JOSIP FAJDIĆ

POŽEŠKI ZAPISI

osvrti, kritike i eseji

JOSIP FAJDIĆ

POŽEŠKI ZAPISI

osvrti, kritike i eseji

Nakladnik
LZD „Vila Velebita“ - Požega

Urednik
Tomislav Radonić, prof.

Recenzija
Prof.dr.sc. Željko Holjevac
Tomislav Žigmanov, prof.
dr. sc. Vesna Vlašić

Lektor
Jasenka Bešlić, prof.

Grafička priprema
Lana Protić Malbašić

Tisak
Agencija za marketing Kruna, Požega

Naklada
200 primjeraka
1. internetsko izdanje, Gospic, 12. X. 2016.
e-biblioteka Lykos Lickih novina, za izdavac i urednik M. Culjat
ISBN 978-953-7394-24-0
HAW - Hrvatski arhiv weba

SADRŽAJ

UMJESTO PREDGOVORA *5*

O SLIKARIMA I NJIHOVIM DJELIMA

Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Stipe Golca** u Požegi *11*
Prigodom otvorenja izložbe slika naivnog slikara **Josipa Generalića** u Požegi *14*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademika **Ede Kovačevića** u Požegi *16*
Prigodom otvorenja izložbe slika naivnog slikara **Ivana Večenaja – Tišlarova** *18*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Davora Žilića** u Požegi *21*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Željka Subića** u Požegi *23*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademske slikarice **Žanne Erdelji - Sirojižko** u Požegi *25*
Prigodom otorenja izložbe slika akademskog slikara **Predraga Golla** u Požegi *27*
Prigodom otvorenja izložbe slika **Ivana Andrašića** u Požegi *29*
Osvrt na izložbu skulptura u staklu akademskog kipara **Petra Dolića** u Požegi *31*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Željka Mucka** u Požegi *33*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara i grafičara **Josipa Zankija** u Požegi *35*
Izložba slika **Dimitrija Popovića** u Požegi, kulturni događaj koji je obilježio 2013. godinu u Požegi *37*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Duška Šibla** u Požegi *40*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Vladimira Džanka** u Požegi *42*
Prigodom otvorenja izložbe slika slikara **Zvonimira Petanovića** u Požegi *44*
Prigodom otvorenja izložbe slika akademskog slikara **Mate Jurkovića** u Požegi *46*
Prva likovna kolonija Vile Velebita u Požegi *49*

O PISCIMA I NJIHOVIM DJELIMA

SUVREMENA DIJAGNOSTIKA BOLESTI DOJKE Josip Fajdić i sur. Izdvojeni autorski osvrt s predstavljanja knjige *55*
Autorski osvrt na Sveučilišni udžbenik KIRURGIJA DOJKE autori: Josip Fajdić i Ivo Džepina, Izvadak s predstavljanja knjige *58*
Povodom predstavljanja knjige: **RIČNIK LIČKE IKAVICE, Marka Čuljata** u Požegi *61*
Osvrt na knjigu: **ANTE STARČEVIĆ vodič kroz život, djelo i ostavštinu,** Autori: Ante Bežen i Ivica Mataija *63*
Predstavljanje knjige „**NIJE BILO UZALUD" Slavka Degoricije** u Požegi, Prigodom otvaranja skupa *67*
Predstavljanje zbornika: **IDENTITET LIKE: korijeni i razvitak I. i II. dio** *69*
O knjizi Biskupa **Mile Bogovića, ŽAO MI JE NARODA, Izvadak s predstavljanja u Požegi** *72*
O knjizi**: LIČKA ŠTOKAVSKA IKAVICA,** Ivana Milkovića, Izvadak s predstavljanja *75*
O knjizi: **RIČOSLOVJE,** Šime Starčevića, Izvadak s predstavljanja *77*
Izvadak s predstavljanja zbirke pjesama: **LIKA U SRCU Vere Matovine-Biondić** *79*

O knjizi **Tuge Tarle: HRVATSKI ISELJENIČKI DUHOPIS, Izvadak s predstavljanja u Požegi** *82*
Predstavljanje knjige: **GOSPIĆ - Grad, ljudi, identitet,** Urednik: Željko Holjevac *84*
O knjizi: **KOSINJ – Izvorište hrvatske tiskane riječi,** Ivana Mancea, Izvadak s predstavljanja *88*
O knjizi Biskupa **Mile Bogovića, LIKA I NJEZINA CRKVA u prošlosti i sadašnjosti** *91*
Predstavljanje knjige: **Bunjevački Put križa, Tomislava Žigmanova, O FENOMENU BUNJEVAČKE ŠIROKO SHVAĆENE OPĆE LJUDSKE MUKE** *94*

TEKSTOVI S POSVETOM

Izvod iz laudacije Vladi Baueru, Povodom 50. godišnjice glazbenog djelovanja u Požegi *99*
Nekrolog prijatelju *101*
ODLASCI I VRAĆANJA - Zapisi iz jednog posjeta Lici *104*

DOPRINOS POŽEŽANA HRVATSKOJ MEDICINI

UVOD *113*
DR. ANTUN ALEKSANDAR BRANKO PAVIĆ *115*
DR. ALEKSA VANCAŠ *117*
DR. MIROSLAV DRAŽIĆ *119*
DR. ANTE SCHWARTZ *120*
DR. IGNJAT THALLER *123*
DR. VATROSLAV FLORSCHUTZ *124*
DR. JULIJE BUDISAVLJEVIĆ *126*
DR. ANDRIJA ŠTAMPAR *127*
DR. ANTE ŠERCER *130*
DR. RADOSLAV LOPAŠIĆ *133*
DR. ERNEST GRIN *134*
DR. MIROSLAV DELIĆ *136*
DR. ANTUN VALEČIĆ *138*
DR. ALFRED ŠTAJNER *139*
DR. IVAN REINER *140*
DR. FRITZ SPITZER *142*
DR. MATIJA KOŽIĆ *143*
DR. ZDRAVKO PANIJAN *144*
DR. IGNAC STIPANIĆ *145*
DR. VLADIMIR GABRIĆ *146*
DR. BRANKO ŽIVKOVIĆ *147*

Izvori *148*
RECENZIJA - Dr.sc. Vesna Vlašić *149*
RECENZIJA - **Požeški zapisi: o*svrti, kritike i eseji*** Dr. sc. Željko Holjevac, izv. prof. *150*
RECENZIJA - **Lucidna seciranja kulturne zbilje Požege** Tomislav Žigmanov *151*

UMJESTO PREDGOVORA

Godinama sam volontersko-amaterski, pored mnoštva profesionalnih obaveza koje sam imao kao kirurg u požeškoj bolnici i kao sveučilišni nastavnik na Medicinskom fakultetu u Osijeku, obnašao dužnosti jednog od osnivača ili obnovitelja nekih udruga u Požegi. Spominjem samo Ligu za borbu protiv raka (1990.) i Ličko zavičajno društvo „Vila Velebita" (1997.).

Dakako, nije bilo dovoljno samo obavljati organizacijski, onaj „težački" dio posla da bi spomenuta društva funkcionirala, pribaviti od škrtih i samoljubljivih gospodarstvenika koju „kunu za opstanak društva," već i manirom kritičara opće prakse i zaljubljenika u umjetnost, prekršivši pri tome većinu nepisanih pravila suvremene kritike (likovne ili glazbene) dizajnirati svaki događaj u sredini koja bi trebala biti perjanica slavonske kulture, a postala je velikim dijelom samo izložbeni prostor gastro manifestacija: čvarkijada, kulenijada, švarglijada, fišijada, muzeja u loncu i inih JADA.

Upao sam u jednom razdoblju tog svojeg mazohističkog bavljenja kulturom (na amaterskoj razini op. aut.!!) opravdavajući svrhu postojanja tih udruga i istovremeno „uveseljavajući" onaj dio iskrene požeške kulturne javnosti koja voli, cijeni i donekle pozna umjetnost, od kuda god ona dolazila, u grijeh Uspjeha i često lakih ljubavi sa publikom, pri čemu su iz prikrajka vrebali ljubitelji mitologije poraza, koja nam se u širem smislu doimlje poput ljubimice duha.

Eto tako, na tragu te vlastite opsesije, odlučih u ovoj knjižici ukoričiti neke crtice vlastitog razmišljanja i tragove osobnog obraćanja pojedinim tvorcima kulturno vrijednih ostvarenja u književnosti, slikarstvu ili glazbi, praveći u neku ruku „inventuru ostataka" vlastitog truda mimo onog temeljnog, što je svatko od nas po vokaciji.

U gradu smo u kojem se sve manje djece rađa, koji demografski i kulturološki umire, sa kojim nismo više na „ti", u kojem se sinonim folklorne autentičnosti (Požeški tamburaški festival: „Zlatne žice Slavonije"), kao i pažnje vrijedan „Festival jednominutnog filma" bore za opstanak.

I tako usnuo u vlastitom drijemežu, grad petorice akademika, „vlasnik"

impresivnog povijesnog backgrounda, rodno ishodište bardova hrvatske književnosti, slikarstva i dvadesetorice u povijesti velikih liječnika (što je u javnosti manje poznato, op. aut.!!), spava pod okriljem Dionizijevskog zaleđa, u scenografiji čaša, tambura i prijatelja, na krilima sterilne i antagonizirane lokalne političke „elite“, plovi nekuda poput slijepog putnika u „bespuću hrvatske zbiljnosti“!

Tragična je spoznaja koja me prožima... kako su se sve važne stvari dogodile prije nas, a mi se iz petnih žila trudimo da ih ne otkinemo od istine i zaborava, trudeći ih oživjeti, poput fosiliziranih latica sasušenog buketa cvijeća, jer novoga i svježega malo ima.

Ostajem utopljen u vlastitu zadovoljštinu banalne spoznaje: *što god čovjek radi, bez obzira na količinu zadovoljstva, time ispunjava svoj život!* Unatoč sadržajnog relativiteta ove izreke, u cijelosti na nju pristajem.

Kao pobornik kratkih, čitatelju-konzumentu lako shvatljivih, pitkih tekstova, nudim ovu kratku zbirku mojih obraćanja suvremenicima iz svijeta književnosti, likovnosti i onih iz dnevne komunikacije, kao podsjetnik na neko vrijeme iz bliske požeške prošlosti, u kojem se ipak nešto događalo, što je po prirodi stvari iznad naših svađa, prijepora, lokalne malograđanske agresije, cinizma i razvikane estetike ružnoće.

Autor

SANJAO SAM DA BI ŽIVOT TREBAO BITI RADOST.
PROBUDIO SAM SE I SHVATIO DA JE ŽIVOT NAPOR.
RADIO SAM I UVIDIO DA JE U NAPORU RADOST.

R. Tagore

O SLIKARIMA I NJIHOVIM DJELIMA

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **STIPE GOLCA** U POŽEGI

STIPE GOLAC

S dosta jasnoće i emocija prisjećam se te 1997. godine kada se danas najveći živući lički slikar Stipe Golac odazvao mojem pozivu i dopratio svoje likovne eksponate velikih formata u muzejsko-galerijski prostor požeškog Gradskog muzeja.

S priličnom dozom radoznalosti iščekivala je požeška kulturna javnost pojavljivanje ovog umjetnika u našoj sredini, čovjeka o kojem se u ovom poratnom razdoblju tek ponešto znalo. A znalo se o njemu možda ponajviše, kroz njegove aforizme i javljanja u dnevnom tisku, gdje je glasom vapajućeg pravednika zahtjevao mir, pravičnost i slobodu u svojoj domovini. Bili su to glasovi umjetnika, ali i ratnog stradalnika, koji se oglašava u javnosti kistom i perom, glasom buntovnika koji prezire nepravdu i nemar. Odnosi se to poglavito na sporost u obnovi ratnom kataklizmom devastirane Like i Gospića, zalažući se energično za očuvanje nedirnute prirode u rodnoj mu Lici.

S posebnim sam emocionalnim otklonom predstavljao dragog gosta i prijatelja „od davnina". Govorio sam s ushićenjem o nedirnutoj prirodi kakvu možemo (u to vrijeme) sresti još jedino na njegovim platnima.

Postav s kojim se tom prigodom predstavio, objedinio je u sebi svu simboliku vremena u kojem su slike nastajale, doslovno i metaforički, ciklus je nazvan „*Velebitski kameni cvjetovi*". A slikar se u tim, za opstojnost Like teškim trenucima, obraća izravno Velebitu, tom gordom Albionu i Bastionu, tom simbolu naše višestoljetne opstojnosti na tim ličkim prostorima. Velebitu, čini se jedinom, koji još nikada nije „napustio" Liku.

Stipe Golac te je večeri u Slavoniju donio dah Like i ljudskom rukom još nedirnute ljepote, divlje Velebitske ljepote.

A kako proniknuti u svu metaforičnost naziva izložbe? Naime, u tom ratom opustošenom ambijentalnom okruženju čak su i cvjetovi postali *kameni* i *beživotni,* na jednoj strani. Na drugoj strani, velebitski su kameni visovi okom i rukom umjetnika postajali *životni*, *postali su cvjetovi!*

Upravo na toj vagi životnog i beživotnog, ovaj umjetnik gradi svoja djela posljednjih godina.

Bila je to jedina prezentacija u kojoj sam nastojao biti više osoban i blizak autoru, nego kritičan u promatranju njegovih djela. „Krivo" je zato vrijeme koje je iza nas, to prokleto ličko odrastanje u nekim prošlim i za nijansu mirnijim vremenima, koja su obilježila moje djetinjstvo, odrastanje i školovanje u Gospiću. U tako romansiranom prisjećanju na neka davna vremena, bilo je tu dakako, mjesta i za Stipu Golca.

Uz slikanje, Golčevo zalaganje za obnovu Like ima posebnu dimenziju. On je naime duboko i s pravom uvjeren kako uništenoj Lici udahnuti novi život mogu samo njeni iskreni i autohtoni žitelji, snagom vlastitog duha, morala i ljubavi za očinsko i zavičajno. Stoga je te večeri Golac u Požegi doživljen podjednako kao slikar i kao svjedok ljubavi i dobročiniteljstva.

Samo kratkim pogledom na izloženu paletu može se zaključiti kako Stipe Golac očaran pejzažima, ponesen je i gotovo uskovitlan onim što je vidio. Slobodnim, širokim i pastoznim potezima kroti tajanstvenu, divlju, ali u svojoj ljepoti uvijek novu prirodu. Oduševljen čas detaljima, čas cjelinom, uživljava se u ljepotu viđenog.

Likovni pedagog Đuro Vančura o Stipi Golcu jednom reče: .." *Danas je slikarstvo Stipe Golca podignuto do maksimalno kontrastne senzibilnosti. Ako smo ga prije znali kao pažljivog promatrača Like kroz ljepote detalja, bez obzira mislili na sitan vez deskriptivnih, pejzažnih isječaka ili impresije „kamenih cvjetova" kroz široke geste, danas svjedočimo svo iskustvo sliveno u sjećanju i neraskidivom jedinstvu s trajnim inspiracijama*".

Danas ovaj akademski slikar sjaji svjetlošću glasnika hrvatske specifične ličke pejzažne umjetnosti. Čini to iznimnom snagom slikarske erudicije, ulijevajući sebi i drugima vjeru i optimizam. Čini to na način, da podiže slikarski most između Požege i Gospića, a to je most koji je davno prije uspostavio svojom povijesnom pojavom veliki Miroslav Kraljević, rođeni Gospićanin, koji je svoje slikarsko odrastanje jednim dijelom doživio u Požegi.

Prema tome, Stipe Golac ima večeras vrlo delikatan zadatak, i snagom vlastitog eruptivnog slikarstva, gdje sve pršti od boja i života, revitalizirati taj porušeni slikarski most između naša dva grada.

Želim mu od srca da u tome uspije.

U Požegi; krajem 1997.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA NAIVNOG SLIKARA **JOSIPA GENERALIĆA** U POŽEGI

Priređujući i ujedno promatrajući izložbu jednog od velikana hrvatske naivne umjetnosti Josipa Generalića, ponovit ću već jednom izrečenu rečenicu: Živeći u skladu s izvornim prirodnim i zavičajnim, što je temeljni moto naše zavičajne udruge „Vila Velebita" na ovim slavonskim prostorima, s ciljem da obogatimo požešku kulturnu jesen, predstavljamo večeras jednog od predstavnika triju generacija nenadmašnih naivnih slikara Podravine, ali i drugih, često ruralnih motiva.

JOSIP GENERALIĆ

Dakle pred nama je slikarstvo obitelji Generalić!

Naivno slikarstvo obiteljske loze Generalića, pogotovo najstarijeg među njima, svijetli danas u tome „čudu hrvatske naive" svjetioničarskim svjetlom, pokazujući pravac, ali i okvire u kojima se taj iskonski priklon rođenoj zemlji i njezinim prizorima u maniri izvornog slikarstva mora kasnije razvijati, i koju mnogi pokušavaju doseći s različitim uspjehom.

Pokojni Veselko Tenžera jednom reče: ..." *Slikar i njegov zavičaj pomiješani na platnima mogu obično zapaliti sijaset metaforičkih prskalica u očima pozvanih, ali i onih manje pozvanih. Ovo slikarstvo u masovnim odjecima raste do glorifikacijskih visina da bi se ponekad snagom osporavateljskog pera vjenčali s banalnošću uz osporavanje do nesagledivih proporcija*".

U nedostaku želje da presuđujem i pozicioniram generacijsko Generalićevsko slikanje u toj nemirnoj uzlazno-silaznoj spirali opće prihvaćenosti kao fenomena, kao organizator, večeras jednostavno nudim toplinu slikarske kulise podravskog sela, toga neizbježnog svjedoka čovjekove drame. Od čudesnih ruralnih vizura koje je Generalićevska paleta hranila djetinjom jednostavnošću i iskrenošću, dijeli nas samo korak od nekoliko desetljeća na putu povratka u djetinjstvo.

Zašto sam se baš u ovom trenutku odlučio za ovakav Generalićevski generacijski triptih? Upravo zato, što bi svaki drugi iskorak u prezentaciji hrvatske naive bilo kada, čini mi se, bio bez svoga temelja koji čini naivno slikarstvo podravsko-zagrebačke simbioze, potpisano s bilo kojim od tri imena Generalića.

Nadalje, čini mi se, da je generacijski Generalićevski opus kao kapitalni čimbenik hrvatske kulture zaslužio dostojnu prezentaciju onoga najvrjednijeg i generalićevski prepoznatljivog, bez sklonosti osudama njihova nonšalantnijeg slikanja.

Konačno, iskreno se nadam da će Josip Generalić ovdje u Požegi zasjati punim sjajem čudesnog Zodijaka naivnosti, zavičajnosti i dječjeg sna. Još bih se prisjetio velikog Tenžere koji jednom reče: ..“ *U vremenu dok na jednoj strani pregovaramo s kompjutorom i internetom u suvremenoj komunikaciji, na drugoj strani, jednostavni život stvara ljude čija ruka izravno koristi energiju srca i djetinje mašte te prelazeći na papir njihova ruka kao da je imala učinak gramofonske igle kad zatitra na prvim tonovima osebujnog muzikaliteta, ocrtavajući ton životne filozofije seljaka, marginalnih društvenih tipova, pijanaca, bludnica i prosjaka, seoskih vjenčanja i sprovoda, galgi i povorki kostura, ali istodobno i arabeske grmolikih ivika i razlivene vodene pejsaže, blage poput žene koja čeka*“.

Neka ostane kao poruka.....Sve od ovog izvornog slikarstva, sažeto je u istom ritmu blagosti koju smo u kanjonima ove betonske civilizacije gotovo zaboravili, a protkano je osebujnom slikarskom psihologijom koja je tada podjednako znanost i umjetnost.

U Požegi; negdje u jesen 1998.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMIKA **EDE KOVAČEVIĆA** U POŽEGI

EDO KOVAČEVIĆ

Prenešeni postav izložbe akademika Ede Kovačevića iz Muzeja Like u Gospiću u izložbene prostore Gradskog muzeja u Požegi, predstavljao je za mene veliki izazov. Naime trebalo je na najvišoj razini predstaviti retrospektivu, pored Miroslava Kraljevića i Nikole Mašića, vjerojatno najvećeg slikara rođenog u Lici.

Kako je vrlo rano, kao dijete već sa tri godine s roditeljima odselio u Zagreb i postao njegovim žiteljem sve do smrti 1995., sa žaljenjem mogu konstatirati da danas postoji iznimno mali broj pejzažnih (i drugih) reminiscencija na Liku i rodni Gospić u kojem je ponikao, unatoč činjenici da je slikar vrlo često kao zaljubljenik u Plitvička jezera i Velebit navraćao u te prostore.

No, zato postoje brojna djela u tehnici ulja, akvarela i pastela kojima su oslikane ljepote Hrvatskog Zagorja, Dalmacije, i posebno Zagreba, pa i udaljenih krajeva (primjerice Pariza) gdje je slikar boravio 1931. godine i odakle datiraju neka od njegovih kultnih djela.

Na 5. obljetnicu smrti slikara Ede Kovačevića gospođa Jasminka Prizmić piše: ..."*prije točno pet godina hrvatsku je likovnu scenu napustio umjetnik kojemu su simbolom slikarstva bili poljsko cvijeće, vaze, vrčevi, boce, zagrebački krovovi, krajobrazi Hrvatskog Zagorja, a sve je to smješteno u male formate*".

Poseban ciklus po kojemu je slikar poznat, jest ciklus „*Cvijeće*", a zahtjeva dodatnu pozornost. Poput anegdote zvuči podatak da je izvjesni broj tih djela nastao u vrijeme dok još slikar nije imao svoj vlastiti atelier, u uglu njegove spavaće sobe, uz prozor na koji je slikar sam donosio vaze s cvijećem i kistom bilježio refleksije svjetla na njemu.

Dobri poznavatelji Kovačevićeva opusa poput likovnog kritičara Josipa Depola kažu da on u likovnom smislu nije nikada pripadao „novom valu“, nego se u slikarskom izrazu zalagao za one tradicijske vrijednosti koje u slikarskom rukopisu zahtijevaju red i harmoniju. Dakle, zalagao se za one slikarske vrijednosti kojima je ostao trajno vjeran do kraja svoga života, što mu je u konačnici priskrbilo epitet sjajnog koloriste i figurativca.

Uspio se akademik Kovačević othrvati tijekom 90 godina života brojnim mijenama u hrvatskom i svjetskom slikarstvu. Odupro se naletima i zahtjevima za promjenama koje su, kako kaže Depolo „*istjerale ljudski lik iz slikarstva*“, aludirajući pri tome na apstrakciju.

Dakle slikar Edo Kovačević unatoč svojoj lirskoj osebujnosti, ostao je vjeran svom likovnom izrazu, što gotovo genetskom snagom upućuje na onu ličku karakterološku rigidnost i nepromjenjivost. Ova je retrospektiva najbolja potvrda te tvrdnje.

Ali izvan slikarstva, Kovačević je bio, kažu, izrazito blag, plah i tih. U intimi dostupan svojoj obitelji i najužem krugu prijatelja. Zalagao se za male stvari u životu, da bi one u njegovom djelu postale velikima.

Zaokružujući ovaj *hommage* velikom slikaru ličkog podrijetla, još jednom naglašavam da je ova retrospektiva strukturirana kao triptih-postav, nastavak XXXIII Ličkog likovnog anala.

U Požegi; početkom siječnja 1999.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA NAIVNOG SLIKARA **IVANA VEČENAJA – TIŠLAROVA**

IVAN VEČENAJ – TIŠLAROV

Te večeri u svibnju 2002. godine Požega je ugostila jednog od prvaka naše naive, slikara Ivana Večenaja – Tišlarova. Iako je u to vrijeme bio već u poznim životnim godinama, slikar je osobno nazočio otvorenju izložbe, po prvi puta upriličene u Požegi.

Zavirivši stidljivo u životopis slikara, uočio sam, da je rođen u Prekodravlju u Goli i da slika od rane mladosti. Kako je na otvorenju istaknuo, bavi se pored slikarstva još i etnografijom, književnošću i jezikoslovljem.

U svijetu hrvatske naive razvio je varijantu tzv. „ ***pučkog baroka***“. Među glavnim odlikama toga načina slikanja ističe se upotreba biblijskih motiva, a sve je oslikano intenzivnim bojama, ali na podlozi prekodravskog krajolika s obiljem osebujnih likova koje je pronalazio u vlastitom okruženju.

Smionim koracima počeo je perfekcionistički graditi bojom svoje motive. Virtuzonost je krčila put njegovim slikarskim saznanjima, dok je mašta ostvarivala na njegovim slikama začudni svijet na granici realnog i irealnog. Iako bismo ga htjeli uspoređivati sa slikarima naive Podravine, jer slika na staklu i djelomično ih tematski dotiče, on se neupitno od njih izdvaja svojom jakom slikarskom individualnošću.

Konačno, slikarstvo mu je određeno njegovom sredinom, Golom, gdje je rođen, izoliran od vanjskih slikarskih utjecaja, nalazio je poticaj u onom što mu je dostupno. Spoznaje koje su Večenaja kao dinamičnu osobu svoga sela Gole vodile kroz svijet slikarstva, dosezale su kroz ovo područje svoje vrhunce zahvaljujući i čitanju, sakupljanju riječi svoga kraja, zapisivanju seoskih priča i događaja. Sveukupnost ovog potpunog uživljavanja u bit

života seljaka i čovjeka osigurala mu je mjesto među slikarskim svjetlima i izvan granica Hrvatske.

Do ove izložbe u Požegi, Tišlarov kao istaknuti predstavnik našeg naivnog i samoukog slikarstva priredio je oko tridesetak samostalnih izložaba, dok je na skupnim izložbama sudjelovao više stotina puta.

Ocrtavajući slikarev opus, treba istaknuti njegov samozatajni slikarski razvoj i uspon, koji se obično razvrstava u *četiri razvojna perioda.* Sva četiri perioda motivacijski se temelje na izvorima iz prirodnog slikareva okruženja – Podravine.

Večenajevo slikarstvo je već davnih 50-tih godina prošlog stoljeća poprimilo čudesnu, grotesknu slikarsku finoću izraza. Relativno ga kasno zamijećuju kritičarska pera, kada je već bio utonuo duboko u svijet naivnog slikarstva, nakon čega mu se otvaraju vrata brojnih izložbenih prostora.

Teško mu je danas pronaći pandan u hrvatskom naivnom slikarstvu, ali se uočava tematska i stilska bliskost sa slikanjem flamanskog slikara Pietera st. Bruegela (1525.-1569.). Povezani u slikarskom razmišljanju stapali su realno i irealno, lirsko i groteskno, dramatično i komično u pune jedinstvene cjeline. Večenaja i Bruegela povezivao je reklo bi se, izvanvremenski univerzalni duh pučke mudrosti.

Zbog svijeta mašte i snoviđenja u kojem slikarski živi i stvara, Večenaja rado uspoređuju s književnicom Ivanom Brlić-Mažuranić. Da potezom kista kod Večenaja rukovodi i dominira isključivo mašta, pokazuje mnoštvo oblika i šarenilo boja u kojima se ističu čas sablasne lutke, čas groteskne i pomalo smiješne karikature. Bavi se religijskim temama, a likove iz Biblije smješta vješto u Podravinu, što je bio povod likovnoj kritici da ga konačno odvoji od klasičnog naivnog slikarstva. Tako je Večenaj upravo slikarskim temama iz Starog, a kasnije i Novog zavjeta s prisutnim anakronizmom, priskrbio sebi značajnu poziciju i u svjetskim razmjerima. Bila je to novina u povijesti hrvatske, pa i svjetske umjetnosti, zbog čega su ga kritičari konačno odvojili od naive s kojom su ga dosta dugo sjedinjavali.

O svojoj slikarskoj posebnosti autor mi je rekao: ..“*Slažem boje onakve kakve su mi lijepe i nikada više iste, već druge i druge, dok ne dođem do toga da umjesto bijeloga snijega naslikam crvenoga, a to ću činiti zato što mi je lijepo, a ne da sličim ni na koga*“.

Završavajući ovaj prikaz moram reći, da u likovnom svijetu stablo koje čvrsto priljubljeno stoji uz zemlju, a istovremeno dotiče nikad sasvim uhvatljiv svijet slikarske imaginacije, podvlačeći istovremeno kistom i bojom uvijek životnu istinu o jedinstvenoj biti čovjeka i zemlje, zove se zasigurno Ivan Večenaj-Tišlarov.

U svakom slučaju, u lancu predstavljanja korifeja hrvatske naivne umjetnosti (nakon Ivana Lackovića – Croate), Požežani su večeras upoznali još jednu od temeljnih i najsnažnijih karika.

U Požegi; sredinom svibnja, 2002.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **DAVORA ŽILIĆA** U POŽEGI

DAVOR ŽILIĆ

Prije nego što struka kaže nešto više o slikarskom opusu ovog juvenilnog, ali ekstremno nadarenog majstora slikarskog realiteta i figurativnosti, što kao pravac čini se, sve manje postaje dio suvremenih zahtjeva u modernom slikarstvu, neka mi bude dopušteno iznijeti nekoliko osobnih observacija.

U kreativnom spektru zavičajne zajednice Ličana u Požegi, prikaz ovog iznimno nadarenog mladog slikara čija je slikarska karijera nedvojbeno u uzlaznoj putanji, nije ništa drugo, nego nastavak dosadašnjih kreativnih prezentacija slikarskih i kiparskih veličina kakvi su Edo Kovačević, Stipe Golac, Petar Dolić, Ivan Večenaj i drugi.

Večeras će se predstaviti umjetnik koji je uspio u relativno kratkoj slikarskoj karijeri stvoriti zavidan fundus likovnih ostvarenja, utemeljinih mahom na simbiozi i harmoniziranom odnosu između slikara i izvornog prirodnog, odnosno zavičajnog, a zavičajno je temeljni credo naše zajednice „Vila Velebita".

Upravo je ta činjenica, da mu slikarstvo počiva na izvornoj inspiraciji i lirskoj percepciji zavičajnog krajobraza, bila prevaga u odabiru Davora Žilića za današnje predstavljanje u Požegi.

Odabran je slikar koji je vrlo rano uspio izgraditi čvrstu slikarsku ekspresiju utemeljenu na realitetu i figurativnosti, sve do slikarskog hiperrealizma, utemeljenog na čudesnoj ranoj pomirbi mladenačkog slikarskog temperamenta i čvrsto zadanih školski stečenih, likovnih zakonitosti. Reklo bi se, Žilić je rano prestao tražiti svoj put i izričaj u slikarstvu, te je tako, pronašavši ga, postao neočekivano „dovršen", što je doista rijetkost za mlade slikare u usponu.

Stoga večeras, bez pretenzije da manirom objektivnog procjenitelja pozicioniram ovo snažno figurativno slikarstvo na vjetrometini opće prihvaćenosti kao fenomena, nudi nam se igra čudesnih pejzažnih vizura i interijera, nezaobilaznih svjedoka Žilićeve slikarske preokupacije.

Ono što impresionira, jest iskrenost i jednostavnost u izražajnosti, do gotovo djetinjeg snoviđenja.

Iskreno se nadam da će Žilić večeras ovdje u Požegi zasjati sjajem koji u slikarstvu nudi već pomalo zaboravljeni „romantični realizam", pravac koji je krasio hrvatsko slikarstvo nekih drugih povijesnih razdoblja.

Očito je, da Žilić sjedinjuje u svojem slikarstvu svu filozofiju vlastitog življenja, pri čemu su jednostavnost i iskrenost temeljne odrednice slikareve osobnosti.

Eto takvog Žilića gledam već dosta dugo, takovom vizurom ga gledam i večeras, a takvog ga nudim i požeškoj likovnoj publici, bez bojazni da će mojoj ocjeni ovog sjajnog mladog majstora kista, ta objektivna publika bilo što važnije dodati ili oduzeti.

U Požegi, sredinom studenog, 2003.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **ŽELJKA SUBIĆA** U POŽEGI

ŽELJKO SUBIĆ

Teško mi se prisjetiti nekog slikara koji do te mjere nalazi puninu vlastitog slikarskog izražaja u pejzažnom pastelu, (možda Ćosić i još poneki slikar), ove naše slavonske razlivene ravnice. Ali nije samo tehnika pastela osobno svojstvo ili privilegij Subića, on je vrlo uvjerljiv i u tehnici ulja, kao i u nekim drugim tehnikama.

Priznajem da mi je prilično teško izbjeći jednu količinu subjektiviteta kada se govori o slikaru „iz susjedstva," a Željko Subić je upravo to, slikar iz Nove Gradiške, uz duge godine poznanstva i praćenja kako njegovog slikarstva, tako i poezije kojom, kao da nadopunjuje ono što obično promatrač njegovih slikarskih uradaka ne vidi ili ne razumije.

Negdje na marginama Subićeva životopisa stoji, kako ga je otkrio likovni pedagog Tomislav Petranović, i to još kao 13-godišnjeg pučkoškolca, s iznimnim osjećajem za likovnost. Upravo je prof. Petranović utjelovio u njemu „*osjećaj slobode i privlačnosti koje pruža likovno stvaralaštvo*".

Nije ga pokolebala činjenica da se ne uspijeva odmah nakon gimnazije upisati na Akademiju likovnih umjetnosti. Tako je Pedagoška akademija (smjer slikarstvo) bila supstitut za ono najviše tradicionalno slikarsko obrazovanje. No, Željko Subić ne posustaje i 1972. upisuje u Sarajevu Likovnu akademiju, koju uspješno završava 1976. godine.

A onda nastupa 1991. godina, apokaliptično doba i sumrak života u Hrvatskoj.

Željko Subić manirom domoljuba ne samo s kistom, već i s puškom u ruci, stavlja se u obrambene redove svojega grada. Bilo je to vrijeme u kojem on sasvim intuitivno počinje slikati katastrofične slavonske pejzaže sa

spaljenim kućama bez krovova, drvećem bez krošnji. Ovu apokaliptičnu ratnu stvarnost duboko emotivno proživljava i tu zdvojnost prenosi na slike toga vremena.

Svoj pijetet i moralnu potporu prema onima koji su ostali braniti grad od ratnih razaranja, Subić očituje 1991. izložbom ***ANTIRATNI PLAKATI***.

Ovom gestom priskrbio si je atribut JEDINOG časnog umjetnika, koji tijekom Domovinskog rata nije pobjegao iz Nove Gradiške.

Sve to učvršćuje kako moralni, tako i umjetnički profil ovog nadasve skromnog umjetnika, što on potvrđuje brojnim izložbama humanitarnog karaktera u poslijeratnom razdoblju (npr. humanitarna izložba: ZA GRADIŠKU OPET NOVU).

Početak novog milenija Subić obilježava s nekoliko snažnih ciklusa: ***„Kupači i metamorfoze oblika", „Otkrića zemlje", „Kodovi zemlje" i „Kodirana misao***".

Tu Subićevu snažnu opsjednutost zemljom prepoznaju i likovni kritičari. Tako Bogdan Messinger u katalogu izdanom povodom njegove retrospektivne izložbe održane 2007. kaže. ..." *Željko Subić je slikar zemlje kakvoga hrvatsko slikarstvo do sada nije imalo. Na izvjestan način on je zemlju kao likovni motiv ponovo otkrio*".

Stoga zemlja i ono „nešto na njoj" postala je i ostala slikarski motiv i trajna inspiracija, pretočene gotovo u opsesiju u kojoj umjetnik prečesto nalazi sebe.

U Požegi; sredinom rujna, 2009.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKE SLIKARICE **ŽANNE ERDELJI - SIROJIŽKO** U POŽEGI

ŽANNA ERDELJI - SIROJIŽKO

Samo jedan telefonski poziv bio je dovoljan da se akademska slikarica rođena i školovana u Ukrajini, vrlo brzo odluči za izlaganje u kulturnom središtu Slavonije kakva je Požega. Iščitavao sam iz svake njene riječi želju da se ovdje pojavi, iako bez čvrste predožbe o gradu, ljudima i mentalitetu koji prevladava u redovima zvanih i nezvanih likovnih kritičara provincijalne provenijencije.

Konačno večeras svjedočimo pojavnosti umjetnice čije slikarsko odrastanje treba svrstati negdje „tamo daleko“ u Krivom Rogu (Ukrajina) i kasnije na akademiji u Kijevu, gdje je diplomirala u klasi profesora Viktora Vasiljevića Šalatina. Dakle, došavši iz jednog drugačijeg kulturnog miljea, slikarski se obrazujući na temeljima ruskog realističkog slikarstva XIX stoljeća, Žana vrlo brzo u svojoj drugoj domovini (Hrvatskoj) stječe brojne poklonike vlastitog slikarskog umijeća i zahvalnu publiku.

Ona ne spada sigurno u red onih umjetnika koji se uspinju meteorskom brzinom u novoj sredini, ali svaka njena pojavnost na bilo kojem mjestu u Hrvatskoj i izvan nje, budi snažne asocijacije na slikaricu koja slika okom i dušom, na temu života prirode i čovjeka. Sve je to njena subjektivno doživljena istina svijeta, njena reakcija na stvarnost koju ona želi doživjeti u ravnoteži i skladu, a sve opet prepuno emocija.

Krečući se slikarstvom kroz prirodu od realizma, kolorizma, pa čak i impresionizma, Žanna Erdelji nam je osvježila na svoj način sjećanje na temelje ukrajinskog slikarstva, na iskustva jednog velikog Ilje Rjepina, koji je svoje jasno mjesto našao u općoj povijesti umjetnosti.

Na slikama Žanne Erdelji danas dominiraju motivi pejzaža, mrtve prirode, portreta, veduta, genre scena, a sve je slikano u tehnici ulja na platnu,

akvarela i pastela, u tehnikama kojima se najbolje može naslikati i zadržati bliskost trenutka, ali i naglašena svjetlost.

Ono što ne smije promaknuti oku i osrednjeg likovnog kritičara jest činjenica, da je umjetnica uspjela stopiti slikarsku tradiciju ukrajinske akademije s našom hrvatskom kulturom.

Možemo se u cijelosti složiti s ocjenom likovne kritičarke Marlene Lončarić koja kaže: ..."*slike joj odišu toplinom i osjećajnošću jedne suptile ženske duše*" .

Slikajući mahom izvan slikarskog ateliera, u dodiru s prirodom, slike joj postaju „životne", o čemu su svojim slikama svjedočili brojni slikari impresionizma krajem 19. stoljeća. Prenoseći svoja stečena slikarska iskustva u Ukrajini u naš prostor, doživljavam je kao posrednicu i poveznicu, koja u određenim životnim okolnostima unosi novu vrijednost u prostor suvremenog hrvatskog slikarstva. A čini to sve, u vrijeme dok se živi slikarski motivi, čovjek i priroda gube u globalizaciji novih umjetničkih pravaca. Stoga joj izražavamo zahvalnost što doprinosi očuvanju izvornosti naše kulturne baštine kroz umjetnička djela stvorena rukom u Hrvatsku pridošlih slikara.

U Požegi; pred Uskrs u travnju, 2010.

PRIGODOM OTORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **PREDRAGA GOLLA** U POŽEGI

PREDRAG GOLL

U nastajanju izložbe Predaga Golla u Požegi dva su vrlo snažna povoda.

Bogdan Mesinger reče:..“ *Goll je slikar u zavičaju i to je paradigma zavičajnog identiteta slikara*“. Tako je slikajući i živeći Slavoniju i Posavinu na svoj samotnjački način, pridružio se gotovo nesvjesno jednom drugom zavičajnom identitetu, identitetu Like, i to preko Zavičajne udruge Ličana „Vrilo mudrosti“ u Slavonskom Brodu. Vrlo prisna komunikacija ove zavičajne udruge s „Vilom Velebita“ u Požegi bila je poriv da se slikar sada već u poznoj životnoj dobi odluči za Požegu.

Ali, naravno da je to bio samo drugi po redu važnosti razlog za pojavljivanje ovoga majstora akvarela i crteža u našoj požeškoj sredini.

Prvi i najvažniji razlog je zapravo njegov „dug“ prema dugogodišnjem prijatelju, kulturno-povijesnoj ikoni Požege, akademiku Matku Peiću.

Kako sam slikar reče, snažno ih je povezala činjenica što je Gollova majka bila Požežanka. Tako je od trenutka toga saznanja povezanost putopisca pjesnika i putopisca slikara, postala trajna i neraskidiva, sve do bizarne Peićeve smrti.

Od tuda i prijedlog da u Požegi održi izložbu, kako kaže sam slikar...“ *imade za mene sasvim intimno-emotivni razlog. Hommages Matku Peiću stoga, jer na žalost svjedočimo i danas pokušajima da na čovjeka i pisca padne gusta tama zaborava*“.

Likovni kritičar i ponajbolji poznavatelj likovnog opusa Predraga Golla, Bogdan Mesinger na kraju kaže...“ *Slikao je naš svijet i sada smo mi u njegovom svijetu. Preostaje nam da se prepoznamo. Tada prestaje i samoća*

njegovog djela i naše estetsko beskućništvo u svijetu koji je kistom preobražen, za nas naravno".

Zadubivši se malo detaljnije u povijest slikarstva ovog velikog majstora akavarela, crteža i pastela, raspoznajem razne faze i mijene u odabiru tema i tehnika slikanja. Tako već početkom 60-tih, postaju izražajni Gollovi crteži tušem s puno grafizma uz dodatak tempere. Tako je iz tog razdoblja poznat ***ciklus „O mladima***". Potkraj šezdesetih, priklanja se slikanju motiva Osijeka u ulju, zatim u akvarelu i grafici. Iz te faze poznati su njegovi ***„Baranjski akvareli".***

Početkom 70-tih, akvarel postaje Gollova dominatna tehnika, a krajolik izborna tema. Razdoblje je to, iz kojega niču brojni lirski krajolici (neki su bili posvećeni i Brodu). Neizbježni su motivi s obala Save i Drave.

Desetljeće kasnije, Goll ukida granice između objekta i prostora, stvarajući ciklus uljanih slika. Već početkom 90-tih nastaje poznati ciklus geometriziranih akvarela kubističke poetike.

Već sam spomenuo da Goll posebnu pozornost posvećuje crtežu (ugljen, olovka, pero i pastel).

Pri kraju karijere (1995.) nastaje njegov poznati ciklus „***Šokci i tambure***". Uz sve to, naslikao je brojne obojene geometrijske crteže.

Iz svega navedenog, ova požeška „mini retrospektiva" opusa Predaga Golla donosi, reklo bi se, od svega po malo. Uočljivi su geometrični portreti pojedinih poznatih osoba iz kulturnog i javnog života s kubističkim atribucijama (tu je prije svega portret Matka Peića), mnogi tzv. „rani" crteži ugljenom i u olovci, zatim razliveni savski akvareli i poneki uradak iz prethodnih faza u ulju s motivima Osijeka ili Broda.

Možda je ova mozaična retrospektiva jednog istinskog umjetnika, nešto najbolje što se požeškim ljubiteljma likovne umjetnosti moglo dogoditi kao nagrada za duge godine čekanja. Ipak se dogodila!

U Požegi; krajem 2010.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA **IVANA ANDRAŠIĆA** U POŽEGI

IVAN ANDRAŠIĆ

Rođen u srcu Podravine u Molvama, Ivan Andrašić se po prvi puta predstavlja požeškoj kulturnoj javnosti. Velika je radost u ciklusu predstavljanja izvorne naive nezaobići ovo ime, koje se unatoč vjernom oslikavanju podravskih pejzaža u cijelosti izdvaja iz kategorije klasične „*hlebinske škole*".

Kao prvo, u svom slikarskom odrastanju Andrašić ne slijedi tradicionalni put slikarskog obrazovanja, već završava nešto (pedagogiju, na Filozofskom fakultetu) što sa slikarstvom u bilo kojem obliku nema neke osobite povezanosti.

Dapače, javlja se još u osnovnoj školi, ranih 70-tih, kao „wunderkind", slikajući na staklu, a već 1971. prvi puta priređuje samostalnu izložbu. Baš u slikanju na staklu, kod mladog i još nedorečenog Andrašića uočavaju se potezi zavidne grafičke čistoće.

U njegovom slikarskom razvoju vremenski se kristaliziraju dvije tehnike: tehnika *ulja na staklu i akvareli*, kojima na najsenzualniji način u maniri nadrealnog ili idealiziranog realizma uprizoruje dravske pejzaže i dravske sprudove, pejzaže Bilogore, repaške šume, molvarskih ledina.

Konačni otklon u njegovom slikarstvu uslijedio je kako vidimo, u njegovoj zreloj fazi, i to, ka ovim dvjema navedenim tehnikama, od kojih u tehnici akvarela kao otkriću, njegov slikarski izraz kako netko reče, „*oscilira od akademski korektnih bilježaka, do dubokih osobnih impresija*".

Možemo reći, da se radi o slikaru koji u pastoralnom pristupu krajobrazu teži k univerzalnoj ljepoti, izraženoj u simbiozi temeljnih vrijednosti prirode i čovjeka kao dviju nedjeljivih cjelina.

U praćenju kronologije Andrašićeva umjetničkog sazrijevanja spominju se negdje 80-te godine, kada se bistri njegov stilski izričaj s naglaskom na

drugačiji pristup naivi. Primjećujući to, Božica Jelušić kaže:..." *Ono što ćemo od prve registrirati, jesu vidokruzi, gornji plan odakle slike silaze, donji koji ih odražava i gigantizira, u rilkeovskim kruzima što se šire*".

I slabijem poznavatelju ove vrste likovne umjetnosti nameće se zaključak, kako je to slikarstvo u kojem prevladava dojam izrazite mekoće i paučinaste prozračnosti, dojam rastvaranja, neprijanjanja, isparavanja i ispiranja, rasprsnuća i potonuća.

Znajući da je posrijedi kao motiv Podravina, na slikama zastupljenim u večerašnjem postavu, vidljivo je, da se radi transponiranim podravskim vizurama u nekakvu imaginarnu lelujavu, eteričnu maglovitu ravnicu, gdje je autoru najmanje stalo do konciznih opisa pejzaža i do topografske preciznosti.

Zato se poznavatelj slikarstva na staklu tzv. „hlebinske škole" u Andrašićevom slučaju mora oprostiti s jednim ustaljenim kanonom naivnog snoviđenja podravkog krajolika u koji su utonuli mnogi samouki slikari te škole.

Na samom kraju, pridružujem se komplimentima svih Vas u publici, komplimentima koje ćemo uputiti našem gostu na njegovoj kreativnosti i dobrohotnosti, da nam dovodeći ovaj postav u naš grad obogati kulturu življenja makar i samo, u trajanju od sedam dana.

U Požegi; nekako s proljeća, 2011.

OSVRT NA IZLOŽBU SKULPTURA U STAKLU AKADEMSKOG KIPARA **PETRA DOLIĆA** U POŽEGI

PETAR DOLIĆ

Punih dvanaest godina nakon prve samostalne izložbe crteža i skulptura u Požegi (1999.), ponovo nam se javlja Petar Dolić. Bila je to u ono vrijeme, jedna od prvih izložaba u katalogiziranom galerijskom prostoru (Galerija Hajdarević), tada najtalentiranijeg mladog hrvatskog kipara, najboljeg diplomanta na Akademiji likovnih umjetnosti, dobitnika Rektorove nagrade Sveučilišta u Zagrebu, na samom početku njegovog umjetničkog uspona, do razine na kojoj je danas.

No, nije samo to detalj koji nas veže. Dapače, ostala je trajna poveznica između majstora kiparstva Dolića i „Vile Velebita“, utemeljena jednim dijelom i na činjenici da je on, svoje djetinjstvo i srednješkolsko odrastanje i obrazovanje proveo u Gospiću, poput Miroslava Kraljevića. Naravno da je to bio dovoljan razlog da ga svojatamo istovremeno kao najvećeg ličkog i jednog od danas najvećih živućih hrvatskih kipara. Ta snažna iskonska poveznica s korjenima trajno senzibilizira naše odnose, što zrači obećanjem da i ova izložba vjerujemo, neće biti za našu kulturnu javnost u Požegi i posljednja.

U trenutku pojavljivanja u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti, krajem prošlog decenija, zasjavši meteorskom svjetlošću, Petar Dolić sebi pribavlja sjajne kritike. O njemu se piše i govori, kao najvećoj kiparskoj nadarenosti u mlađoj generaciji hrvatskih likovnih umjetnika.

Kritičari i dobri poznavatelji njegovog kiparskog opusa kažu da njegova plastika donosi nov, svjež pogled na sadašnjost, viziju suvremenog svijeta koja je jednostavna i rafinirana. I ono što je čini se najvažnije, Petar Dolić je postavio aksiome vlastitog kiparstva ostvarujući svoja najbolja djela u najrazličitijim materijalima i formama, počevši od drveta i silumina, do stakla i čvrstih materijala.

Ono čime se Dolić u svojoj karijeri prezentira hrvatskoj javnosti (pa tako i večeras u Požegi!) jesu brojne skulpture na otvorenim i javnim prostorima.

Stoga, izražavajući dobrodošlicu ovom sjajnom mladom umjetniku, nakon punih dvanaest godina ponovo u našoj sredini, osobna i kolektivna zahvalnost za izložbu skulptura u staklu, koja je ipak raritetni događaj u spektru svih likovnih prezentacija posljednjih godina.

U Požegi; u jesen, 2011.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **ŽELJKA MUCKA** U POŽEGI

ŽELJKO MUCKO

Bez previše prethodnih podataka o slikarstvu Željka Mucka, nailazim na podatak da se kao pripadnik nove figuracije javlja u suvremenoj hrvatskoj umjetnosti prije ravno tri desetljeća.

Osjećajući pomalo nelagodu zbog oskudnosti u poznavanju razvojnog slikarskog puta ovog, usudio bih se reći, likovnog umjetnika posebnog likovnog izražaja, upustio sam se u pomno razgledavanje njegovog postava.

Odmah se može uočiti, da se pred nama nalazi slikar raznolikog repertoara, bez obzira radi li se o mrtvim prirodama, vedutama, portretima ili figurama, kod kojega se jasno uočava slikareva koncentracija, metodičnost i disciplina.

Njegove slike sezanovskih konstrukcija naspram tamnih i muklih tonova, sada pršte svjetlošću i vedrinom. Izvanredan poznavalac njegova slikarskog opusa gosp. Marijan Špoljar primjećuje: ..." *u Muckovu slikarstvu ne postoji konstruktivna čvrstoća, motiv je izgubio svoju prvotnu funkciju i postao je samo povodom bez fizičke zadanosti*". I doista, ovom slikaru srednje generacije koji metodično izgrađuje svoj slikarski svijet, motiv je samo povod.

U tom smislu usmjerena je i kritika kritičarke Božice Jelušić, koja kaže: .." *Muckov kist bilježi što oko vidi, zaljubljen u vlastite privide, sve je ostalo ljuštura, prazno oplošje i propadljiva površina*".

Nadalje, vidljivo je, da Muckove mrtve prirode u tehnici ulja na platnu imaju partiture i poglavlja, da nisu doslikavane, već preslikavane, pri čemu slikar namjerno zamagljuje, zatamnjuje i navlači mrenu u čemu pomaže njegovo akvarelističko iskustvo sublimirano u novom mediju.

Zumirajući pojedine detalje Muckova slikarstva, ulazimo u svijet začudnih struktura, spletova boja, različitih tonskih vibracija.

Kristalični dojmovi prijanjaju uz motiv i čini se, kao da autor sliku gradi, a ne da je slika, jer nema niti traga crtežu. Tu i tamo tek je po koja ogrebotina ili reski otisak, odnosno trag slikarske lopatice.

Večerašnji gost, graditelj je slikarskih umotvorina kojemu motivi nisu tako bitni. On sliku stvara iz bogatstva ruke, alata, svjetla i boja, čime nastaje sva raskoš kompozicijskog kolorizma.

Depersonalizirani, izvanvremenski i izvanprostorni kontekst Muckova slikarstva, otklon su od fizičke datosti ljudske prirode, kao i od pejzažno-arhitekturnog realiteta.

Pred nama se prostiru mali svjetovi s biedermeier buketima, bocama i vrčevima, gdje pogled duše ima prednost pred pogledom oka.

Slijede krajolici i vedute oslobođeni opisnosti. Mnogi su prizori idealnih krajolika nastali u koprivničkom atelieru, daleko od prostora inspiracije, gdje stvarnost postaje nebitna i nejasna.

Zaključno, ovo sjajno slikarstvo koprivničkog majstora podređeno je bogatstvu kolorizma i raskoši slikarskog rukopisa, nepodložno tradiciji slikarske figurativnosti i realiteta, izravno je osvježenje za rafiniranu požešku likovnu publiku.

Kako kaže jedan kritičar..."*nije teško preporučiti ove slike koje su naprosto za zrele ljude, za znalce, za one gipka duha kojima je svijest i podsvijest u jednoj receptivnoj ravni*".

Sud je to o nekomu, na koji u cijelosti pristajem.

U Požegi; početkom travnja, pred Uskrs, 2012.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA I GRAFIČARA **JOSIPA ZANKIJA** U POŽEGI

JOSIP ZANKI

Iako je ovo drugi posjet Josipa Zankija Požegi, brižljivo sam pripremao taj susret, uz pritajenu bojazan da do nove izložbe u organizaciji „Vile Velebita" ne će možda doći, barem još „za neko vrijeme".

Ipak brojne su se silnice u umjetničkom i zavičajnom poimanju života poklopile i brzo smo uspostavili sinergiju, posljedica čega je i ova požeška prezentacija.

Ovom izložbom Zanki ugrađuje još jednu stepenicu u vlastitom meteorskom usponu svoje slikarske afirmacije, zasjavši snagom zodijaka, kao snažni predstavnik mlade generacije hrvatskih slikara i grafičara. Danas zacijelo jedan od najboljih učenika i sljedbenika velikog Miroslava Šuteja.

A što nam to nudi ovaj majstor grafičkog mikro-poteza čija se djela doimaju kao proizvod (već jednom spomenute) gramofonske igle na već davno zaboravljenom mediju, gramofonskoj ploči?

Povodom njegove izložbe održane u lipnju 2009. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, Ivanka Reberski podsjeća na povijesnu bazu iz vremena Exata i obrađuje temu transformacije krajolika kao inspiracije u hrvatskom slikarstvu početkom druge polovice 20. stoljeća, označene neobvezujućim, ali sugestivnim naslovima kao što su: *Mikropejzaži, Metafore prostora, Pobude iz vlastite nutrine* i sl. Obrađuje dakle, slikarski okvir u kojem ekskluzivno mjesto zauzima slikarstvo i grafika Josipa Zankija.

Ono što je našoj likovnoj publici posebno zanimljivo, jest Zankijeva „opijenost" temom Velebita, kao gotovo ekskluzivnim prirodnim fenomenom, ekspliciranim kroz radionicu „***Planine***", ali dijelom i kroz performans „***Mirila***".

Manirom, vrhunskog grafičara Zanki strukturira svoje „*unutarnje krajolike*“, svoje snoviđenje umjetnički stigmatiziranog planinara i ljubitelja prirode, iz nepresušne planinske – Velebitske čarolije. U njegovom slikarstvu šuma detalja ne skriva, nego otkriva ljepotu stabala. Pojedinosti iz prirode izlaze s jednakom snagom iz kadra, tako da se djela mogu sagledavati kao cjelina, ali i samostalno.

Vrhunac je slikarskog zadovljstva čini se sublimiran u susretu s ***Vilom Velebitskom na Točilu.*** A taj fenomen velebitske Vile, čuvarice boga Peruna i kod Zankija je nepresušni izvor inspiracija, zbog svoje mističnosti, poetičnosti i irealnog, ali i putniku i umjetniku, opsesivnog.

Za svoj hod po hrptu Velebita Zanki crpi inspiraciju, pored viđenog, još i iz brojnih putopisa. Slikarsko - grafičkom interpretacijom lokalnih mitološko-religioznih motiva, revitaliziraju se tako zaboravljeni običaji vezani uz konkretne lokalitete, čime Zanki potvrđuje da je umjetnik čiji je svjetonazor duboko uronjen u prirodu.

Ono što mnoge iznenađuje, jest njegov odmak od mediteranskih koloristički blještavih motiva i snažna opčinjenost materijalnom prirodnom baštinom, posebno Velebitom. A ta fascinacija i ovisnost o velebitskom krajobrazu kao nadahnuću, odredila je Zankija u potpunosti kao umjetnika.

Izvorni substrat specifičnog grafičkog rukopisa na gore spomenute teme najbolje je ekspliciran u njegovim projektima ***„Mirila“ i „Oltar“.***

Promatrača ovih eksponata zahvaća gotovo vilinska opčinjenost iz koje se može izvući samo istom takvom sabranošću i mirom kakvom ju je umjetnik radio. Stoga smo danas na izložbi Zankija svjedoci fenomena u kojem likovno djelo nadilazi materiju i postaje filozofija života.

U Požegi, krajem 2012.

IZLOŽBA SLIKA **DIMITRIJA POPOVIĆA** U POŽEGI KULTURNI DOGAĐAJ KOJI JE OBILJEŽIO 2013. GODINU U POŽEGI

Samo nekoliko dana od kako smo ispratili djela velikog Miroslava Kraljevića iz prostora našeg muzejskog hrama, „Vila Velebita“ je upriličila predstavljanje danas vjerojatno najvećeg živućeg slikara u Hrvatskoj, koji svoju umjetnost temelji na tri stupa: na **ljepoti, erosu i nestanku ili odlasku u vječnost**.

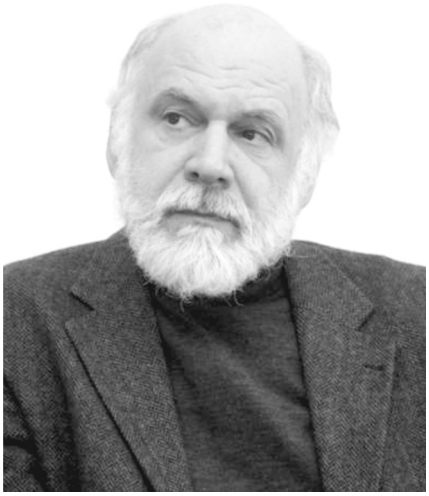

DIMITRIJE POPOVIĆ

Posljedica je to nastojanja Dimitrija Popovića, za prijatelje jednostavno Dimitrija, koji čitav život želi proniknuti u tajnu ljudskog bića, što sjajno potvrđuju njegovi ciklusi „**MISTERIJ LUČE MIKROKOZMA“ i „HARMONIJE“.**

Brojni se slikari bave ljudskim tijelom kao motivom, inspirirani senzualnošću ženskog akta ili tjelesnost doživljavaju ogoljenu do banalnih fizičkih kontura, bilo statički ili u pokretu. Skoro bih se usudio izdvojiti iz ovog konteksta portrete, koji su za mnoge znane naše umjetnike bili čak i prevaga na ljestvici priznatosti i slikarske uvaženosti svojega doba.

No skoro da se ne mogu prisjetiti nekoga, tko bi poput Dimitrija čitav svoj slikarski vijek koncentrirano kroz vlastita djela tražio odgovor na pitanje ljudskog bitka i potvrde vlastitog postojanja čovjeka, a to je tema Kristove kalvarije i njegova uskrsnuća.

Da to nije jednostavan zadatak potvrđuje i njegova poznata izreka: ....“*čovjek je svjestan uzaludnosti i bezuspješnosti svoga traganja*“

Tako se kao trajne tematske preokupacije Dimitrija Popovića nameću: ***bitak življenja i neumitnost smrti,*** kao polaritet između građenja i deleternosti, između trajnosti i propadanja, svjestan neumitmnosti odlaska u svijet smrtnosti svakoga od nas. No unataoč mijenama i brojnim temat-

skim preokupacijama kroz dugo, gotovo polustoljetno stvaralaštvo ovog genija likovne umjetnosti, gotovo kao trajna preokupacija egzistiraju detalji erosa i putenosti ljudskog, posebno ženskog tijela, često vješto ukomponirano u široj javnosti dobro poznate likove iz javnog i kulturnog života. Tu treba spomenuti nezaobilazne motive Marylin Monroe, Leonarda, Salvadore Dallyja i dr.

O motivima svoga ciklusa posvećenog toj fatalnoj ženi 20. stoljeća Dimitrije kaže:...“ *iza te fatalne žene i njezine lijepe vanjštine krila se nesreća jedne sudbine“.*

Njega je kao likovnog umjetnika zanimao tragičan aspekt njene osobnosti.

Govoreći o slikarstvu Dimitrija Popovića, prvenstveno treba govoriti o crtežu, a slikarstvo je kako znamo, počelo s crtežom i crtežu pripada najveće i najtrajnije plemstvo u slikarskim geneologijama, reče jednom Veselko Tenžera. Kod Dimitrija se u stilskom i tematskom pogledu, vrlo rano profilira njegova iznimna crtačka nadarenost. Kao izvanredan crtač posebnog dara za cilizirane i osjenčane forme ljudskog tijela, egzistira suvereno na hrvatskoj likovnoj sceni više od četiri decenija.

Široki je raspon toga fascinantnog crtačkog umijeća uz karakterističan izbor tema koje se kreću od biblijske i sakralne tematike, preko interpretacija književnih i umjetničkih gore navedenih genija. Tako u ciklusu o Leonardu Dimitrije kaže da je želio kroz lik Gioconde, eksplicirati tajne stvaralačkog bića toga genija, razapete na razini božanskog i demonskog. On se pita: ...“ *smješka li se kroz lice bilo stvarnog ili fantomskog lika Mona Lise smrt životu“?*

Kao što rekoh na početku teksta, općenito je prihvaćen stav, kako je Popović svoju umjetnost izgradio na tri temeljna elementa: *ljepoti, erosu i rasapu!* Posebno to vrijedi za portret Marylin Monroe. Magija erotizma koja je prožeta smrću, prisutna je u njegovoj interpretaciji tri biblijska lika: Judite, Salome i Marije Magdalene, koje je utjelovio i u stvarnim ženskim osobama poput Severine, kao Salome.

Tjelesnost obojena rasapom i urušavanjem uočava se i u likovnom rješenju za nadgrobni spomenik pok. Ene Begović.

Ali u Dimitriju je duboko usađena, kao vječna inspiracija u traženju potvrde vlastitog postojanja čovjeka, tema Kristove kalvarije i uskrnuća, eksplicirana u mnogim tehnikama. Kulminaciju ove inspiracije on

doživljava u godini jubileja, ***dvije tisuće godina kršćanstva***, kada izlaže u Rimu svoj nadaleko poznati ciklus raspeća **CORPUS MYSTICUM** u Sant Andrea al Quirinale i drugim mjestima.

Fractio panis – sporno lomljenje kruha, Kristova tijela koje onda dijeli svojim apostolima, umjetnik Popović objašnjava misterijem euharistije.

Ipak u tajnu ljudskog bića Dimitrije nastoji proniknuti svojim (već spomenutim) presudnim ciklusom „***Misterij Luče mikrokozma*“.**

Šetnjom kroz večerašnji izložbeni postav nazvan pragmatično „**Izdvojeno iz ciklusa“,** čak će i prosječnom poznavatelju Popovićevog likovnog opusa ostati upečatljiv njegov odmak od realiteta, sveprisutan u brojnim ranim radovima, k nadrealističkim kompozicijama, gdje na najsenzualniji način u manirima nadrealnog, dominiraju elementi slobodnih asocijacija povezanih u raznorodne često logički teže objašnjive fantastične strukture.

No, njegov duboki i trajni humanistički habitus, esencijalna je podloga za umjetnikovo promišljanje ljudskog bitka, doživljena kroz likovnu eksplikaciju. Potvrdu takvih razmišljanja velikim dijelom Popović nudi u jednom od svojih najnovijih ciklusa, „**Harmonije“.**

Sve u svemu, za radove Dimitrija Popovića mnogi drže da su impresivni, dok su jednoj manjini manje dopadljivi, ali većina se slaže u jednom, da su **jedinstveni, neponovljivi i da im nema ravnog!**

Završio bih jednom, za Dimitrija važnom rečenicom koju izražava u sklopu ljudskog traganja za suštinom vlastitog bitka i postojanja.:..“ ***Čovjek kao kažnjenik zemaljskog bitisanja živi svoju tragičnu sudbinu svjestan tajne koju ne može spoznati. Možda je može spoznati tek u smrti, jer kako Njegoš reče:...Ovoga su u grobu ključevi“.***

Konačno, u Požegi možemo punim glasom uzviknuti: **Habemus pictorem!**

U Požegi, godine 2013.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **DUŠKA ŠIBLA** U POŽEGI

Samo je jedan nastup Duška Šibla na hrvatskoj televiziji u kojem je demonstrirao svoj slikarski performans u Dubrovniku na otvorenom prostoru, bio dovoljan povod da izravno stupim u kontakt s dotičnim.

DUŠKO ŠIBL

Impresionirao me jednostavnošću i toplinom u komunikaciji (s nekim nepoznatim), uz dakako pristanak bez posebnih uvjeta da izlaže u Požegi, za koju ga navodno vežu neke obiteljske poveznice.

Bio je to povod da se ozbiljnije pozabavim njegovom osobnošću i djelom, prije nego izložba bude otvorena.

On predstavlja onu kategoriju slikara koji su upravo vlastitost stila pronašli u dinamičko-sugestivnom potezu, koncentriranom u ljudskoj figuri reduciranog kolorita. Predstavljeni ciklus njegovih slika u muzejskom prostoru u Požegi, mnogo je više od standardne umjetničke inspiracije ljudskim tijelom u pokretu.

Mora se priznati, malo je slikara koji su protokom godina vlastitog dugogodišnjeg stvaralaštva uspjeli pronaći jedinstven, prepoznatljiv i neponovljiv motiv, potez i boju, kao determinante vlastitog likovnog usmjerenja, prema kojemu znamo da je određeno djelo baš njihovo. U toj slikarskoj maniri ovaj je umjetnik ostvario vizualno snažnu i upečatljivu seriju radova, rušeći tako stereotip dvodimenzionalnosti plohom zadane podloge. Morfološki mu je nedvojbeno svaki motiv izrazito prepoznatljiv, a to je ljudsko tijelo u serijama rafiniranih varijacija, slikaru kronično izazovan, gotovo opsesivan motiv i ne prestaje nas fascinirati mijenom oblika tijela koja vježbaju, plešu ili gimnasticiraju u nekom nedefiniranom prostoru, čime potvrđuju onu poznatu prastaru istinu, da je u kalendaru nastajanja pokret stariji od govora, nastao prije prvih riječi.

Ovi graciozni pokreti osim obilježja erotskog zanosa nose u sebi i dimenziju straha, jer to nisu pasivni renesansni aktovi koji sjede zavaljeni u nekakvu fotelju odišući mirom, putenošću i bezbrižnošću.

Osim samo ponekih rijetkih „izleta" u pejzaž, Šibl čitav svoj stvaralački vijek ostaje dosljedan kroz više decenija tjelesnoj figuraciji kao jasnom ishodištu motiva. Izložene slike mu čitamo kroz snažni i čvrsti namaz, kroz boje, među kojima dominiraju crvena, plava ili crna. Ovako kolorirana tijela na raznim podlogama, bude i različite asocijacije. Ono što olakšava percepciju slika Duška Šibla i po čemu se lako prepoznaje, bez dvojbe su red i jasnoća.

Ovaj postav govori dovoljno jasno o slikaru koji je uplovio u zrelo i visoko zahtjevno stvaralačko razdoblje u kojemu gledatelju nudi lako čitljive, jasne i svakome razumljive slike. Unatoč koloristićkom vatrometu i vizualnoj metaforičnosti, autor nas začudnom snagom uvodi u područje razgovjetnosti i percepcijske jasnoće. On to čini razmahanim, širokim i dinamičnim potezima, pri čemu nevjerojatnom brzinom gradi zrelu formu, a sve negdje na granci ekspresionizma i semifiguracije, postižući začudnu jednostavnost prikazanog.

Kao slikaru isključivo urbane provenijencije nisu mu strane niti teme kojima propituje mračne intime urbanog imaginarnog življa ambivalentne spolnosti.

Konačno, u slikarskom izrazu u posljednjim je radovima vrlo često sklon kompozicijskoj konstelaciji svojih likova, čime postiže snažan dojam tijela u pokretu. Pri tome je ljudsku tjelesnost reducirao na ono najbitnije, gotovo fizički elementarno, što se u konačnici može shvatiti kao njegov ikonografski znak raspoznavanja. Možemo zaključiti da je Duško Šibl u proteklom razdoblju izgradio respektabilno djelo, specifičnog likovnog izraza, što mu je pribavilo zapaženu recepciju u suvremenoj hrvatskoj likovnoj umjetnosti.

Danas Šibl živi i radi podjednako na tri adrese (London, Zagreb i Dubrovnik), dakako u svojstvu slobodnog umjetnika koji nikada nije volio stege, ocrtavajući vlastiti profil i definirajući samoga sebe kao ... „*disciplinirano boema*", fenotip u kakvom sam ga zamišljao i kakvog sam ga i doživio.

U Požegi; veljača, 2014.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **VLADIMIRA DŽANKA** U POŽEGI

VLADIMIR DŽANKO

Vladimir Džanko, likovni pedagog, galerist, scenograf, umjetnik vrlo izražene osobnosti, snažnog individualnog izraza s vrlo visokom umjetničkom reputacijom, ugrađen već dugo u noviju hrvatsku likovnu umjetničku povijest, iznimno popularan u svome gradu Osijeku, ali i čitavoj Slavoniji, tek sada na silaznom kraku životne i akademske putanje, zanimljivo, po prvi puta izlaže u susjednoj „slavonskoj Ateni," u Požegi.

A za sasvim slučajno poznanstvo s ovim vrsnim umjetnikom, zahvalu dugujem mojem dugogodišnjem prijatelju glazbeniku Stjepanu Jeršeku-Štefu.

Javio se Džanko samostalno prvi puta s izložbama sredinom šezdesetih, u vremenu heterogenih likovnih izraza i smjerova. Ostavši dosljedan vlastitom likovnom odabiru (poetski realizam i intimizam), osigurao si je postojanost u hrvatskoj likovnoj umjetnosti sve do danas, pri čemu je prestao biti umjetnik „regionalnih dosega", unatoč snažnoj inspiraciji koju crpi iz lokalnog osječkog, dravskog ili slavonskog miljea.

Snagom vlastite likovne ekspresije sažete u nekoliko slikarskih disciplina kojima se jednako vješto izražava, među kojima akvarel, čini se, zauzima najdominatnije mjesto, ostvario je svoja najpoznatija djela.

Zahvaljujući toj izražajnoj konstanti, protokom godina vlastitog stvaralaštva Džanko rabi prepoznatljiv i neponovljiv motiv, potez i boju, kao determinante osobnog likovnog usmjerenja, zbog čega znamo da je dotično likovno djelo upravo njegovo!

Njegovi dobri poznavatelji kažu da on Osijek gleda srcem, a znao je reći: .."*Raj je svuda oko nas, samo treba otvoriti srce, ono će vam otvoriti oči*". Dakle u

načinu njegova slikanja prevalira primarno osjećaj zavičaja, kao poklonjenog nam raja. Tu će mu pojedinci pripisati ono čega se ovaj slikar ne odriče, a to je istovremeno i lirsko i deskriptivno poimanje slikarstva.

Nezaobilazno je razdoblje Domovinskog rata i stradanja Osijeka i Slavonije što Džanko doživljava kao snažnu frustraciju. On tada prestaje biti slikar lirik, jer idila zavičajnog krajobraza postaje spaljena plamenom zločinačkih granata. U tom razdoblju, on slika vedute i ostatke spaljenog okoliša Osijeka, manirom slikara buntovnika snažnog slikarskog senzibiliteta i pravednika, koji stoji pred najezdom pakla, pri čemu mu je kist jedino oružje.

Ovom retrospektivom u Požegi, Džanko nam nudi pored novijih ostvarenja i neke radove iz svojih prethodnih desetljeća. Tako ovdje možemo upoznati široki raspon njegovog dugogodišnjeg slikarskog opusa začinjenog koloristički snažnim pejzažima, osječkim vedutama i parkovima, portretima, ali i djelima s religijskim temama. Ovom prigodom smo svjedočili prezentaciji nekoliko djela na temu mrtve prirode i interijera, realiziranih slikarski unutar uskog, ali plemenitog registra boja.

Što se tehnike tiče, podjednako su zastupljena djela u ulju, pastelu ili akvarelu, čime potvrđuje da je slikar kontinuiteta, koji nije „porušio mostove“ s nekim fazama i tehnikama iz prošlosti. Ali slikarske mijene njega kao slikara „koji dugo pamti“ nisu zaobišle, unatoč činjenici što pojedini likovni kritičari i bolji poznavatelji njegovog likovnog opusa tvrde, kako su to samo kraće epizode u njegovom stvaralaštvu, u koje spadaju ekspresionistički stil, kubističke razbijene forme i apstrakcija.

Vremeplovska šetnja kroz ovu impresivnu 60-godišnju slikarsku karijeru Vladimira Džanka pri čemu su za ovu prigodu odabrani samo neki izdvojeni radovi, nudeći svu raskoš koloristićkih senzacija, najbolja su uskrsna čestitka i poklon rafiniranoj požeškoj likovnoj publici.

U Požegi; pred Uskrs, 2014.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA SLIKARA **ZVONIMIRA PETANOVIĆA** U POŽEGI

ZVONIMIR PETANOVIĆ

Ako izuzmemo prve zakonitosti koje treba prihvatiti u likovnoj umjetnosti kao elementarnu istinu, a to su postulati zadani linearnom i koloristićkom perspektivom, kao i neki drugi aksiomi likovnosti koje je u samom početku naučio od jednog velikog Krunoslava Kerna, onda slikara Zvonimira Petanovića možemo svrstati u red iznimno naprednih samoukih slikara amatera i istaknutog pripadnika poznate brodske akvarelističke kolonije.

Izgrađujući nakon bazičnog slikarskog i crtačkog obrazovanja stečenog kod prof. Kerna u okviru crtačke škole „Albert Gruber" vlastiti artistički itinerar, Petanović to nastavlja vješto autodidaktički i bez pomoći poznatih pedagoga i provjerenih akademskih „skretničara", što izravno svjedoči o njegovoj slikarskoj darovitosti.

Motivi posavskih obala i rukavaca na jednoj strani, djeluju smirujuće, a prelijepi velebitski motivi na drugoj strani ovog izložbenog prostora, pobuđuju snažan osjećaj nostalgije i vraćanje korijenima. I jedno i drugo, u službi je srca i arheologije uspomena.

U razlivenim ravničarskim i posavskim akvarelima naslućujem (ali samo izdaleka) dah jednog Golla, pa i Ćosića, ili se samo varam, dok me velebitski cvjetovi snažno tematski asociraju na Golčeve „kamene cvjetove", s tom razlikom što su Golčeve velebitske vapnenačke stijene metafore okamenjenog cvijeća, a Petanović ih nam nudi kao stvarnu, živu i zasebnu vegetacijsku ornamentiku, svjedočanstvo životnosti u bespuću, nanešeno na platno snažnom plimom sjećanja.

Lički pejzaž s Velebitom, znani je likovni motiv već više od stoljeća u modernom hrvatskom slikarstvu. Velebit je bio inspiracija brojnim

slikarima poput Ivekovića, Klement-Crnčića, Babića, Krušlina, Krizmana, Veže, pa sve do Stipe Golca.

Dakle, svjedoci smo pejzažne reminiscencije na Liku iz koje slikar potječe svojim korijenima. Sve je to više od spomena na samo autorovo podrijetlo, to je naprosto poziv da još jednom provjerimo mjesta koja smo napustili i strasti od kojih smo pobjegli, prekriveno sve nekako velom šutnje.

Upravo je činjenica da mu slikarstvo počiva na izvornoj vizualnoj inspiraciji i lirskoj percepciji zavičajnog krajolika, bila prevaga u odabiru Petanovića za ovogodišnje predstavljanje u Požegi.

Uvjeren sam da će Petanovićevo pojavljivanje u Požegi izazvati pozitivnu reakciju svih, više ili manje pozvanih kritičara. I dok su mnoge slikarske karijere bile obično podijeljene u nekoliko faza, ovo Petanovićevo pejzažno slikarstvo lišeno je čini se, te podjele na faze i razdoblja, koja fenotipski upućuju na nečiju slikarsku evoluciju.

On i dalje slika okom i srcem, bez težnje za stilskim mijenama, samozatajnom, gotovo linearnom putanjom uspona. Zacijelo, njegov slikarski uradak može se pozicionirati na ono mjesto koje je određeno simbiozom i harmoniziranim odnosom između slikara i prirode.

Iako je po vokaciji čovjek tehničke naobrazbe, u svojem slikarstvu kao hobiju, autor koji ne živi od slikarstva, ali živi u slikarstvu, sjedinjujući u tom segmentu umjetnosti svu filozofiju vlastitog življenja, pri čemu su jednostavnost i iskrenost temeljne odrednice njegove osobnosti.

U Požegi; studeni, 2014.

PRIGODOM OTVORENJA IZLOŽBE SLIKA AKADEMSKOG SLIKARA **MATE JURKOVIĆA** U POŽEGI

MATO JURKOVIĆ

Teško mi se odlučiti u prosudbi: da li je samozatajnost zapravo nečija vrlina ili slabost? Kada je u pitanju slavonski slikar Mato Jurković, čovjek ličkih korijena, rođen u Vođincima, decenijama stanovnik Zagreba, autor briljantnih pejzažno-scenskih opisa mnogih dijelova naše domovine, u javnosti slabije poznat od mnogih „razvikanih" slikarskih imena, onda je ta odluka još i teža.

Posrednička uloga u upoznavanju ponovo je doprinijela da se vrlo brzo „osjetimo" kako i zavičajno i slikarski interferiramo reklo bi se, na istoj "valnoj dužini". No, ubrzo smo ugovorili taj, za Požežane čini mi se, bitan termin.

A onda iznenađenje za sve, Mato Jurković je obznanio kako će u Požegi izložiti svoj najnoviji ciklus zvan ***„Jedra"***. A gdje su Slavonija i Zagreb, motivi prema kojima gaji neskrivenu ljubav, osobito prema temi Zrinjevca s pripadajućom arhitekturom, za koji uradak je pobrao brojne izvanredne recenzije, ponajviše zbog sjajne kompozicijske inventivnosti i koloristićkih obrada identičnih scena? Tema je to, u kojoj je ostvario preko šezdeset ulja na platnu. Gdje su zagrebačke vedute, motivi dugo godina u vrhu slikarevih preokupacija?

Najnoviji ciklus JEDRA, tematski su interes i gotovo tematska likovna transformacija ovoga slikara, čime on potvrđuje da je Jadransko more neizbježna i neiscrpna inspiracija u našem nacionalnom slikarstvu. To potvrđuju brojni velikani kista u hrvatskoj moderni od Medulića, Crnčića i Vidovića, preko dubrovačkih kolorista, sve do Murtića, Kuljiša, Lipovca ili jednog hiperrealiste Mihanovića.

No, Jurković nije poput drugih, impresioniran statičkom vizurom maritimnog pejzaža naše obale i mora, već izazov traži i nalazi u brodskoj

arhitekturi, regatama i jedrilicama u dinamičnom pokretu, nošenih vjetrom s nagnutim jarbolima. Sve je to ovjekovječeno snažnom kolorističkom ekspresijom osobnog doživljaja tih jedara i brodica u pokretu.

Prateći Matine slikarske faze i metamortfoze u kojima se „nije žurio", od pejzažiste izrazito realističnog pristupa gradskim vedutama, parkovima Zagreba, Osijeka ili Broda na Savi, preko izvanrednog ciklusa AKTOVI, sve do posljednjeg opredjeljenja za maritimni doživljaj sublimiran u prštećoj koloristićkoj izvedbi nekakvog događanja na moru, ali bez vidljivog kopna!

Sve u svemu, meritorna kritičarska pera davno su već napisala da se radi o vrsnom slikaru koji je vlastiti akademski pristup slikarstvu stekao na zagrebačkoj likovnoj akademiji, u nekim vremenima kada se gotovo filmskom brzinom mijenjaju razni trendovi u umjetnosti, u slikarstvu posebno.

On ostaje dugi niz godina u slikarskoj simbiozi s prirodom i tradicijom, radi čega pojedini likovni kritičari o njegovom slikarstvu pišu (Pešut): .." *govoriti o njegovim slikama, znači priznati da estetika u slikarstvu nije neko teorijsko pitanje završeno u prošlosti, već da ono pripada kako sadašnjosti, tako i budućnosti".*

Dugo je godina u tom poetskom realitetu pronalazio sebe uokvirenom u klasičnu estetiku slike. A sve je na kraju začinjeno impresivnom mijenom godišnjih doba, karakteristične kromatske ekspresije.

Zavirivši stidljivo u retrospektivu ove polustoljetne slikarske karijere, uočavamo kako gotovo neprimjetno u jednom razdoblju, Jurković ulazi u fazu slikarskog erotizma. Slikajući ženski akt on razlučuje pojedine fetiše, ne robujući dojmu cjeline ženskog tijela i anatomske besprijekornosti, već akcentuira detalje prikazane reklo bi se, više u mašti nego zbilji.

Sigurnim potezom kista i lakoćom iskusnog majstora, Jurković ostvaruje iz raznih uglova osvijetljenu anatomiju ženskog tijela, ali nikada do kraja. Erotski naboj je istovremeno kod njega i naglašen i prigušen, reklo bi se, uravnotežen s autorovom senzibilnošću i osjećajem za mjeru, a opet sve skupa uklopljeno u slikarsku harmoniju kojom dominira toplina i uzvišenost ženskog akta.

U ovom „požeškom" ciklusu JEDRA, Jurković nam otkriva svoju impresioniranost pitoresknim morskim pejzažima i događajima koji su u

snažnom pokretu na vodi, gdje je kopno naprosto nestalo.

Ova nova Matina slikarska „avantura“ i iskorak u nešto drugo, što možda nije česta inspiracija svojstvena slikaru kontinentalcu, možda je iznenađenje za sve one poznavatelje Matine umjetnosti, čemu se očito nije mogao odhrvati. A kada je netko pola stoljeća nepomirljivih razdoblja dionik jedne umjetničke grane, čvrstih tragova iza sebe, onda je on svačiji i ničiji suvremenik.

Možda ipak sve zajedno proizlazi iz imperativa NOVOGA, pri čemu se umjetnici razlikuju jedni od drugih, u cilju traženja i afirmacije vlastitog identiteta.

Stvarajući jedan čitavi ciklus označen dinamikom brodskog pokreta na lazurnoj, uglavnom bijelo-plavo-crvenoj podlozi, u zatvorenom prostoru vlastitog ateljea, Mato Jurković nas kao predstavnik neoekspresionističke figuracije (Op.Tonči Šitin) dovodi ovim ciklusom jedara u pokretu, na sam rub apstrakcije.

Zaključio bih, slikarstvo Mate Jurkovića početkom novog milenija može se shvatiti i kao jedna potvrda ispravnosti teze, kako je najprimjereniji način održavanja umjetničkog identiteta prihvaćanje novih izazova.

Unatoč izostanku uobičajene otmjene intimističke intonacije u Matinim slikama „ s kontinenta“, požeška publika je s istom radošću prihvatila ovu novu dinamičnu i koloristički snažnu impresiju našeg mora i priobalja.

U Požegi; početkom travnja, 2015.

PRVA LIKOVNA KOLONIJA VILE VELEBITA U POŽEGI

Dijelom nošem znatiželjom, a dijelom prinuđen zbog maćehinskog i krajnje iracionalnog odnosa pojedinaca u Gradskom muzeju u Požegi, čijom odlukom nam je kao članovima „Vile Velebita“ onemogućeno daljnje organiziranje likovnih izložaba u njihovom prostoru, pristupio sam početkom rujna 2015. u dosluhu s mojim dragim prijateljima iz Slavonskog Broda, Zvonimirom Petanovićem i ravnateljom Muzeja Brodskog Posavlja prof. Branimirom Pešutom, organizaciji i provedbi prve likovne kolonije u organizaciji „Vile Velebita“.

Naviknut uglavnom na likovno sučeljavanje s pojedincem „face to face“ na dosadašnjim višegodišnjim pojedinačnim izložbama, ostajem impresioniran najprije odazivom velikog broja pozvanih slikara, a zatim energijom i raspoloženjem kojom su nastupili taj dan u Požegi.

Nešto što nikako ne može izbjeći čak niti oku slučajnog promatrača toga događaja, jest spoznaja o enormnoj slikarskoj energiji skrivenoj mahom iza amaterskog slikarskog plašta, uz dodatnu skromnost pojedinaca koji ostaju trajno svjesni svoje slikarske anonimnosti, ali ovakve pozive na kolonije i slikarsko kolektivno dokazivanje doživljavaju na poseban način. Dodatni je to dakako motiv za mene kao organizatora, i obaveza, da im već naredne godine, poziv ne izostane.

Možda pojedinci vape više za individualnim susretom promatrača i umjetnika od susreta Društva i Umjetnosti. Moć fascinira, ali je bez dubine, bez onih tišina u kojima zriju glasovi i dopiru do dubine ljudskog srca.

Paleta sačinjena dijelom akademskom slikarskom rukom, a dijelom rukom autodidaktički „ustrojenih“ anonimnih slikarskih imena Slavonskog Broda, Zagreba, Požege, Nove Gradiške, Orahovice i Čepina, od kojih najveći dio kolaborira s prokazanom masovnom kulturom, a da prethodno još nisu osjetili zadovoljstvo koje pružaju galerijski i tržišni uspjesi. Možda je to razlog zbog kojega namjerno ne želim spominjati sva imena tih baštinika humanosti i skromnosti, uronjenih u slikarski amaterizam, zaljubljenika u druženje. Najveći dio njih pripada desetljećima na

našim prostorima poznatoj ***brodskoj akvarelaističkoj koloniji*** (osnivača prof. Krunoslava Kerna, i sljedbenika te ideje, Predraga Golla), u kojoj ipak prednjače imena poput Katića, Šimića ili Petanovića.

A koje su teme toga dana bile naprosto opsesivne slikarskom duhu?

Realistična panoramska vizura požeškog periferijskog krajobraza je predominirala i ostvarila kod većine prevlast stvarnosti nad imaginarnim i apstraktnim, prepoznavajući u tome „duh vremena" i bijeg iz sterilnih prostora apstrakcije.

Utapam na kraju svoju slikarsku znatiželju i svoj slikarski zaljubljenički hedonizam u akvarelističkoj formi posavskih izmaglica Zvonka Petanovića, majstorskom „potezu u ulju" dragog prijatelja Mate Jurkovića usidrenom u pogledu „prema Brestovcu s požeškom gorom u pozadini", pa sve do suvremenoj kritici podložnih kolaža kuhinjskih predmeta, stvari iz living-rooma, s ponekom hiperrealističnom jabukom i cvijećem u vazi, prizorima koje nije ubila fotografija kako se nekoć mislilo, već se sve razvilo u sjajnu slikarsku disciplinu koja čvrsto korespondira sa slikarskim ambicijama pojedinaca. Tu je i znatan dio uradaka sjajnih amaterki iz tzv. „Berislavića", literarno-likovnog društva iz Slavonskog Broda. Većina njih, nimalo nije opterećena imperativom slikarskog potpunog sazrijevanja. Grupa je to, pred kojom se neminovno nameće pitanje: može li dualizam dviju srodnih umjetnosti poezije i slikarstva stanovati u istom biću, a da pri tome svaka ostane u dosluhu s najdubljim tajnama svoje umjetnosti? Odgovor je DA, a primjer ove skupine koja je nadrasla dihotomiju dviju grana pokazao je, kako u istom biću, u istom svijetu, gdje su riječ i boja podijelili iste tajne, egzistiraju sinkrono oba fenomena u vlastitoj jednostavnosti.

Zanesen šarenilom masovnosti, slikarske različitosti i (ne)dorečenosti, kojom htjeli mi to ili ne, odiše svaka slikarska kolonija, prisjećam se misli jednog Camusa... *„umjetnost je odgovorna za svoju etiku, a ne samo za estetiku"*, što posebno vrijedi za slikarstvo, eksplicirano u bilo kojoj tehnici i na bilo kojoj razini!!

Stoga se ne možemo odreći niti primjesa kiča na jednoj ovakvoj masovnoj likovnoj sceni, pri čemu se masovni ukus i masovne potrebe širokih slojeva susreću sa svojim zrcalom. U toj likovnoj produkciji i danas još uvijek najlakše se prodaje ono što ljudima nedostaje. A fenomen kiča već se odavno udobno smjestio između prezira ozbiljne društvene kritike i

pozornosti znanstvenih slojeva društva. Na sve udare bilo recentne znanstvene, bilo društvene kritike konzumenti kiča se ne osvrću, on je njihova hrana, jedne ne slušaju, a druge ne razumiju.

U tako širokim okvirima likovne jasnoće sve se može dokazati i ništa se ne može osporiti.

Danas je prevladala opsesivnost dvjema temama, a to su: pejzaž Požeštine i mrtva priroda u „vazi na stolu". Stoga, priznajem, postoje djela koja volimo i koja nam govore jednim jezikom, koji je samo njihova autora zanimao. Bio je to jezik kolorizma i prostranstva, sažeti okolni prostor bez agresije, kao da ovim slikarima oduvijek pripada, opisan naprosto jezikom iskrenosti.

U Požegi; jedne subote u rujnu, 2015.

O PISCIMA I NJIHOVIM DJELIMA

SUVREMENA DIJAGNOSTIKA BOLESTI DOJKE
Josip Fajdić i suradnici
Izdvojeni autorski osvrt s predstavljanja knjige

Bene diagnosticur, bene latuit!

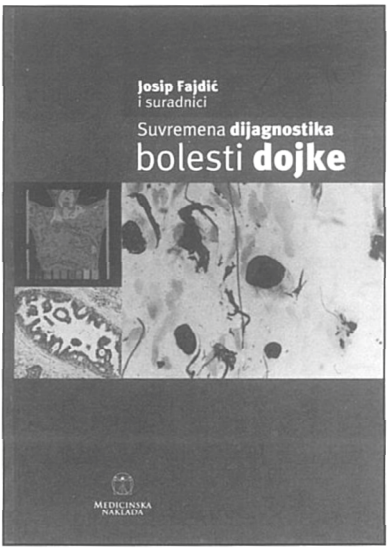

Motiv!

Koristeći se svim pozitivnim iskustvima stečenim u višegodišnjoj borbi za otkrivanje zloćudnih bolesti dojke i ohrabren izrazito dobrim prijemom moje prethodne knjige **„Bolesti dojke"**, tiskane godine 1998. u izdanju NZ Globus, pristupio sam, okupivši respektabilan tim stručnjaka, stvaranju suvremenog priručnika za dijagnostiku najrazličitijih bolesti dojke.

Zašto tekst s ovakvim sadržajem?

U uvodu ovog sveučilišnog udžbenika napisao sam, kako vjerujem da smo izlaskom ove knjige u javnost, našoj stručno-medicinskoj javnosti i ostaloj čitalačkoj publici ponudili iznimno korisno štivo iz jednog užeg područja onkologije, a koje opet na poseban način opterećuje našu medicinsku struku.

Naime, rak dojke koji iz godine u godinu u našoj ženskoj populaciji (kao najčešći malignom) pokazuje trend rasta pojavnosti, prijeti da od medicinskog problema postane javno-zdravstveni, i u konačnici, socijalni problem.

Što izravno opterećuje struku?

Ono što posebno opterećuje našu struku, očituje se prije svega nedostatkom dovoljnog broja suvremenih dijagnostičkih aparata, što je svakako posljedica nedostatka materijalne osnovice šire društvene zajednice, kao i ukupnih sredstava izdvojenih za zdravstvo kao sustav. Naravno da je to segment društveno-gospodarske problematike u čijem rješavanju mi liječnici ionako malo participiramo.

Drugi vid opterećenja struke, očituje se u nedostatku algoritama dijagnostičkih postupaka za dojku, a koji bi onda bili obvezujući za sve koji se tom problematikom susreću u dnevnoj praksi.

Bili su to rekao bih, moji osnovni motivi u stvaranju ovog udžbenika. Ali i dalje ostajem pri tvrdnji, da je u lancu postizanja uspjeha u onkološkoj zaštiti i prevenciji raka dojke, a to znači u ranoj dijagnostici bolesti, ključ kako u tehničkoj opremljenosti naših dijagnostičkih centara, još i u količini informiranosti osoblja, što se postiže jedino kroz stručnu literaturu.

Stoga, svjedoci smo u Hrvatskoj danas, paradoksalne situacije, pri čemu broj novootkrivenih tumora dojke rapidno raste, a na drugoj strani, količina stručne literature na našem jeziku još uvijek stagnira.

Sadržaj udžbenika?

Zato ovu knjigu „Suvremena dijagnostika bolesti dojke" kao multidisciplinarni uradak nekoliko naših najeminentnijih onkoloških stručnjaka, smatram izravnim doprinosom rješavanju toga nedostatka. Već na početku sam shvatio kako se radi o složenoj materiji koja na izvjestan način pruža kompilacijski sadržaj medicine i tehničkih znanosti, što je onda iziskivalo konzultacije brojnih stručnjaka najrazličitijih medicinsko-tehničkih specijalnosti.

Autor predgovora prof. Belicza kaže: ..."*Na kraju treba kazati, da i ova knjiga dokazuje ravnopravne mogućnosti hrvatskih medicinskih stručnjaka u usporedbi sa svjetskim dostignućima, pa i u teškim uvjetima koji su nastali nakon agresije na Hrvatsku.*"

Koji su ciljevi postignuti?

Cilj je bio korisnicima ove knjige, a to su specijalisti najrazličitijih medicinskih djelatnosti koji u dnevnoj praksi imaju kontakt sa bolestima dojke, te dakako onkolozima, ali i studentima medicine, polaznicima poslijediplomske nastave ponuditi sveobuhvatan tekst, koji pruža odgovor na gotovo sva pitanja iz područja toga dijela onkologije.

Od posebnog su značaja poglavlja u kojima se nalaze odgovori na probleme iz područja genetike, zatim hormonske ovisnosti raka dojke, kao i imunoloških zbivanja u organizmu žene.

Ipak od svih pitanja, u knjizi je krucijalno pitanje, dijagnostika predkliničkog, dakle izlječivog raka dojke. Odgovorom na ovo pitanje, knjiga

postiže visoki edukativni standard. Zajedničkim nastojanjima multidisciplinarnih timova, vlastita su iskustva u ovoj knjizi dobila svoj puni smisao, a stručno-medicinska javnost je dobila tekst zaokružene i visoko respektabilne edukativne razine.

Naposlijetku, zahvala svim sudionicima u nastajanju ove knjige koji su svojim izravnim doprinosom osigurali uvrštenje ovog djela u rang nastavne , sveučilišne literature.

U Požegi; u jesen, 2001.

AUTORSKI OSVRT NA SVEUČILIŠNI UDŽBENIK: KIRURGIJA DOJKE
Autori: Josip Fajdić i Ivo Džepina
Izdvojeni autorski osvrt s predstavljanja knjige

Nakon recenzentskog osvrta, dopustite mi kao prvom autoru ovog sveučilišnog udžbenika, da iznesem samo nekoliko verbalnih refleksija vezanih uz djelo.

Poticaj za pisanje knjige?

U predgovoru sam napisao:... kako je ova knjiga u neku ruku sublimat mojeg gotovo 30-godišneg intenzivnog bavljenja kirurškom problematikom raka dojke, ali i nekih drugih kirurških bolesti dojke, te se tematski jasno nadovezuje na moje prethodne knjige multidisciplinarnog sadržaja (od kojih su neke također udžbenici), a radi se o knjigama „**Bolesti dojke**“ (Nakladni zavod Globus, 1998.), i „**Suvremena dijagnostika bolesti dojke**“ (Medicinska naklada, 2001.).

Zašto redoslijed pisanja i izdavanja ove za struku iznimno važne literature nije bio obrnut? Upravo zato, jer sam oduvijek polazio od premise, kako je za pisanje pravila kirurškog ponašanja, kao i kirurške tehnike i taktike, nužno dugogodišnje kirurško iskustvo. Stoga je tek sada uslijedila moja odluka da to višedecenijsko kirurško – onkološko iskustvo pretočim u knjigu, koja sadržajno zadovoljava zahtjeve i standarde jednog sveučilišnog udžbenika, ali istovremeno i suvremenog priručnika namijenjenog općim i torakalnim kirurzima (ili kirurzima za dojku, kako se negdje zovu), zatim ginekolozima, onkolozima i liječnicima nekih drugih profila.

Specifičnost kirurških postupaka na dojci?

To poglavito vrijedi za mlade kirurge koji tek otvaraju vrata svoje kirurške karijere u kojoj će se zacijelo susretati s problemima vezanim uz

operacijske zahvate na dojci.

A zbog činjenice da je dojka atribut ženstvenosti i majčinstva, postoji izrazita senzibiliziranost žene za očuvanjem njene cjelovitosti, kada je god to moguće, a to onda dodatno povećava odgovornost svakog kirurga koji izvodi operacije na dojci.

Danas je delikatnost kirurškog postupka kao prvog koraka u liječenju tumora dojke, još više potencirana činjenicom, da sve veći broj žena zahtijeva ili imedijatnu (istovremenu) ili odloženu rekonstrukciju dojke nakon mastektomije, ili njenog odstranjenja.

Stoga držim, da je jedna od najvećih zabluda kod mladih kirurga pomisao, kako je dojka zbog svoje dostupnosti možda lagan organ za operiranje.

Sigurno je, da mi je dodatni motiv u pisanju ovog udžbenika bila činjenica, kako knjiga ovakvog sadržaja, gdje se cjelovito i na jednom mjestu opisuju gotovo svi operacijski zahvati na dojci, prema najsuvremenijim i važećim principima kirurške struke, nedostaje našoj stručno-medicinskoj literaturi.

Koji su ciljevi ?

Bez udjela u ocjeni sadržajnih i praktičnih dosega knjige, nešto o strukturi djela. Cilj mi je bio u prvom dijelu knjige detaljno iznijeti smjernice kako treba operirati ne samo zloćudne tumore na dojci, već i promjene dobroćudnog karaktera, zatim upalne bolesti, te poremećaje u razvoju ovog, za ženu iznimno važnog organa.

Dakako, da je težište u pisanju ovog djela stavljeno na više-manje poznate modalitete iz kirurške prakse, koji se ionako sporije mijenjaju, u odnosu na druge modalitete liječenja tumora dojke. Sa posebnim sam naglaskom želio akcentuirati potrebu primjene tzv. poštednih kirurških zahvata na dojci, što vrijedi samo za tumore nižih stadija, a danas je to u neku ruku standard u liječenju.

Modaliteti operacija na dojci?

U skladu sa definicijom raka dojke kao sistemske bolesti, suvišno je naglašavati potrebu dobro izvedene operacije kao prvog koraka u liječenju. Loš operacijski zahvat kompromitira naknadno adjuvantno liječenje. Na drugoj strani, dovoljno radikalan zahvat na dojci stvara pozitivne pretpostavke za uspješan nastavak sistemskog liječenja. Konačno, pored navedenih uvjeta, svaka operacija radi tumora na dojci

mora zadovoljiti i jedan minimum estetskih kriterija, dok je posve neupitan utjecaj kirurga na razinu preživljenja oboljelih.

Sve bi ovo bilo nedostatno, a knjiga bi bila osakaćena za jedan vitalni segment, kada ne bi u drugom dijelu bila opisana ukupna problematika i tehnika rekonstrukcijskih zahvata na dojci nakon odstranjenja tumora, kao i skupina estetskih procedura, koje autorski u tom dijelu potpisuje moj uvaženi kolega docent Ivo Džepina.

Dakle, želio bih da se ova knjiga shvati kao moj skromni doprinos stvaranju tzv. „vlastite stručne literature" u hrvatskoj medicini, koja je u posljednje vrijeme u silnom zamahu. Ovdje pod pojmom „vlastite" literature mislim prije svega, na jednu sustavnu izdavačku djelatnost u hrvatskoj medicini, u kojoj bi se na principima znanstvene akribije zrcalila sva ona bogata klinička i znanstveno-istraživačka djelatnost naših eminentnih stručnjaka, pripadnika najrazličitijih grana medicinske znanosti. Jedini je uvjet za stvaranje takvog literaturnog fonda činjenica da su iskustva naših liječnika korespodentna sa iskustvima objavljenim u svjetski relevantnim protokolima liječenja.

Struktura udžbenika?

Prema mojem skromnom autorskom viđenju, ova se knjiga odlikuje bazičnim pristupom u obradi pojmovnih cjelina, što tekstu priskrbljuje na jednoj strani atribuciju nastavne literature, a na drugoj strani, iscrpnost u implementaciji najsuvremenijih principa u kirurškoj tehnici i taktici, daje knjizi svojstvo jednog suvremenog priručnika, namijenjenog prije svega uže specijaliziranim kirurzima.

Vjerujem da ćemo slijedeći dinamiku razvoja suvremene kirurške struke za nekoliko godina, na pojedina poglavlja ili opisane kirurške postupke u ovoj knjizi, gledati možda sa nekog drugog prosudbenog aspekta. To će nekim postupcima pribaviti atribuciju ako ne odbačenih, ono barem, u dnevnoj praksi sve rjeđe primjenjivanih postupaka.

Svim recenzentima, uglednoj izdavačkoj kući (Školska knjiga), glavnoj urednici i svima koji su na bilo koji način doprinijeli izdavanju knjige, iskrena autorska zahvala.

U Požegi na 1. dan proljeća, 2003.

POVODOM PREDSTAVLJANJA KNJIGE: **RIČNIK LIČKE IKAVICE, MARKA ČULJATA** U POŽEGI

„Povijest je svjedok vremena, svjetlost istine, život uspomene i vjesnica starine"

(M.T. Ciceron)

MARKO ČULJAT

Danas smo svjedoci učestalog spomena raznih identiteta i njegove zaštite, pa se s razlogom možemo upitati što to zapravo identitet podrazumijeva, a koji su njegovi simboli i kakvo je njegovo značenje, što on predstavlja pojedincu, a što u širem kontekstu regionalnoj ili nacionalnoj zajednici.

Prema Nikoli Skledaru,..." *ako je identitet istovjetnost sa sobom, jednakost onome po čemu nešto ili netko jest, onda je kulturni identitet sinteza svih materijalnih i duhovno-kulturnih tvorevina i djelatnosti, što ga čini zasebnim, vlastitim, autohtonim, znači autentičnim*" .

Kulturni identitet prenosi se (između ostalog) putem simbola koji su osjetilno predočena i uočljiva duhovna tvorevina, a osnovna mu je funkcija da iskaže neki predmet, pojavu ili pojam, dok je značenje, duhovni sadržaj koji određuje pojmove i pojave u čovjekovom svijetu i koji se priopćuje u materijalnom obliku. Ovakve definicije na općoj razini, prepoznatljive su i primjenjive dakako, i na regionalnoj.

Prilikom dolaska u Liku iznenadni posjetitelj bude osupnut specifičnošću nove ambijentalnosti sačinjene od prirodnih ljepota, do tragova ljudske ruke, ali kontakt s narodom ostaje vječan. Ti tradicionalno usmjereni i konzervativni žitelji Like s preciziranim moralnim vrijednostima i društvenim pravilima, uspjeli su kroz vjekove naše hirovite nacionalne i regionalne povijesti očuvati sve elemente etničke i etnografske baštine koju su mnogi kroz povijest pokušavali mijenjati.

U mnogočemu su uspijevali, u korjenitoj devastaciji primjerice tradicionalne ličke nošnje i sl. Međutim, ono u čemu se ocrtava rigidnost te ličke

opstojnosti i autentičnosti jest ***ikavsko-štokavski jezični izričaj***, nigdje tako čvrsto ukorijenjen kao u nekadašnjoj „čakavskoj Lici". Naime, dok je u prošlosti gotovo čitava Lika govorila čakavskim narječjem, protokom vremena i premještanjem stanovništva, čakavština se zadržala još samo u sjevernoj Lici (Otočac s Gackom dolinom i Brinje sa zaleđem), a središnja i južna Lika, usvajaju vrlo čisti ikavsko-štokavski jezik.

Stoga je pojava knjige ovakvog sadržaja u sredini kao što je ratom demografski i kulturološki devastirana Lika, u vremenu kada se žitelji Gospića bore za preživljenje u sveopćoj pustoši poraća, u najmanju ruku vrijedna pažnje. Ona je nastala kao spomen jednoj izvanrednoj ljudskoj upornosti i marljivosti njenog autora u skupljanju tradicijskog jezičnog blaga, karakteričnog samo za ovo podneblje, a čije korijene nalazimo duboko u stoljetnoj prošlosti stanovnika Like.

Ova knjiga pred nama, predstavlja najvrijedniju cjelinu usudio bih se reći, arhaičnog segmenta našeg jezikoslovlja, vezanog uz jedno specifično jezično podneblje, i najbolji je dokaz te povijesne kulturološke ustrajnosti koju su pokazali njezini baštinici.

A o knjizi, na kraju predstavljanja, njen autor novinar, publicist i kroničar Like, Marko Čuljat kaže..."*Uočivši da ličkog divana ikavice svakog dana ima sve manje i manje, i da se zaboravlja, odlučih da materinske riječi sačuvam od zaborava, da sačuvam dio riječi ličke ikavske štokavice-ikavice. Zabilježio sam i riječi koje se veoma malo razlikuju od sela do sela, a ponegdje imaju drukčije značenje.....Posla sam se latio bez ikakvih znanstvenih pretenzija, samo s ciljem i željom da zapišem* ***riči*** *koje će možda kao građa dobro doći nekom istraživaču ili jezikoslovcu kao podloga za rad. Obuhvatio sam vremenski period od osamdesetak godina, od dvadeset godina 20. stoljeća pa sve do danas*".

U Požegi; svibanj, 2005.

OSVRT NA KNJIGU: **ANTE STARČEVIĆ vodič kroz život, djelo i ostavštinu Autori: Ante Bežen i Ivica Mataija**

„Vele da nema više svetaca, a među nama življaše Vođa s dušom Djevice Orleanske i s umom enciklopedista, kojega Hrvatska zasluži više no on nje!“

(A.G. Matoš)

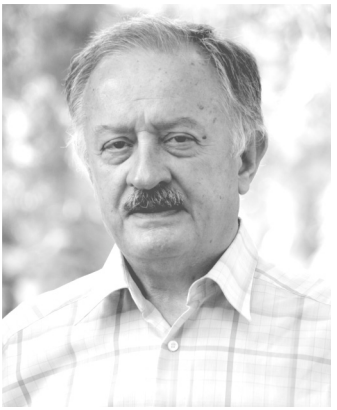

ANTE BEŽEN

IVICA MATAIJA

STARČEVIĆEVA HIMNA
/August Harambašić/

Sretna nam bila hrvatska mati,
Svaki će život dati njoj,
Naše je geslo: Bog i Hrvati,
Hrvat u svojoj kući je svoj!

Onomu slava koji nas vodi,
S kim će nam nova sreća cvast,
Koji nas vodi k miloj slobodi:
Vječna mu slava, vječna čast!
Slava mu, slava mu, Starčeviću našemu,,
Slava mu, slava mu, vječna mu slava i čast!

Onome slava koji je znao
Ploču s našega groba dić,
Koji je prvi budit nas stao:
Bio je Ante Starčević...

Onomu slava koji je bio
Vazda slobodaš, sokol, ptić,
Koji se nije vezati htio:
Bio je Ante Starčević...

Onomu slava koji je prvi
Znao nam svijest i ponos dić,
Da smo svi sinci hrvatske krvi
Bio je Ante Starčević!

Živila naša ljubav i sloga,
Bog će joj biti jaki štit,
Složmo se braćo u ime Boga,
Hrvatska mora sretna bit!

Onomu slava koji je snova
Znao nam, slaba krila dić,
Slavan je na sve vijeke vjekova
Slavni naš vođa Ante Starčević!

Smatrao sam zajedno s priređivačima predstavljanja knjižice o Ocu Domovine, dvojice autora Gospićana po rođenju (dr.sc. Ante Bežena i mr. sc. Ivice Mataije), da je upravo ova panegirička Harambašićeva pjesma najbolji uvod u taj svečani čin.

Govoreći uvodno kratko o djelu i povijesnoj pozicioniranosti sigurno najvećeg čovjeka naše povijesti u borbi za hrvatsku samostalnost i državotvornost, teško se oteti dojmu, kako je danas u aktualnoj hrvatskoj politici na sceni ambivalentan odnos prema liku i djelu toga velikana. Mnogi ga danas hvale, ali malo tko ga slijedi. Zato ga radije prešućuju nego

ističu, zato još uvijek nisu izdana u cijelosti njegova sabrana djela.

Umjesto stvarnog uzora, on je mnogima u politici, kulturi i znanosti, zapravo podjednako nečista savjest.

A još je 1998. godine – povodom 175. godišnjice rođenja Ante Starčevića tvorac suvremene hrvatske države dr. Franjo Tuđman, nedvojbeno iznio: ... *„Ante Starčević, velikan je hrvatske nacionalne misli, nepomirljivi borac za hrvatsku samobitnost i neovisnost, bio je odlučan protivnik austrijske i mađarske vlasti, utopijskog jugoslavenstva i svakog nagodbenjaštva oko hrvatske samostalnosti"*.

Njegovo veliko Hrvatstvo, u osnovi je odgovor na velikosrpski ekspanzionizam.

Jedno naše ugledno novinarsko pero u jednoj dnevnoj tiskovini, prije nekoliko dana (2009.) piše: „Hrvatska ulazi u EU, a lijevi se nisu makli dalje od Tita, dok su desni još uvijek na „Ustani Bane", i zato se Hrvatska ne miče iz 45.! , ona zapravo živi u neredu".

Na primjer, ..."*nema još uvijek definirane vanjske državne granice, nema definiranog jezika niti njegova pravopisa, ne znamo gdje prestaje regionalna politika, a gdje počinje novojugoslavenksa sinteza, nemamo niti jedan smišljeni potez vezan uz pomoć Hrvatima u BiH koji se polako, ali sigurno iseljavaju."*

„Hrvatska ulazi u Europsku uniju praktički bez oporbe s prezirom i opravdanim bijesom kao jedinom mogućom pravednom reakcijom ljudi na prostačku krađu desnih i sa rezignacijom na nemoć lijevih, retorika je ista kao i prije 30 godina, bez spremnosti na katarzu i sa vječito zaljubljenim pogledom uprtim prema Beogradu"

Među ostalima, akademik Dubravko Jelčić se pita: ..."*zašto je Ante Starčević danas aktualan"?*

Obzirom da je Hrvatska na pragu ulaska u EU, pitanje državotvornosti i integriteta je aktualnije sada nego ikada prije. I tu je Starčević svojim državotvorstvom gotovo dva stoljeća kasnije, ponovo prisutan. On se čitavog života zalagao za čvrsta moralna načela, kao temelj uređenja države, a prema tim načelima je i sam živio, vrlo često i u teškoj oskudici.

Akademik Bratulić kaže: *„Ante Starčević je bio učenjak, znanstvenik, čovjek koji je poznavao jezike, koji je mnogo čitao, a pročitano sjajno reproducirao. Nije se zalijetao kao njegov učenik i prijatelj Kvaternik. Nije vjerovao ni caru ni*

feudalcima, ali niti Strossmayeru" .

Ovom velikanu ideje o hrvatskom državotvornom identitetu onoga vremena, rođenom 1823. u Velikom Žitniku kraj Gospića (umro 1896.) , dvije godine prije smrti, postavljen je kamen temeljac za izgradnju doma, upravo njemu u čast. Sve do današnjih dana, ta zgrada u Zagrebu nosi ime „Starčevićev dom", kao sjedište suvremenog pravaštva.

Impresivna je Starčevićeva beskompromisnost izražena kroz imperativan zahtjev da hrvatska država postane samostalna na osnovi nacionalnog principa i povijesnog prava, sve ostalo je smatrao polovičnim rješenjima.

Matoš reče: ..."*Besmrtna je Starčevićeva zasluga što je u ilirizmu uskrisio i od slavosrpštine sačuvao ime Hrvatsko. On je otac našeg nacionalizma.*

U teškim momentima jedini pravi, svjesni Hrvat bijaše Stari i zato je on nama isto što nam je zemlja naša, narod naš, riječ naša, naše pravo: on je naša trobojnica".

Kao protivnikom Iliraca, ali i Bana Jelačića (jer je ovaj spašavao Austriju), Starčevićem su se bavili mnogi u novijoj hrvatskoj povijesti. Ali njegov glavni cilj: državna neovisnost, ma koliko se u njegovo vrijeme pa i kasnije činio nedostižnim, ipak je postignut Domovinskim ratom, čime on (pored dr. Franje Tuđmana) izrasta u najveće ime hrvatske političke misli u našoj naconalnoj povijesti.

Vjerujem da dijelim mišljenje svih pripadnika zavičajne zajednice „Vila Velebita" da je rasprava o povjesničaru, političaru, književniku, poliglotu, teologu, diplomati, filozofu i misliocu, Ocu Domovine, najvećem Hrvatu rođenom u Lici, ovdje u našoj požeškoj sredini, i sa ove vremenske udaljenosti, privilegij i čast, na što smo iznimno ponosni.

Završio bih s jednom strofom iz pjesme Grge Rupčića :

OCU DOMOVINE

Ovi znaci Like ispod modrog svoda

Urastu u biće, u korijenje samo,

Po njima smo ono što oduvijek bjesmo:

Pravedni i tvrdi ....Drukčije ne znamo!

U Požegi; listopad, 2009.

PREDSTAVLJANJE KNJIGE „NIJE BILO UZALUD“ SLAVKA DEGORICIJE U POŽEGI

Prigodom otvaranja skupa

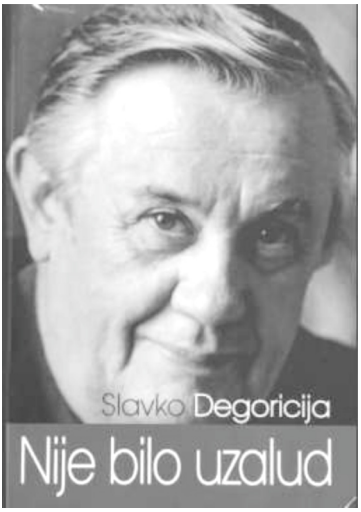

„Razuman se čovjek prilagođuje svijetu, nerazuman uporno nastoji da svijet prilagodi sebi. Stoga sav napredak ovisi o nerazumnom čovjeku!

(G. Shaw)

San o slobodnoj i nezavisnoj Hrvatskoj državi sanjali su mnogi Hrvati stoljećima, a dosanjali smo ga mi, i u tom smislu povijesno gledano, apsolutno smo privilegirana generacija.

U ostvarenju toga vjekovnog sna, sudjelovali su mnogi Hrvati, ali u manjoj mjeri, i pripadnici drugih etničkih skupina u Hrvatskoj 1991., i to na razne načine. Samo najveća imena u hrvatskoj povijesti i njihova djela, imaju pravo na ***nezaborav***, sve je ostalo podložno mijeni, pa i zaboravu!

O Domovinskom ratu napisano je i objavljeno u Hrvatskoj do sada više knjiga i svaka od njih obrađuje na svoj način pojedine dijelove toga, apsolutno najznačajnijeg razdoblja hrvatske povijesti.

Slavko Degoricija je svojom političkom aktivnošću u vrijeme stvaranja i obrane samostalnosti i suverenosti Republike Hrvatske, pripadao uskom i najistaknutijem krugu onih hrvatskih političara, koji su obavljali najodgovornije političke i državničke poslove toga vremena.

Nošen snagom svoje čvrsto izgrađene domoljubne svijesti, čvrst i nepokolebljiv, sposoban i radin, što mu priznaju i njegovi najokorjeliji kritičari, prihvaćao je i obavljao savjesno sve, u to vrijeme ponuđene mu zadatke, na način kako je najbolje znao.

Specifičnost dugotrajnog i iscrpljujućeg pregovaranja s pobunjenim Srbima, instrumentaliziranima iz Beograda, zadojenim povijesnom mržnjom

prema Hrvatima, zahtjevao je veliku strpljivost, taktičnost i odmjerenost. Sve te ljudske i pregovaračke osobitosti i vještine pokazao je Slavko Degoricija, bez obzira na konačne rezultate svih pregovora, i sve je na kraju pretočio u ovo prilično opsežno memoarsko štivo, koje danas predstavljamo.

Dakle, pred nama je knjiga ratnih autorskih memoarskih zapisa, intrigantnog naslova „NIJE BILO UZALUD“, kojim autor gotovo apodiktički sugerira svoj stav o proteklom vremenu s ove vremenske distance, šaljući ujedno poruku ohrabrenja.

To je knjiga od preko pet stotina stranica sačinjena od osamnaest poglavlja, od kojih se neka poglavlja izdvajaju svojom sadržajnom posebnošću. To su prije svega poglavlje 11. u kojem je obrađena kompleksnost odnosa našeg Vrhovništva prema Bosni i Hercegovini, kao i poglavlje 13. pod naslovom „Tuđman u narodu i s narodom“.

Zbog svoje tematske specifičnosti, središnje mjesto i najveći prostor u knjizi zauzima tema, gdje su opisani pregovori s čelnicima pobunjenih Srba u Hrvatskoj 1990. – 1994., u kojima je autor knjige bio čelni čovjek našeg pregovaračkog tima, imenovan od Vlade RH, a u kojima je sudjelovao čak 52 puta!! U knjizi je navedeno više stotina imena koji su na neki način utjecali na tijek i sadržaj pregovaranja, kako sa hrvatske i srpske strane, tako i sa strane međunarodne zajednice.

Uz autora knjige i autora ovog teksta, o knjizi su govorili: dr.sc. Ante Nazor, dr.sc. Željko Holjevac (recenzent), dr. sc. Stjepan Zdunić i dr. sc. Franko Mirošević.

U Požegi, zima, 2009.

PREDSTAVLJANJE ZBORNIKA: **IDENTITET LIKE: korijeni i razvitak I. i II. dio** UREDNIK: ŽELJKO HOLJEVAC

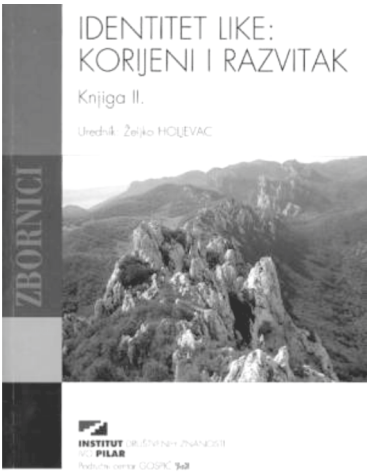

„Dok se ne osvijeste, neće se pobuniti, a dok se ne pobune, neće se osvijestiti".

(G. Orwell)

Ovaj smo mjesec (veljača) 2010. godine konačno dočekali u Požegi predstavljanje dugo iščekivanog kapitalnog djela, Zbornika radova ***Identitet Like: korijeni i razvitak*** koji sadržava autorske priloge napisane na temelju priopćenja iznešenih na istoimenom znanstvenom skupu, održanom u Gospiću krajem rujna 2007., u organizaciji Instituta za povijest, Gospićko-senjske biskupije, Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve HBK-e, Državnog arhiva u Gospiću, Gradskog muzeja u Senju i Udruge Ličana „Vila Velebita" u Zagrebu.

Sve je provedeno pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora, uz subpokroviteljstvo grada Gospića i županije Ličko-senjske.

S radošću sam se odazvao pozivu organizatora da budem jedan od sudionika ovog renomiranog skupa s temom ***Migracije Ličana u Slavoniju.***

Skup na kojem je sudjelovalo 75 znanstvenika i drugih sudionika, bio je prema dostupnim saznanjima, do sada najveći znanstveni skup održan u Lici, ali i o Lici.

Svrha održavanja skupa bila je, kako multidisciplinarnim pristupom osmisliti i definirati fenomen ličkog identiteta, sve u korelaciji sa suvremenim nastojanjima revitalizacije Gorske Hrvatske u kojoj Lika čini okosnicu.

Dakako, da je u brojnim priopćenjima apostrofiran geografski položaj Like, prema kojemu ona predstavlja prostor od vitalne važnosti za cjelokupno gospodarsko, prometno, upravno i svako drugo funkcionira-

nje Hrvatske kao cjeline. Međutim, svjedoci smo činjenice, kako Lika unatoč ovim nespornim karakteristikama i položaju, već dugo predstavlja socioekonomski i kulturološki nerazvijeno područje, a s takvim atribucijama Lika na žalost, dijeli i suvremenost 21. stoljeća.

Pregledavajući obje knjige, makar i površno, uvažavajući naslov Zbornika, lako se uočava da je prva knjiga uglavnom posvećena onim korijenima ličkog identiteta koji sežu u prošlost, dok su radovi u drugoj knjizi posvećeni uglavnom sadašnjem i budućem razvitku Like.

Zbornik je pored glavnog urednika prof. Željka Holjevca i prvog čovjeka Instituta Ivo Pilar, prof. Vlade Šakića, predstavila skupina znanstvenika, uglavnom suautora u Zborniku tiskanih tekstova.

Kako se problem Like nastojao osvijetliti sa svih aspekata, to je naravno uključivalo u rad znanstvenike iz raznih znanstvenih polja i grana, najčešće društveno-humanističkih usmjerenja, ali i neke iz drugih znanstvenih područja i institucija, koji su onda svoje radove uređivali prema metodologiji i uzusima znanosti kojima i pripadaju.

Da je posrijedi cjeloviti prikaz svih relevantnih sastavnica identiteta Like, govori sadržaj obiju knjiga, u kojima su pored povijesnih aspekata ličkog identiteta, znanstveno obrađeni „Društveni i gospodarski aspekti ličkog identitea“, zatim „Etnološki, jezični i vjerski aspekti ličkog identiteta“ kao i demografski, migracijski i socijalni identitet. Na kraju slijede rasprave o jeziku i književnosti te spomenicima i starinama Like.

Posebno je u nekim radovima uz gospodarsku i kulturološku retardaciju Like apostrofirana i demografska opustošenost, koja se kontinuirano nastavlja još od 1900. godine kada je Lika imala približno 200 000 žitelja. Svako naredno razdoblje (Prvi i Drugi svjetski rat, kao i vrijeme između njih) obilježavano je većim ili manjim padom stanovništva. Pogledom samo u noviju povijest, u razdoblju neposredno iza Domovinskog rata broj stanovnika Like se sveo na depresivnih 50-tak tisuća. Unatoč sintagmi ... „da bez Like nema Hrvatske“ (Biskup Bogović!), može se komotno reći, da bez Ličana, autohtonih žitelja Like, nema ni Like ni u sadašnjosti, niti u budućnosti.

No, bilo bi sasvim neprimjereno Liku unaprijed proglasiti napuštenom i zapuštenom regijom bez resursa, kao osmišljenih pokretača ili alata u rukama poduzetnih, obrazovanih i dobronamjernih, Lici sklonih ljudi.

Ono što je neprijeporno sačuvano kao prirodno i nacionalno dobro, to je pitka voda, industrijska nezagađenost (kao preduvjet proizvodnji ekološki čiste i zdrave hrane) uz nacionalne parkove Plitvička jezera, Sjeverni Velebit, Paklenica i Park prirode Velebit. Stoga Lika u skoroj budućnosti, u rukama poduzetnih ljudi može ostati i egzistirati kao prirodno nacionalno bogatsvo, biser kontinentalnog turizma. U protivnom, vraćamo se pastoralnom aspektu Like sa svim oblicima petrificirane zaostalosti, u čemu vrijeme nije saveznik niti Lici, niti njenim žiteljima.

Ukoliko sve pokušam promatrati iz nekakvog neutralnog rakursa, uz svjesno potisnutu emocionalnu pristranost, sve što je na znanstvenom skupu u Gospiću priopćeno i pretočeno u ove dvije vrijedne knjige, a večeras u Požegi fragmentarno prikazano, budi nadu, da se snagom intelektualne radoznalosti i angažmanom nekolicine ličkih intelektualaca uz još mnogo onih, koji nemaju ličke korijene, može reći, možda ...."***ipak se kreće"!***

U Požegi; s početka veljače, 2010.

O KNJIZI BISKUPA **MILE BOGOVIĆA, ŽAO MI JE NARODA**

Izvadak s predstavljanja u Požegi

MILE BOGOVIĆ

..“Što čovjek čini, zlo ili dobro, to i nasljeđuje: svih svojih djela svako je nasljednik“

(Theragata)

Malo je koji pisani naslov predstavljen u Požegi, (ali i u nekim drugim slavonskim gradovima), izazvao toliko zanimanje publike, kao knjiga dr. Mile Bogovića, neobičnog i gotovo intrigantnog naslova „**ŽAO MI JE NARODA**“.

Izreka je to, koja u dnevnoj komunikaciji može doživjeti široki raspon eksplikacija, od trivijalnosti, pa sve do glorifikacijskih visina.

Pripala mi je čast u uglednom timu predstavljača govoriti o njoj s apekta običnog čitatelja, dakle, predstavnika čitalačke publike.

Odmah treba reći, da u ovoj knjizi gore spomenuta poruka jest poruka biblijske provenijencije, da potječe od Krista, jer još je Krist uvidio ...“***da narodu ne ide dobro, da mu trebaju branitelji, učitelji i vođe, a njih nema***“. Kada to prenesemo sve u našu današnju stvarnost, čitatelj se mora zapitati: tko to danas može, treba i smije postavljati pitanja odgovornima za stanje u kojem se nalazimo ?

Istodobno, svjedoci smo često u javnosti izražavanog stava, kako Katolička Crkva i njeni predstavnici ne bi trebali, ne samo arbitrirati, nego niti ukazivati na dnevno-politička i gospodarski prijeporna stanja u našem društvu.

Ova knjiga ruši energično upravo takvo dogmatsko stajalište, a autor, inače pastir jedne od najmlađih i demografski najopustošenije biskupije u Hrvata, u jednom dijelu knjige izriče nekoliko znakovitih rečenica (citat): ...“*Biskup se kao svaki građanin ima pravo javno odrediti o onome što vidi kao*

interes javnosti, odnosno, što vidi kao „muku" naroda".

„.....i ja kao biskup imam veću moralnu obavezu brinuti se o ispravnosti svoga stava, jer i moja je odgovornost veća. Opće dobro naroda je također moja briga. Jasno, u prvom redu vjernika, ali i vjernici su građani, pa ako mogu pridonijeti da se glas naroda , tih građana dalje čuje, onda ću tako i napraviti."

Stoga uviđam, da je upravo ovih nekoliko rečenica koje je Biskup izgovorio , determiniralo njegovu poziciju, njegova prava i obaveze, da kao crkveni povjesničar i moralist perom pravednika i glasom odvjetnika javnog morala, iznese sve što se u posljednjih desetak godina od osnutka Gospićko-senjske biskupije i njegova ustoličenja za biskupa, dogodilo u nas.

Biskup Bogović svjestan činjenice da se narod kako sam kaže, može .."voditi i zavoditi", izgovara sljedeće: ...."*Žao mi ga je, i želim mu pomoći i kao učitelj i kao voditelj i kao branitelj, a kao svećenik i biskup, imam daleko veće mogućnosti od drugih, i nastavi...*

.....svakodnevno slušam i gledam kako taj narod mnogi iskorištavaju, varaju ga. Pitam se, koliko sam mu kao biskup doista pomogao"?

Što mi se kao običnom čitatelju u knjizi naizgled heterogenog sadržaja, čini najvećom njenom vrijednošću ?

Pored svih vrijednih tekstova sistematiziranih u poglavlja, to je upravo kontinuitet aktualnosti problematike hrvatskog društva, o čemu Biskup raspravlja u dijalogu s priređivačem knjige dr. Beženom.

Vrijednosni substrat ovih tekstova i danas, jedanaest godina poslije, leži u neučinkovitosti sustava na kojem naše društvo počiva, s opasnošću da se postojeće stanje petrificira i ostane trajno neučinkovito i bezidejno, na štetu vlastitog naroda. Stoga mi se kao običnom čitatelju čini, da bi za sve nas u hrvatskom društvu bilo idealno kada bi ova knjiga izgubila na svojoj aktualnosti, jer bi to bila najizravnija poruka svima nama, da se stanje u hrvatskom društvu stubokom promijenilo na bolje. Ali na žalost, to se barem do sada nije dogodilo.

Konačno, autor nam u knjizi nastoji pružiti odgovore i na neka nama Ličanima posebno zanimljiva pitanja, kao npr.

**** zašto bez Like nema Hrvatske (u geopolitičkom, kulturološkom, turističkom i demografskom smislu) ?***

**** zašto je utemeljena biskupija upravo „s ove strane Velebita" (jer su još u srednjem vijeku na prostoru ove današnje biskupije postojala četiri biskupijska sjedišta, Senj, Otočac, Modruš i Krbava ?***

**** zašto je prema nekima, Lika utvrda konzervativne državotvornosti i rigidnog nacionalizma, pa je znatan dio Ličana sljednika takvog političkog svjetonazora prozvan „ognjištarima" ?***

**** kako ispraviti krivotvorine iz doba komunizma i spasiti vlastitu povijest?***

Na kraju želim reći, da knjiga ovakvog sadržaja koja otvoreno i kritički preispituje stanje javnog morala, kako pojedinaca, tako i društva u cjelini, uz brojne dileme, moralne kontroverze i osporavanja, možda neće biti dobro primljena upravo kod onih baštinika političke i ekonomske moći poratne Hrvatske, koji su bili kreatori ovakvog stanja.

Ali zasigurno, knjiga na drugoj strani, ima ogroman broj čitalačke publike i to među običnim pukom, jer su ovi tekstovi primjer ortodoksnog Biskupova stava u obrani izvornih i nacionalnih vrijednosti u središtu kojih je običan, mali čovjek.

Sa sigurnošću možemo reći, da autor knjige ŽAO MI JE NARODA mudro i snagom vlastite izgovorene riječi i osobne ljudske hrabrosti, upućuje na nešto, na što su mogli i trebali upućivati brojni drugi intelektualci od kojih se to očekivalo, ali nisu! Zato s pozicije običnog čitatelja, konzumenta ovakvog štiva, mogu reći da će kritičnost tekstova iz ove vrijedne knjige doprinijeti demokratskom odrastanju našeg društva iz čega će u konačnici biti oblikovan naš nacionalni identitet s kojim bi kao zrelo društvo mogli stati uz bok srodnim civilizacijama.

U Požegi; 10. lipnja, 2011.

O KNJIZI: **LIČKA ŠTOKAVSKA IKAVICA,** IVANA MILKOVIĆA
Izvadak s predstavljanja

Povod predstavljanju ovog naslova u organizaciji naše Ličke zavičajne zajednice bez dvojbe je, rasprava o jezičnom kulturnom identitetu u regionalnom kontekstu.

Naime, općepoznata je činjenica, da je polazište hrvatskog standardnog jezika hrvatski novoštokavsko-ijekavski govor. Kako su u njegovom nastanku participirala gotovo sva narječja i govori, tu je svoje mjesto našao i štokavsko-ikavski govor kakav je u uporabi u Lici. Na razini svake zavičajnosti, pa tako i ličke, jezični identitet može se promatrati kao govor svakog mjesta, koji je opet dio dijalekta, odnosno narječja kojemu pripada.

Tri su razine zavičajnog jezika: ***narječje***, ***dijalekt i mjesni govor*** (A. Bežen, 2009.). U hrvatskom jeziku postoje i tri narječja: ***štokavsko, čakavsko*** i ***kajkavsko***, a svako od njih ima više dijalekata. Ovdje nas posebno zanima štokavsko narječje, sa svojim dijalektima:

a) **zapadni** (*novoštokavski-ikavski*), **slavonski** (*staroštokavsk*i) i **istočno-hercegovačko-krajiški** (*novoštokavski – ikavski*)

Uz neke druge deskriptivne osobitosti ličkog identiteta, upravo je ikavsko-štokavski jezični izričaj čini se, ostao najčvršća okosnica ličke specifične rigidnosti i autentičnosti, kao temelja opstojnosti.

Dio je to naše jezične kulturne baštine o kojoj se kao i općenito, o ikavskim govorima malo zna, i malo govori, unatoč činjenici da se dugo vremena ti govori nisu znatnije mijenjali.

Ipak brojne su društvene mijene, kao i egzodus Ličana iz Like kroz povijest, imale snažan utjecaj u nastajanju tog zavičajnog govora, kao jezičnog identiteta, ne samo u Lici, nego i šire.

Ova knjiga Ivana Milkovića za koju moram reći da je pisana sa puno truda i odricanja, što se ogleda prije svega u skupljanju jezičnog blaga i jezične građe, knjiga je nastala sa svrhom kako bi (citiram autora): ..."*ostao trajni biljeg govornog ličkog hrvatskog identiteta. Služio bi boljem upoznavanju ljudi i govora, te lakšem shvaćanju hrvatskog jezičnog sustava*".

U predstavljanju je, uz autorovo objašnjenje posebno naglašeno, kako je u knjizi zabilježena lička štokavska ikavica uglavnom iz 50-tih godina 20. stoljeća.

Treba reći, da je lička štokavska ikavica znatnim dijelom determinirana i geografskim položajem Like, kao i obilježjima koje takva geografska pozicija nosi u sebi. Isto tako, povijesne su prilike neizbježno utjecale na jezične karakteristike Like. Tako se u vremenu do Turaka u čitavoj Lici (kao što je već rečeno) govorilo čakavskim narječjem, koje je bilo autohtono narječje.

Kasnije, čakavština ostaje kao trajno narječje sjeverozapadne Like, odnosno područja Gacke, dok su ostali dijelovi Like u jezičnom smislu doživjeli promjene.

No, ono što se ipak najizravnije reperkutira na govornu sliku Like, jesu povijesni migracijski procesi s preseljenjem ljudi, kako u tursko vrijeme, tako i u vrijeme nakon odlaska Turaka.

Ostaje zabilježeno, da snažan upliv na kreiranje jezične kulture Like imaju tako useljenici ikavci iz Bukovice, Ravnih kotara, zatim Hrvati Primorci, Gorani, Otočani, Brinja(ni)ci i Senjani.

To će reći, da je podrijetlo useljenika determiniralo strukturu govora. Međutim, s vremenom, utjecaj čakavštine koju su sobom donijeli doseljenici iz zapadne Like, te Otočani, Brinjani, i Gorani, naseljavanjem istočne i južne Like, od Petrova sela do Lapca, Gračaca i Štikade, postupno blijedi i ona s vremenom ustupa mjesto jekavsko-ikavskom ili ikavsko-jekavskom govoru, dok se štokavska ikavica pod utjecajem standardnog jezika i jekavskog okruženja miješa s jekavicom.

Činjenica je, da se štokavskom ikavicom danas govori u velikom dijelu Like od južnih dijelova (Lovinac, Sveti Rok), preko Gospića i Perušića, do Plitvičkih jezera i Slunja.

U Požegi; listopad, 2012.

O KNJIZI: **RIČOSLOVJE,** ŠIME STARČEVIĆA
Izvadak s predstavljanja

..*"Djela su srž života, a govor je njegov ukras. Djela su plod misli: ako su misli bile zdrave, djela su sigurno uspjela.."*

(B. Gracian)

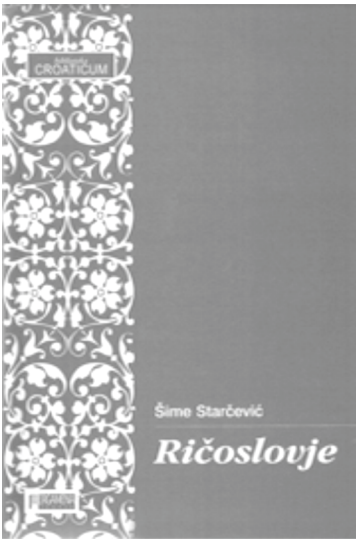

Požeška je čitalačka i ostala kulturna javnost bila ovih listopadskih dana 2012. u prostorima gradske knjižnice i čitaonice u prigodi upoznat se, s dva naslova koji u različitim lingvističko-znantsvenim diskursima govore o istom problemu jezika i narječja s različitih pozicija i s vremenski neusporedivom distancom. Bile su to knjige: ***Ričoslovje*** (Šime Starčević) i ***Lička štokavska ikavica*** (Ivan Milković). Stoga je sasvim razložno promatrati prezentaciju ova dva naslova odvojeno.

O Šimi Starčeviću, stricu puno poznatijeg dr. Ante Starčevića, svećeniku i jezikoslovcu, tvorcu prve Hrvatske gramatike na hrvatskom jeziku, također rođenom u Velikom Žitniku (1784.), nije se do sada puno pisalo. Bilo je dakako i osporavanja, i zatajivanja njega u jezikoslovlju, što sve treba staviti u odgovarajući vremenski kontekst i političko ozračje toga vremena. Razlog su dakako i povijesno političke turbulencije u Hrvatskoj, odnosno pokušaji da se ova nastojanja konstituiranja hrvatskog književnojezičnog standarda temeljena na novoštokavskoj ikavštini, proglase drugorazrednima, što je bila indirektno „voda na mlin" lingvističkim snatrenjima Vuka Karadžića. U tome su svakako ti bizantinski osporavateljski krugovi Šime Starčevića kroz povijest i uspijevali!

Kako god bilo, Šimu Starčevića kao jezikoslovca i pastoralca, svećenika i učitelja, za sve učinjeno i pretrpljeno, danas ozbiljni jezikoslovci u Hrvatskoj smatraju najvećim moralistom u povijesno-kulturnoj i jezikoslovnoj poduci.

Sve što je napisano o Šimi Starčeviću do sada sažeto je koncizno u pogovoru ove, po obimu „male knjižice“ :...“*napisano je i popraćeno glorifikacijom i hvalospjevima o njegovoj jezikoslovnoj iznimnosti*“

Stoga je s pravom smatran prema nekima, najznačajnijim imenom naše književnosti u dopreporodno doba u Hrvatskoj. Najznačajnije mu je svakako djelo ***RIČOSLOVJE***, kao prva slovnica hrvatskog jezika napisana na hrvatskom jeziku. Pojedini kritičari otvoreno iznalaze niz „jezikoslovnih dragulja“ do kojih dolaze izučavajući upravo Ričoslovicu!.

Svemu izrečenom u prilog ide i znanstveni simpozij održan nedavno na tu temu u Gospiću. U svakom slučaju, tema o povijesti i nastajanju hrvatskog standardnog jezika, kao i njegova pozicija u korelaciji s ostalim europskim priznatim jezicima u njegovom današnjem uporabnom obliku, te značaj suvremenog hrvatskog jezika u obitelji europskih jezika, sadržaj je od iznimne aktualnosti sa reminiscencijama na ovog velikana pisane riječi u Hrvata, nekoliko stoljeća unatrag.

U Požegi; listopad, 2012.

IZVADAK S PREDSTAVLJANJA ZBIRKE PJESAMA: **LIKA U SRCU VERE MATOVINE-BIONDIĆ**

VERA MATOVINA-BIONDIĆ

„...iako nije važno stići nego krenuti i cilj je samo izlika slabima, volio bih doći kamo sam pošao i naći što sam tražio...“

(Z. Golob)

Kada sam dobio poziv da se priključim u predstavljanju zbirke pjesama „LIKA U SRCU“, u to vrijeme za mene potpuno nepozante autorice, pristao sam, ali sam se odmah nakon toga zapitao, što bih ja to trebao reći o knjizi poezije, pjesnikinje koju uopće ne pozanjem, još manje poznajem njenu poeziju, pitajući se, zašto uopće piše, čemu posvećuje svoje pjesme, od kuda crpi inspiraciju za stihove, posebno one o Lici? Čini to sve osoba koja je rođena u Slavoniji gdje i danas živi i od kuda ta poveznica? Nije li slučajna, ili je možda pod nečijim utjecajem. I tako redom, nizale su se moje nedoumice, sve dok nisam pročitao ovu simpati-čnu knjižicu i otkrio odgovore na gotovo sva postavljena pitanja.

Tako sam otkrio da je Vera Matovina-Biondić rođena 1966. godine u Levinovcu, općina Virovitica, sada Suhopolje, gdje je završila osnovnu školu, a srednju školu u Virovitici i Daruvaru 1985. godine.

Međutim, svi su njeni preci doseljenici iz Like.

Prvi puta Vera zajedno s ocem posjećuje Saborsko u Lici 2007., a godinu dana kasnije, putem interneta ona stupa u kontakt sa stvarnim, ali i potencijalnim rođacima u Saborskom. Upravo je ta korespodencija razbuktala njene do tada skrivene emocije o Lici, koje je onda pretočila u stihove koje sada predstavljamo.

Na portalu www.nasalika.com Vera ima i svoj kutak u kojem objavljuje svoje stihove, a inspiracija su joj kako sama kaže, okolina, događaji, prijatelji i iznad svega osjećaji!

Iako je u predgovoru ova zbirka pjesama podijeljena na zavičajne, pejzažne, ljubavne i na pjesme s posvetom, zadržat ću se samo na zavičajnom segmentu zbirke, u kojem je središnja tema Lika s čitavim konglomeratom ličke običajnosti koja se sve do danas zadržala u Lici.

Istovremeno taj fenomen zavičajnosti u koji je autorica snažno emotivno uronjena, otkriva u njenim pjesmama i drugu sliku, sliku sjeverozapadne Slavonije, točnije Levinovca u kojemu je autorica rođena.

Svemu je dakako prethodila ekonomnski motivirana migracija brojnih Ličana u Slavoniju. Verini preci su bili dio tih migracijskih procesa, dijeleći s ostalim migrantima njihovu sudbinu.

Ali vratimo se na čas onom dijelu zbirke pjesama koji se odnose na autoričine reminiscencije usmjerene prema Lici, gdje nam ona vlastitom lirikom približava ličke krajeve, opisujući jednakim žarom i Velebit i Gacku dolinu, kao i Krasno i Saborsko. A za uvod, na pitanje zašto sve to čini, ona odgovara pjesmom: „Zašto volim Liku".

Šetnjom kroz pitoreskni lički krajobraz, autorica nas podsjeća na karakterološke, pa čak i na antropološke crte Ličana. Oni su u njenim stihovima portretirani kao kršni i pravedni, hrabri i vjerni, bogobojazni i pošteni. Vidi ih, i doživljava u sinergiji između prirodne raskoši i ljepote ličkog krajobraza na jednoj strani i skromnosti i čovječnosti tog običnog malog ličkog čovjeka koji ....ako i ode nekom višom silom iz Like, u nju se kad-tad vraća, jer ona ga kaže Vera .."*i mami i doziva*".

Ono što mi svakako zapinje za oko, jest činjenica da je autorica relativno kasno, tek 2007. godine, prvi puta posjetila Saborsko u Lici, kada kod nje nastupa zapravo najveća erupcija emocija koju provocira svaki detalj koji je okružuje i na koji nailazi. Erupcija je to, koju ona naprosto ne može obuzdati, a emocije pretvara u salve stihova koji se prelijevaju poput slapova ličkih ponornica.

Nema nikakve sumnje da je upravo taj trenutak pri susretu s krajem s kojim je prije toga komunicirala samo u mašti ili na internetu, bio snažan motiv za pisanje ove zbirke pjesama ili je možda ta ideja u njoj duže tinjala.

No, čini se, kako piše u pjesmi KORIJENI, da poticaj za doživljaj Like svom puninom jednog fizičkog susreta u njoj snažno sazrijeva i ona kaže:.."*evo me Liko i Saborsko moje, dolazim u zagrljaje tvoje*"!

Naprosto je impresivna ta opčinjenost autorice fenomenom svega što u sebi nosi atribut LIČKO, od prirodnog i materijalnog, do ljudskog i duhovnog. Ta fascinacija zavičajem svojih predaka rijetko se susreće u našoj bilo proznoj literaturi, bilo u poeziji, još od Mile i Pere Budaka, iako su o Lici pisali na svoj način mnogi s različitim emocijama i s različitim stilskim pristupom, poput Zlatka Tomičića, Bore Pavlovića, Ranka Šimića, Grge Rupčića, Jure Karakaša, Ante Rukavine, Vlatka Pavletića.

Uz sve to, o Lici su stihovima pisala i dva Slavonca: Ivan Trnski (pjesma: JUNAK IZ LIKE), i August Harambašić (STARČEVIĆEVA HIMNA).

Ne ulazeći u stručnu raščlambu i u krajnje dosege ovakve pomalo pučki stiltizirane, ali duboko emotivne poezije, o kojoj bi književni kritičari imali vjerojatno dosta toga za reći, i uputiti po koji savjet autorici, kao čovjek koji Liku i danas doživljavam na svoj način i nosim je duboko u srcu, jer s njome najizravnije komuniciram gotovo svakodnevno, nastojim upravo u toj salvi stihova koji se kaskadno spuštaju od naslova pjesme prema njenom kraju zapamtiti samo njezin kraj. Činim to zato, jer završetak svake od napisanih zavičajnih pjesama Vere Matovine- Biondić šalje jednu vrlo snažnu poruku.

Stoga ovo pjesništvo osobno doživljavam samo u tom svjetlu, svjetlu snažnih emocija i emotivnih poruka, a te nas poruke još jednom upozoravaju na naše biološko ishodište, na kraj iz kojega smo potekli, jer kako jednom netko reče: .."*čovjek se svega u životu može odreći osim obitelji i vlastitog zavičaja*" .

Ponosan sam što o Lici ponovo govorimo u Požegi, unatoč činjenici što smo o njoj puno puta govorili posredovanjem „Vile Velebita" i to na više načina. Ovo je iznimna prigoda da o toj temi progovorimo konačno i poezijom.

Autorici iskrene čestitke za uradak!

U Požegi; siječanj, 2013.

O KNJIZI **TUGE TARLE: HRVATSKI ISELJENIČKI DUHOPIS**

Izvadak s predstavljanja u Požegi

„Najprostija pitanja su i najteža pitanja. Gdje si došao na svijet? Gdje ti je dom? Kamo ideš? Što radiš? Razmisli o tome, ponekad i gledaj kako se odgovori mijenjaju".

(R. Bach)

TUGA TARLE

Knjiga autorice Tuge Tarle, sa simboličnim nazivom **HRVATSKI ISELJENIČKI DUHOPIS** koju su nam ugledni sudionici predstavljanja 21. rujna 2013. u Požegi nastojali približiti, sadržava svu paradigmu uspona, ali i padova, pa i stradanja Hrvata u iseljeništvu, kako na individualnoj, tako i na kolektivnoj razini.

Autorica knjige Tuga Tarle, uvažena je dugogodišnja diplomatkinja, ali istovremeno publicistkinja i promotorica hrvatske kulture u svijetu. Ostvarila je sve to, radeći kao diplomatkinja, najprije u diplomatskim predstavništvima RH u Australiji, zatim Ekvadoru, Čileu, Španjolskoj, naposljetku u Slovačkoj (odakle je umirovljena). Zorno nam u svojoj novoj knjizi nastoji predstaviti slikovit opis hrvatskih zajednica, ali i brojne probleme s kojima se naše iseljeničke zajednice u spomenutim zemljama susreću. Čini to autorica kroz svoja pisma, oglede, prijedloge i kritike, koje objavljuje u razdoblju od 1990. – 2013.

Njezin iznimno bogat životopis prožet diplomatskom, ali i publicističkom te humanitarnom aktivnošću, zaslužuje na mjestima gdje se pojavljuje, znatno više od standardne kurtoazne refleksije.

U knjizi koju nam je predstavila, autorica nam nastoji osvijetliti i onaj vrlo bitni aspekt međusobnog prožimanja iseljeničkih zajednica s matičnom državom Hrvatskom, kako do 1990. tako i dvadeset godina kasnije. Čini se, da je taj odnos najbolje prezentiran na primjeru malobrojne hrvatske zajednice u Slovačkoj s izravnim reperkusijama na očuvanju kulturno-

povijesnog i nadasve vjerskog identiteta. Upravo je to bio primjer, kako se stručnom i materijalnom intervencijom matične domovine može spasiti jedna zajednica od potpunog nestanka na demografskoj karti jedne europski uređene zemlje.

Međutim, na žalost, nije svugdje među našim iseljeništvom bilo sve tako uređeno, niti je matična domovina svugdje čini se, pravovremeno intervenirala s ciljem očuvanja identiteta Hrvata na tim prostorima. Najbolji je primjer za to, kako autorica navodi, južnoamerička država Čile.

Bez obzira na krajnji doseg ovog vrijednog i nadasve rijetkog teksta, sažetog u knjizi pod naslovom ***Hrvatski iseljenički duhopis***, mogu sa sigurnošću reći, a što su potvrdili i njeni ugledni recenzenti (dr. sc. Ivan Rogić i dr.sc. Marin Sopta) da je obrađujući fenomen hrvatskog iseljeništva u najširem smislu, autorica obradila ustvari jedan od najneistraženijih dijelova moderne hrvatske povijesti, koji je nama u Domovini bio nedostupan i samim time nepoznat.

Knjigu je uredio dr. sc. Božo Skoko.

Zajednica Ličana u Požegi organizirana u društvo pod mitskim i simboličnim, ali dičnim imenom „Vila Velebita“ s ponosom i s posebnim emocionalnim otklonom sudjeluje u ovoj prezentaciji, jer gotovo svaki član naše zajednice ima (ili je imao) nekog u dijaspori rasutoj po svijetu, koga su teške prilike u Lici unatrag stotinjak godina primorale na taj odlazak, za neke privremen, a za mnoge nažalost i konačan. Na odlazak, koji je najčešće bio odlazak u nepoznato, često na put bez povratka.

U Požegi; rujan, 2013.

PREDSTAVLJANJE KNJIGE: **GOSPIĆ - GRAD, LJUDI, IDENTITET** UREDNIK: ŽELJKO HOLJEVAC

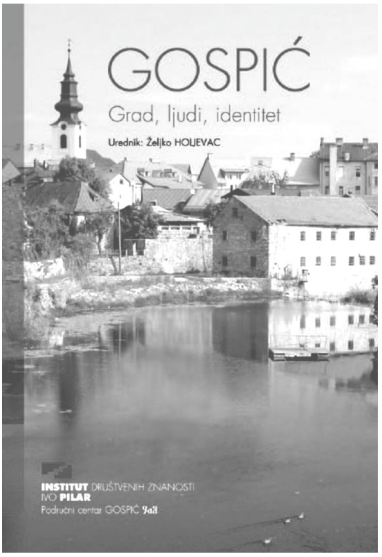

..."Digoh spomenik svoj, od mjedi trajniji,

Od piramida svih viši i sjajniji,

Nit će kiše ga kap, nit će udarci

Vjetra preslabi za nj, moći oboriti"

(Horacije)

Osim najvećih hrvatskih gradova, malo je onih manjih i onih sasvim malih s brojem stanovnika ispod 10 000, koji imaju vlastitu znanstveno utemeljenu monografiju koja bi na suvremen način govorila o njegovom identitetu u prošlosti i sadašnjosti.

Lika kao regija, također je bez do sada značajnih tekstova ovoga tipa. U tom smislu, posebno je zanimljiva objekcija urednika ove monografije, o postojanju do sada samo dva monografska zapisa o dva sela u Lici, o Kompolju i Ivčević Kosi, u kojima su temeljito prikazani svi oblici tradicijskog života u Lici. Dakako, da ovi zapisi ni po čemu nisu slični ovoj današnjoj monografiji o Gospiću.

A o današnjem Gospiću, kao županijskom i veleučilišnom središtu Like i sjedištu Gospićko-senjske biskupije, te bitnoj magistralno-prometnoj raskrsnici u srcu Hrvatske, govore još arheološki nalazi iz stare povijesti. Doseljavanjem Hrvata oblikuju se župe, a u srednjem vijeku naselje Kasezi. Prema povijesnim podacima, korijeni današnjeg naselja sežu u rani novi vijek. Tada se Gospić spominje pod današnjim imenom prvi puta u okviru osmanske nahije Novi (Lički Novi).

Oslobađanjem od turske hegemonije (pola stoljeća kasnije), Gospić postaje središtem Ličke pukovnije, a povratkom Vojne krajine i njenim stavljanjem pod bansku vlast, postaje u jednom vremenskom odsječku upravnim

središtem Ličko-krbavske županije.

Kronologija povijesnog razvoja grada govori o vrlo sporom gospodarskom i kulturnom razvoju u razdoblju između dva svjetska rata.

Takvo stanje uz minimum industrijskog razvoja nakon 2.svjetskog rata, bila je standardna slika toga gradića sa političkim, upravnim i gospodarskim atribucijama, koje je formalno imao kao središte Like.

Razdoblje Domovinskog rata je najteže razdoblje u povijesti grada, sa brojnim razaranjima, stambenih, kulturnih, povijesnih i sakralnih objekata. Posebno je to obrađeno u knjizi, s naglaskom da je zapravo Gospić doživio sudbinu sličnu drugim sredinama u kojima je postotak Srba bio dostatan da se dovede u pitanje njihova lojalnost Republici Hrvatskoj, s time, da su upravo ti pobunjeni Srbi bili i najveći gubitnici, jer oni se u razaranju i devastaciji nisu prevarili, ali u planiranom viktorijanskom povratku itekako jesu. Rezultat te sramotne rabote i prijetvornog „bratskog" suživota, danas je prepolovljeno stanovništvo toga gradića u odnosu na predratno stanje (prema popisu iz 2001.).

Vila Velebita nastavlja tradiciju predstavljanja naslova vezanih uz povijest i sadašnjot Like, predstavljajući danas ovo kapitalno monografsko izdanje, koje na skoro 700 stranica multidisciplinarnim znanstvenim pristupom govori o nastanku i razvoju Gospića od najranijih zapisa, pa sve do današnjih dana, ali i s pogledima u budućnost i s projekcijama razvoja. U knjizi je na principima znanstvene akribije obrađena crkvena i jezična baština, a ponuđeni su i razvojno održivi suvremeni potencijali bitni za razvoj i očuvanje identiteta grada.

Uz navedene teme, obrađene su i teme od najšireg značenja, ne samo za stanovnike Gospića ili za one rođene u njemu, a koji žive na drugim prostorima, već su tu i teme zanimljive posve neutralnom čitatelju ove monografije koji nema dubljih spoznaja o tom urbanom lokalitetu i njegovim povijesnim osobitostima.

Obzirom na znanstveno stajalište suvremenih demografa koji tvrde, kako je za opstanak i razvoj jedne regije važno imati jedno središte s najmanje 50 tisuća stanovnika, to je s današnjeg stajališta za Gospić teško vjerovati, čak s najoptimističkijim projekcijama i pogledima u daleku budućnost, unatoč njegovoj prometnoj, upravnoj i gospodarskoj ulozi koju ima u odnosu na druga mjesta u Lici.

Stoga razvoj ovoga gradića s danas tek nešto ispod 10.000 žitelja, stručnjaci vide u razvoju turističkih sadržaja, zatim u prihvatljivim oblicima proizvodnje ekološki čiste hrane u zaleđu, dakle u poljoprivrednom razvoju, te u nekim segmentima drvne industrije.

Mi Ličani koji smo najveći dio svoga života i radnog vijeka proveli na ovim slavonskim postorima, s posebnim smo zanimanjem, ali i emocijama doživjeli izlazak iz tiska ovog kapitalnog djela o Gospiću. Za nas ono ima rekao bih, neko posebno značenje, jer o Lici i njezinoj tradicijskoj kulturi i o ličkim narodnim običajima, povijesti i jezičnoj kulturi, ipak je premalo do sada napisano.

Knjiga ima prije svega jedan opći značaj za sve nas Ličane u Lici i izvan nje, kojima ovakvo štivo može pomoći u boljem razumijevanju bitka vlastitog zavičajnog ishodišta, a ljubav prema „ranjenom„ gradu oslikava najbolje pjesma pok. Grge Rupčića:

BALADA O GOSPIĆU

Grade moj!
Jauk i krik sam tvoj
tvog slomljenog srca glas
molitva za spas.

Angelus i Ave Marija
Svete Blagovijesti znak
da nas je čuvao Bog
u crni utonuše mrak
u košmaran, stravičan san
na tvoj sudnji dan.

Tko će ti izmjeriti bol
što porod ga zada svoj

na krvavi se davši pir
i oštar ti zabode nož
u srce, u spokoj, u mir....

Maleni grade moj!
ja gutat ću svoju bol
sve dok ne prepoznam znak
da se iz pepela rađaš
ko nekad vedar i jak.

Iz zbirke Moć praštanja, 1993.

U Požegi; u rano proljeće, 2014.

O KNJIZI: **KOSINJ – IZVORIŠTE HRVATSKE TISKANE RIJEČI,** IVANA MANCEA
Izvadak s predstavljanja

„Knjige su hladni, ali pouzdani prijatelji"

(Sokrat)

Povijesne značajke Like kao regije temelje se na općoj razini, obično na tri snažna i povijesno neprijeporna stupa, a to su:

1. **Dr. Ante Starčević**, ishodište i utjelovljenje pravaške misli i hrvatske državotvornosti.

2. **Nikola Tesla**, genijalni inovator, znanstvenik i izumitelj planetarnih razmjera, autor brojnih patenata, bez kojih ne bi bilo suvremene civilizacije niti tehničkog napretka čovječanstva.

3. **Kosinj**, sa prvom tiskarom na slavenskom jugu, sa svim svojim lako dokazivim, ali i onim drugima, spornim činjenicama, vezanim uz pitanje što je u Kosinju stvarno tiskano, a što je od toga upitno?

Malo je u literaturi naslova koja izazivaju toliko sporenja na povijesno-znanstvenoj razini, samo oko mjesta prvotiska inkunabula iz 15. stoljeća, a to su: ***MISAL PO ZAKONU RIMSKOG DVORA iz 1483.*** godine i ***GLAGOLJSKI BREVIJAR iz 1491.***godine.

Knjiga **Misal**, kao prva inkunabula tiskana na hrvatskom jeziku, ne nosi na žalost pisani trag, o tome gdje je tiskana, radi čega izaziva najviše kontroverzi, a prema tvrdnjama većine povjesničara nema za sada čvrstih dokaza da pripada Kosinju. Prijepori traju gotovo dva stoljeća, otkako je 1820. godine poljski svećenik Bobrowski „progurao" ideju o tome, kako je Misal možda tiskan u Veneciji. Bio je to okidač za brojne konstrukcije i teze, više-manje bez čvrstih uporišta, ali istovremeno i poticaj nekim našim istraživačima da istraže to područje. To se poglavito odnosi na Zvonimira Kulundžića i Aleksandra Stipčevića, koji se u svojim radovima snažno zalažu za tezu o postojanju Kosinjske tiskare.

Nasuprot njima, u okviru Staroslavenskog instituta, javlja se čitav niz znanstvenika, osporavatelja Kulundžićeve teze, s mogućnošću da su Misal iz 1483. i Brevijar iz 1491. potencijalno tiskani na nekim drugim mjestima, kao što su: Venecija, Roč, Izola, Modruš, Rim i Senj, ili nude više-manje prihvatljivu hipotezu, kako stvarno mjesto tiskanja ova dva kapitalna naslova s aposlutnom sigurnošću danas jednostavno nije moguće odrediti.

Slične prateće i već spomenute kontroverze, koje su vezane uz Misal, stoje i za prvotisak Glagoljskog brevijara iz 1491. godine i mogu se gotovo jednakomjerno primijeniti.

Čini se da je najmanje sumnje u činjenici, kako je Kosinj kao malo mjesto u Lici u 15. stoljeću bilo važno kulturno središte, zahvaljujući upravo njegovoj tiskarskoj djelatnosti u to doba. Pri tome, upravo bi ova Kosinjska tiskara, kao prva tiskara na slavenskom jugu, trebala biti generator i ishodište slavenske i hrvatske pismenosti.

Autor knjige Kosinj: izvorište hrvatske tiskane riječi, mr. Ivan Mance, ovim svojim prvim povijesno – istraživačkim uratkom na izvjestan način se pridružio ovim povijesnim raspravama, i to na način, da sadržajem svoje knjige nudi (u prvom dijelu) upravo apologetsko stajalište o postojanju Kosinjske tiskare, čime se on čvrsto naslanja na izučavanje i povijesna stajališta Zvonimira Kulundžića.

U drugom dijelu knjige, autor nudi informacije o prihvaćanju Kosinja od strane svjetske znanstvene javnosti, sve zajedno nadopunjeno snažnom povijesnom kartografijom, pri čemu se na brojnim kartama toga doba, Kosinj označava kao neprijeporni toponimski fenomen, što treba svakako u svim recenzijama posebno respektirati.

Ove tvrdnje snažno kartografski argumentiraju najprije mađarski kartografi iz 1514. godine (Tabulae Hungariae), a zatim i najpoznatiji kartograf renesanse, venecijanski kartograf Giacomo Gastaldi, ali i drugi.

Trebamo se zajedno s autorom knjige zapitati, koliko je višestoljetnoj šutnji o Kosinju doprinijela stoljetna turska hegemonija, zbog čega već 1493. godine tiskara navodno prestaje s radom, a Kosinj toponimski nestaje s karata koje izlaze u to vrijeme u drugim zemljama.

Iako autor Ivan Mance na kraju ove svoje knjige nudi budućim istraživačima ovog, za nas Hrvate po svemu kontroverznog povijesnog fenomena, mogućnost protuargumentacije, pod uvjetom da ista egzistira na

znanstveno utemeljenoj metodologiji istraživanja povijesnih činjenica, on ipak in ultima linea ostaje pri svojoj gotovo apodiktičkoj tvrdnji, kako do pojave novih spoznaja Kosinjski Ribnik treba postaviti i prihvatiti kao prvu hrvatsku tiskaru i jednu od najstarijih u svijetu.

U Požegi; siječanj, 2015.

O KNJIZI BISKUPA **MILE BOGOVIĆA, LIKA I NJEZINA CRKVA U PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI**

Izvadak s predstavljanja u Požegi ili hommage dobrom čovjeku

„Vjerovati znači: sve na Boga osloniti, na njemu graditi, njega izabrati za temelj i smisao života"!

(W.Kasper)

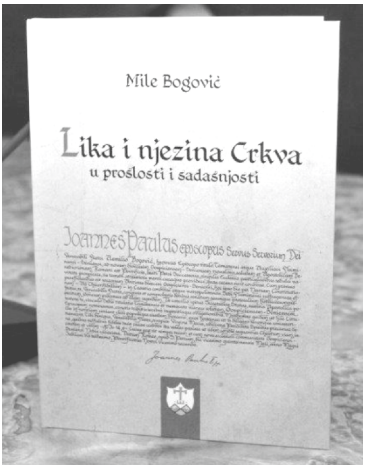

Neupitna je istina, da je povijest crkve na nekom prostoru neraskidivo povezana s ukupnim povijesnim zbivanjima u toj sredini. Jednako tako, za svaku pa i najmanju župu, od neprocjenjive je vrijednosti ukoliko se svećenik pojedinac ili skupina njih, bave proučavanjem i registracijom činjenica koje su od važnosti za crkvenu povijest.

Upravo je jedna takva knjiga pred nama večeras, knjiga koja konceptualno i kronološki u nizu poredano, zorno svjedoči o evoluciji crkvenog ustroja u Lici, sve do današnjeg suvremenog doba.

Tu se nikako ne može izbjeći logično prožimanje povijesti Like kao geografskog prostora, koji je od posebnog značaja za našu nacionalnu povijest, s poviješću njene Crkve, što je zacijelo temeljna paradigma ove knjige.

Upravo zbog toga, ova nam knjiga pruža uvid u brojne gospodarsko-socijalne, ali i demografsko-jezične refleksije na crkveno ustrojstvo Like.

Autor nas u predgovoru upozorava, kako je sadržaj knjige zapravo skup njegovih članaka objavljenih u časopisu „*Kana*", dok je u uvodnom dijelu priložio i svoj rad „*Formativna polazišta ličkog identiteta*".

Koliko je povijest Like bila burna, a povijesna događanja prema Katoličkoj Crkvi u Lici u nekim razdobljima i vrlo nesklona, svjedoče u knjizi opisana brojna stradanja svećenika, redovnika i redovnica.

Ovome treba pridodati autorovom pedantnošću sustavno i na jednom mjestu poredane, sve u Domovinskom ratu stradale župe, ali i pripadajuće sakralne objekte, kao i brojne devastirane crkvene hramove, od kojih

mnogi nikada nisu obnovljeni. Biskup Bogović je o stradanjima u vrijeme Domovonskog rata opširno izvještavao u *„Zvonima*". Izneseni su detaljno primjeri razaranja, ali i obnove, vezano posebno za Gospićki i Otočki dekanat. Kako reče autor..."*priložene fotografije svjedoče zorno što je mržnja uništila, a što je ljubav obnovila*"!

Dužnost mi je kao uvodničaru posvetiti veći dio izlaganja samom autoru knjige, uz objektivnu opasnost da ovaj moj tekst dobije obrise nekog panegiričnog teksta posvećenog samom autoru, što mi dakako nije cilj. Ipak osjećam potrebu naglasiti, da će za ličku crkvenu povijest, katoličkom puku i Lici ostati u kolektivnom pamćenju trajno zabilježen utjecaj njenog prvog biskupa s početka novog milenija, čovjeka neprijepornih ljudskih atribucija, dakako, uz brojne druge svećenike, koje i sam opisuje u knjizi, kao nezaobilazne veličine zaslužne za povijest Like i njene Crkve.

Zbog vremenskog otklona mjerenog desetljećima i stoljećima, nezahvalno bi bilo nekakvom slobodnom procjenom valorizirati količinu polučenog angažmana za opće dobro vlastitog vjerničkog puka, svakog od odabranih svećenika, od kojih su mnogi mučki ubijeni.

Stoga cijeneći tu vremensku distancu od nekoliko stoljeća, vrijeme prožeto represijama, letargijom, zatomljavanjima i zabranama sveukupnog crkvenog djelovanja, zahvaljujući velikim dijelom upravo biskupu Bogoviću, uz pozitivan vjetar u leđa brojnih pozitivnih i demokratskih promjena u Hrvatskoj, unatrag dva desetljeća, Crkva u Lici i u ličkom katoličkom puku doživljava svoj novi, gotovo renesansni uzlet, čiji je konačni i najvrjedniji substrat nakon više stoljeća, ponovo ustoličena biskupija s druge strane Velebita.

Stoga sve nabrojeno i usmjereno k potpunom oživljavanju vjerničkog života i ukupne duhovnosti u Lici, biskup Bogović izgradio je, živeći i obavljajući svoju svećeničku dužnost čvrsto vezano za ličko podneblje, u sasvim drugim i teško uporedivim okolnostima, u odnosu na neke svoje niže rangirane prethodnike. Kao prvi biskup novoosnovane biskupije s ove strane Velebita, izgradio je sliku vlastite karizmatičnosti svojim vizionarstvom, ljudskom jednostavnoću i toplinom u komunikaciji, domoljubljem, te sakralno-povijesnom eruducijom kao i specifičnom osobnošću koja se naprosto izdvojila u našoj crkvenoj hijerahiji.

Iako na čelu jedne od najmlađih, ali prostorno najvećih i demografski najopustošenijih biskupija u nas, biskup Bogović za čitavo vrijeme svoga svećeničkog zvanja (a to je punih 50 godina!) bavio se znanstvenim pro-

učavanjem dostupne arhivske građe na temu crkvene prošlosti. Dakako, da je svoje brojne radove, zapažanja i osvrte publicirao u relevantnim stručnim i znanstvenim časopisima, relevantnoj crkvenoj periodici.

Ono što posebno krasi ovo zadnje razdoblje Biskupova djelovanja na području Gospićko-senjske biskupije nakon Domovinskog rata, jest njegova uloga kao idejnog začetnika svehrvatske pomirbe, sublimirane u arhitektonskom monumentu, a to je Crkva hrvatskih mučenika (CHM) na Udbini. Uz to, kao što je već rečeno, suvremenik je i kreator povijesne težnje Ličana da se, iako sa stoljetnim odmakom, ponovo ustoliči biskupija u kontinentalnom dijelu Like.

Kao vinovnik povijesnog čina, uspostave Gospićko-senjske biskupije 2000. godine, te kao prvi čovjek Crkve u Lici u proteklih 15 godina, Biskup Bogović ostavlja neizbrisiv trag u crkvenom poretku Like, sa snažnim refleksijama na ukupnu duhovnost svoga kraja.

Kao profesor crkvene povijesti, ranije vikar Riječko-senjske biskupije, zatim upravitelj sakralne baštine u Senju, a 1999. pomoćni biskup Riječko-senjske biskupije sa sjedištem u Gospiću, i konačno od 25. svibnja 2000. biskup biskupije sa sjedištem u Gospiću, danas kroči odlučno k umirovljeničkim vodama, ostavljajući iza sebe pored respektabilnog znanstveno-povijesno-istraživačkog opusa, u ratu devastirane, a danas znatnim dijelom obnovljene sakralne objekte.

K tome, u okvirima Hrvatske biskupske konferencije, biskup Bogović je predsjednik Komisije za hrvatski martirologij. Njegova bogata znanstvena djelatnost zrcali se u više napisanih knjiga i u preko stotinu znanstvenih radova.

Stoga smatram, da ovaj reducirani prikaz jedne plodonosne povijesno-znanstvene karijere Biskupa Bogovića svrstava u red neprijepornih povijesnih ikona sakralne provenijencije, dakako, vezane prije svega uz Liku i njegovu Biskupiju, ali i šire, izdignuvši ga tako na razinu simbola jednog vremena i jednog kraja.

Uz sve navedeno u ovom kratkom osvrtu, teško je preskočiti činjenicu, da je dr. Mile Bogović vrlo često manirom brižnog pastira ophodio sve nas Ličane rasute po Slavoniji, a čini se, s posebnim simpatijama Zavičajnu ličku zajednicu u Požegi.

Uz čestitke na sjajnoj knjizi, hvala mu!

U Požegi; proljeće, 2015.

PREDSTAVLJANJE KNJIGE : **BUNJEVAČKI PUT KRIŽA, TOMISLAVA ŽIGMANOVA**

O fenomenu bunjevačke široko shvaćene opće ljudske muke

TOMISLAV ŽIGMANOV

„Što čovjek čini, zlo ili dobro, to i nasljeđuje: svih svojih djela svatko je nasljednik"

(Theragata)

Po prvi puta u Požegi u organizaciji LZD „Vila Velebita" zajedno s Maticom Hrvatskom – ogrankom u Požegi, pojavljuje se najizravniji predstavnik i politički predvodnik Bunjavaca u Vojvodini, književnik, političar i filozof, a nadasve domoljub, Tomislav Žigmanov.

Za širu požešku javnost nepoznat, iako se u književnosti i znanosti u posljednjih petnaestak godina javlja s brojnim djelima. U književnosti su to knjige dijalektalne poezije pisane na novoštokavskoj ikavici, kao i knjige proznih monologa.

U znanstvenim tekstovima Žigmanov je naprosto opsjednut fenomenom sve težeg položaja bunjevačkih Hrvata u susjednoj državi. Njegova istraživanja i opisi stanja sežu od ..."***traganja za identitetom Hrvata u Vojvodini" (2007***), preko istraživačkih povijesnih tekstova o ..."***Povijesti i sadašnjosti Hrvata u Vojvodini" (2009.),*** sve do tekstova sažetih u knjizi znakovitog naslova „***Osvajanje slobode" (2011.)***, a govori o položaju Hrvata u svome kraju u posljednjih deset godina, nakon listopadskog prevrata 2000.godine.

Da su mu knjige sadržajno zanimljive širem čitalačkom krugu i ljudima izvan granica njegove Vojvodine, govori i činjenica, da su mnoge prevedene na mađarski, engleski, rusinski, bugarski i rumunjski jezik.

Stoga mi je bilo iznimno teško skriti zadovoljstvo što smo upravo takvog čovjeka uspjeli predstaviti u našoj sredini. A knjiga s kojom se Žigmanov predstavio, po obujmu je jedna od manjih koje sam imao priliku držati u

ruci, ali sadržajno jedna od najbogatijih životno vrijednim po(r)ukama. Sjajna je to sinteza poruka iz Evanđelja s filozofijom življenja u svakodnevici, odnos je to stvarnih i metaforičkih korelacija Kristova križnog puta s refleksijama na sve teži život Bunjevaca, na njihov progon, obespravljenost i poniženja koja su svakim danom sve očitija, ali i s kršćanskim osvrtom na općeljudske slabosti vlastitog bunjevačkog puka. Stoga Tomislav Žigmanov u jednom trenutku zavapi i kaže:.."(*Kriste) u miru si sa svim dočeko smrt. To triba da je uzor i svim ljudima, a naročito nama posvađanim Bunjevcima"!!*

Zatim nastavi:.." Vlasti nas nisu mazile, već nikale i potirale često! A ni podikoji naši ljudi ne maze svit kad dođu na vlast. Žuči smo se napili i zbog jednog i zbog drugog. Stid smo izgubili osobito u novije vrime. Vrime i adeti u kojima mista za Boga ima sve manje".

Secirajući vlastiti puk manirom suptilnog kršćanskog filozofa, Žigmanov zadire oštricom skalpela vrhunskog psihologa u najdublje pore ljudskih slabosti i u pore sve rasprostranjenije svjetovne oholosti, dakle u poroke i nedostatke, kojima smo svi više ili manje podložni. U konačnici, on vidi izlaz tražeći spas i utočište u vjeri i u Kristu, koja nas ne smije nikada napustiti.

Na drugoj strani, manirom iskrenog domoljuba, Žigmanov povlači vješto istoznačnicu između Kristova stradanja i stradanja matičnog naroda u Hrvatskoj za vrijeme Domovinskog rata.

Na kraju ove „velike knjige u malom formatu", autor ponizno priznaje svoje ljudske slabosti, tražeći od Boga oprost i milosrđe, kako za sebe, tako i za čitav bunjavački rod.

A simbolika predstavljanja ove knjige upravo sada u korizmi, zrcali se u zavjetu autora da će u to vrijeme činiti samo dobra djela, ali ona i sadržajno korespondiraju sa porukama koje susrećemo u korizmi.

Na kraju, ono što nas ne može ostaviti ravnodušnima, ukoliko iskreno doživljavamo ovaj poučni tekst, jest strah njegova autora, koji racionalno promišljajući budućnost bačkih Bunjevaca, na kraju zavapi: .."***Ćemo l' i mi nestat ko puk",*** a to je temeljna poruka knjige.

Stoga s radošću prepuštam autoru da nas pričajući o svom književnom uratku provede kroz to načeto bunjevačko tkivo, uronjeno u hirovitu povijest vlastitog rastakanja, suočeno s nemoći opstanka na svojim

stoljetnim ognjištima, prožetog često i vlastitim ljudskim slabostima, pričajući o **„Bunjevačkom Putu križa**“ .... knjižici, s autorovim podnaslovom: .“***Za osobnu pobožnost virujućeg svita***“.

A nije suvišno spomenuti, da je ovaj književni uradak nagrađen na trienalnom natječaju 2013. godine, za književno djelo na temu Muke Kristove ili široko shvaćene općeljudske muke. Također znakovito je, da su nagradu dodijelili Društvo hrvatskih književnika i udruga Pasionska baština u Zagrebu.

U Požegi; u vrijeme korizme, 18.veljače, 2016.

TEKSTOVI S POSVETOM

IZVOD IZ LAUDACIJE VLADI BAUERU
Povodom 50. godišnjice glazbenog djelovanja u Požegi

Prema jednoj izreci, ..."*ljudi su gusto posijani, ali rijetko niču*." Jedan od tih rijetko niklih ili samoniklih, jest večerašnji laureat, Vlado Bauer.

Svojom osobnošću obilježio je gotovo pola stoljeća požeškog vinarstva i glazbe. Činio je to osobito kroz svoj specifični doprinos obilježavanju Dionizijevskih svečanosti „krštenja mošta", postavši ni manje ni više, nego, najprije Vinski biskup, a kasnije Vinski kardinal, unatoč svoj metaforičnosti i pučkoj naivnosti same ceremonije pretvaranja mošta u vino.

Istovremeno, svjesni smo, da ljudski život može biti dug ili kratak, što nije uvijek zavisno od ljudske moći, ali njegova je ljepota u dužnostima i radu, te iznad svega u količini dobra koje smo učinili jedan prema drugom, po čemu ćemo ostati zapamćeni. I to je temeljna, gotovo biblijska misao i poruka kojom sam se rukovodio u mojem četrdeset-godišnjem prijateljskom odnosu s večerašnjim slavljenikom.

I tako iz godine u godinu, kroz ovih 40-tak godina čvrsto gori svijeća života čovjeka kojega krase odlike ne samo iznimne boje, dinamike i raspona glasa, već odlike čovjeka iznimnog poštenja, dosljednosti i ljubavi prema onom drugom, po čemu je čitav svoj život posebno cijenjen, ne samo u Požegi.

Vlado Bauer se tako naprosto izdignuo na razinu simbola jednog vremena, postavši ikona našeg Grada i Županije. U jednoj riječi, čovjek s kojim se vrijedilo poistovjetiti.

Moram reći, da Vlado Bauer spada u red onih ljudi koji ne vrednuju odnos iskrenog prijateljstva prema količini materijalnog dobra, pruženog u jednom ili drugom smjeru.

Ali vrijeme neumitno žuri i odnosi svjedoke njegova odrastanja, odnosi i sudionike i svjedočanstva njegova dobročiniteljstva i svih vrijednosnih učinaka njegove široke duše. Mnogi od tih ljudi rado bi večeras bili ovdje, ali na žalost nisu više među nama.

U Glazbeno društvo „Vila Velebita“, Vlado Bauer dolazi u posljednjih desetak godina i svojim solističkim nastupima, svojim bas-baritonom, neizmjerno je obogatio glazbeni sadržaj društva, uzorno ga predstavljajući na pozornicama Zuericha, Varšave, Krakowa, Budimpešte, Šoprona, Koljnofa, Pečuha, Pirana, Subotice, Petrovaradina, Sombora, Sremske Mitrovice, Sarajeva, Mostara, Tivta, Kotora, Zagreba, Karlovca, Vukovara, Slav. Broda, Belišća, Gospića, Otočca, Bizovca.

Ovaj večerašnji koncert, na tragu je kolektivne zahvale društva „Vila Velebita“ tom sjajnom bas-baritonu, glazbeniku i druželjubivom čovjeku, za sve učinjeno kroz proteklo vrijeme zajedničkog druženja, čemu se i osobno pridružujem, iskrenom zahvalom i čestitkama.

Dakle, hvala čovjeku velikog srca, kojega mnogi vole, cijeneći njegovu dobrotu i privrženost ljudima, kojima je sebe poklanjao uvijek do sada, bez ostatka.

Zato nemojmo dopustiti da nam kako jedna slavonska pjesma kaže...*uđe tuga tamburi kroz žicu“*, jer ovo je vrijeme radosti, zbog jedne sjajne, doživljene karijere.

U Požegi; listopad, 2014.

NEKROLOG PRIJATELJU

Dragi prijatelju,

Ovo moje iznenadno i neočekivano obraćanje Tebi, volio bih da shvatiš kao jedno od najtežh zadataka u mojem životu. Ima li zapravo ičega težeg u životu, nego govoriti na grobu najboljeg prijatelja i brata, čovjeka koji nije vrednovao odnos iskrenog prijateljstva nikada, količinom učinjenog prema nekom drugom kao niti količinom primljenog s druge strane.

Ali zapravo, otkuda započeti priču o čovjeku koji je svojom pojavom i iznimnom osobnošću obilježio gotovo pola stoljeća jednog gradića poput Požege, jedne grane industrije kojoj je pripadao, u ovoj regiji, kao i jednog segmenta sportskog djelovanja koje je bilo decenijama u središtu interesa požeške sportske javnosti.

Rekao bih za uvod da, u životu zapravo sve počinje od naših korjena, a oni sežu iz kraja iz kojega i Ti i ja potječemo. Iz kraja u kojemu ljudi kažu ..ono što je za Grke Olimp, za Slovence Triglav, to je za nas Hrvate iz Like, Velebit. Znao si često reći, Velebit ili ne bit!.

Naravno, volio si jednu od najdražih pjesama, onu o Vili Velebita, kojoj se obraćao i otac Domovine dr. Ante Starčević, govoreći joj... *„Gorska Vilo majko naša"*. Pjesmi koju smo mi Hrvati iz Like uzdigli na pijedestal gotovo religijskog teksta, prečesto otmjenog poput molitve.

Dragi moj prijatelju,

Jedan od poznatih profesora medicine jednom reče nama studentima: ...*"**budite zadovoljni i ponosni s time, što sreća u životu čovjeka ne ovisi o položaju koji je netko od nas postigao, nego o množini dobra koje je učinio"!***

I upravo od toga treba krenuti u hommage-u Tebi dragi Jure, kao osebujnoj ličnosti i gotovo ikoni ove požeške sportske i ljudske stvarnosti. Samo se najstariji Požežani sjećaju davne 1951. godine, kada si kao dječak s roditeljima i braćom došao kao i mnogi drugi u Slavoniju iz Like. Školovan i kasnije zaposlen u trgovačkoj struci, nemiran i nepomirljiv s prosječnošću, činio si prve korake u karijeri, izrastajući do rasnog komercijaliste.

No, kako vrijeme neumitno žuri, noseći sa sobom i svjedoke tvojeg napredovanja, noseći sa sobom i svjedočanstva tvojega dobročiniteljstva, danas ti odajemo posljednju poštu mi, koji smo još uvijek svjedoci tih vrijednosnih učinaka tvoje široke duše, čak i u ime onih prema kojima si možda ponekad bio nepravedan.

Stoga, ovom prigodom molim sve one ljude i naše zajedničke prijatelje, do kojih je i meni i tebi za života bilo stalo (to pouzdano znam!!), a nisi ih uspio obdariti svojom dobrohotnošću i svojim poslovičnim altruizmom, njih sve osobno molim da ti oproste za dio onih ljudskih slabosti kojima smo svi podložni, a svi oni na koje se to odnosi, znaju za to.

Nezaobilazna je dragi prijatelju tvoja djelatnost u sportskim kolektivima Požege, posebno u nogometnom klubu Slavonija. Koliko je bilo samo organiziranih susreta nama najdražeg nogometnog kluba Dinama i Slavonije, koji su upriličeni samo tvojom zaslugom. Da si utkao sebe u prijateljstvo Dinama i Slavonije svjedoče svi ovi, ovom tužnom činu danas nazočni ljudi iz Nogomtnog saveza Hrvatske, NK Dinamo, ljudi iz sredstava javnog priopćavanja, prijatelji Tvojega brata Branka, nekadašnjeg igrača Dinama, zgromljeni spoznajom da te više nema. Ali istina je tu pred nama, i svu njenu gorčinu nastojimo uzajamno i ravnopravno podijeliti sa Tvojim najbližima. Zato se u ovom času osjećam ponosan što sam radio i živio jedno nezaboravno vrijeme s tobom. Bilo to vrijeme našeg stradanja, vrijeme opće apokalipse hrvatskog naroda u Domovinskom ratu, kada si pokazao svoje domoljublje prevozeći i nabavljajući lijekove i sanitetsku opremu za našu požešku bolnicu, preko svojih poslovnih prijatelja iz Slovenije, izlažući se pri tome općoj pogibelji koja je uostalom na sve nas vrebala.

Često ponavljam i ne odustajem od tvrdnje, kako ljudski život može biti dug ili kratak, što dakako nije zavisno od naše volje, ali njegova je ljepota u dužnostima i sadržaju posla koji smo obavljali, te količini dobra koje je čovjek za to vrijeme prskrbio i prema drugima uputio.

Upravo te zbog tih osobina dragi Jure cijene tvoji najiskreniji prijatelji i štovatelji, za koje su tvoja riječ i usluga bili istina, život i pomoć.

Mnogi nisu mogli spojiti tvoj, često puta boemski život sa altruizmom koji si rasipao neštedimice, živeći poput potepuha ahasverske sudbine, ističući uporno svoje ljudsko i nacionalno, ali i zavičajno, u sredini kakva je ova naša požeška. Govorio si, živeći za sebe, živim i za drugoga, ljubeći

Hrvatsku izražavao si onaj oblik nacionalizma koji je zapravo bio najrealniji oblik altruizma i u tome si prečesto poput Matoša nalazio potvrdu posebnosti vlatite osobnosti.

Boemština koja te krasila, nije nikada išla na štetu drugih, tvoja se veličina ogledala u želji za druženjem, često na uštrb vlastitog i na osobni račun.

Nije moje dragi prijatelju, da se u ovom posljednjem obraćanju tebi sjećam svih tvojih poslovnih zasluga. Neka one budu podsjetnik onima koji danas uzdišu za vremenima u kojima su novogradiška i požeška konfekcija uspješno poslovale.

Sa sjetom prisjećam se samo tih sjajnih vremena u kojima si bio prekretnica i poveznica dijela te, posustale požeške privrede sa najvećim trgovačkim kućama u Hrvatskoj i susjednoj Sloveniji. O tome svjedoči ovo mnoštvo tvojih i mojih prijatelja stečenih tijekom proteklih godina, pridošli upravo iz tih sredina, koji sada nijemo stoje, tu nad tvojim grobom, odajući Ti poštu na tvojem posljednjem ispraćaju.

I na kraju, neka ostane zapamćeno i još jednom ponovljeno, ono što je izrekao jedan moj učitelj, a citirao sam ga na početku ovog teksta.

Tebi dragi prijatelju i brate, izražavam zahvalnost za sve dobro učinjeno, a što je ostalo zatvoreno u prstenu ovoga našeg 30-godišneg druženja, s nadom da ćeš ostati u sjećanju isključivo po dobru, dakako, najviše onima koje si dobrotom zadužio. Upućujem ti posjednji pozdrav na tvojem putu u vječnost i mir, s željom da ti bude laka ova Hrvatska zemlja koju si volio iznad svega.

Zbogom prijatelju!

U Požegi; veljača, 2004.

ODLASCI I VRAĆANJA
Zapisi iz jednog posjeta Lici

Ponovit ću i ovom prigodom moj osobni stav, kako je emocionalna povezanost pojedinca sa zavičajem u najužoj vezi s osjećajem pripadnosti vlastitom narodu i Domovini. Istovremeno, spreman sam prihvatiti stav mnogih, kako zavičajno i nacionalno ne treba strogo poistovjećivati, ali iskustvo mi nalaže, da gotovo u pravilu onaj tko voli zavičaj nosi u sebi snažnu crtu domoljublja i rodoljublja.

Svatko se od nas rađa u nekom mjestu, u nekoj pokrajini ili u nekom dijelu Domovine, što onda poput genetskog koda nosi u sebi. Tako inkarniranu činjenicu doživljavamo i manifestiramo kao dio vlastitog identiteta.

A hoće li se ovako utjelovljen kraj u kojem je pojedinac ponikao voljeti ili ne, to ovisi o nizu okolnosti. Prevalirajući su čimbenici dakako obiteljski odgoj, kao i životne okolnosti o kojima onda ovisi naš kasniji stav prema vlastitoj zemlji i vlastitom narodu.

Navedeni čimbenici su bili osnovni motiv za snažno udruživanje Ličana u mnogim mjestima Hrvatske (posebno u Slavoniji), a proizišao je iz mentalne i kulturne povezanosti svakog pojedinca s krajem svog rođenja i odrastanja. Prema dosadašnjim iskustvima, činili su to posebno onda, kada kao pripadnici istog „zavičajnog kruga" žele neke zavičajne osobitosti njegovati i razvijati u novoj sredini, poglavito u okolnostima posebne ugroze (rat ili druge kataklizme).

A onda, dijeleći u kolektivu blagodati mirnodopskog razdoblja, poput plime narastaju želje za obilaskom Like.

Tako je to svakog zadnjeg vikenda u svibnju, kada se u ranim jutarnjim satima autobus puni nabujalim strastima individualnih zavičajnih privrženosti, sve do nekakve melanholične ovisnosti. Na put krećemo „naoružani" sintagmom: ..". *Idi smireno kroz buku i užurbanost i sjeti se mira koji se može naći u tišini. Koliko je moguće budi u dobrim odnosima sa svojim ljudima. Govori svoju istinu smireno i jasno i slušaj druge, čak i glupe i neuke i oni imaju svoju priču. Izbjegavaj bučne i nasilne – oni su teret duhu..*" Ukratko, naoružaj se strpljenjem i tolerancijom prema drugom!

Prva je postaja ***Muzej Domovinskog rata na otvorenom*** u karlovačkom

Mekušju (Turnju). Izloženi ratni vojni eksponati (dijelom vlastite ad hoc izrade, dijelom zarobljeni) bude sijaset metaforničnih predožbi, revitaliziraju osjećaj ponosa i slave, s pogledom na dane herojske borbe Davida i Golijata.

Slijedeća postaja prije Plitvičkih jezera su ***Rastoke u Slunju***. Vodeni raj, rapsodija u izvedbi milijuna vodenih kapljica malih slapova, začudna snaga vodenog vala koji pokreće na desetke mlinica. Suvenirnica u kojoj se osjeća miris svježe mljevenog kukuruznog brašna sa nekoliko suvenira domaće radinosti, uklapa se u ponovo razbuđeni osjećaj malobrojnog žiteljstva Rastoka u svrhovitost bavljenja kontinentalnim turizmom.

Vijugava i nekada jedina D1 stara dobra spojnica Zagreba sa Splitom vodi nas do ***Plitvica,*** onog dijela sjeverne Like gdje više ne „stanuje" čakavština. Najsnažniji turistički brand, vrh turističke ponude ovog dijela Lijepe naše.

Ne zadržavamo se dugo, samo kratki zastoj, pokoja fotografija za uspomenu iz turističkog kampa, preplavljenog japanskim brzohodajućim znatiželjnicima, naoružanih najrazličitijim kamerama koje bilježe sve živo što se miče.

Put vodi preko Korenice do Udbine s krajnjim ciljem obilazak ***Crkve hrvatskih mučenika (CHM).*** Ovaj arhitektonsko-sakralni monument idejno je djelo humaniste i vizionara, gospićko-senjskog Biskupa u miru msgr. dr. Mile Bogovića. Obilazak je uključivao razgled izložbe „*Crkva hrvatskih mučenika : od ideje do crkve*" kao i projekcija filma na istu temu. Na šest panoa može se ispratiti posljednjih pet godina od blagoslova kamena temeljca, pa do završetka građevinskih radova.

Nakon samo dvadesetak minuta vožnje susrećemo se s u ***Lovincu*** s načelnikom općine, Hrvojem Račićem. Unatoč kiši, doček je garniran tradicionalnim obredom: šljivovica i uštipci, uz riječi dobrodošlice. Ostavljamo mu našu monografiju o Ličanima u Slavoniji, uz želju da se što skorije vidimo u Požegi.

Gospić je naša tradicionalna baza u motelu „Maky".

Drugo jutro, susretljivošću kustosa ***Muzeja Like u Gospiću*** obilazimo stalni postav arheologije ***Terra viva*** kojim se objedinjuje sveukupna slika Like od prapovijesti do konca srednjeg vijeka, odnosno do vremena turske vladavine, zatim stalni postav etnografije koji se nalazi usred muzejskog dvorišta u posebnoj tradicionalnoj ličkoj kući, brvnari sa šimlom kao

pokrovom i pripadajućim interijernim uređenjem, koji uz manje preinake prati tradicionalna događanja tijekom godišnjih doba.

Slijedi razgled stalnog galerijskog postava pod nazivom ***Iz fundusa galerijskog odjela 19. i 20. stoljeće*** koji predstavlja izbor djela iz galerijskog fundusa (uz nešto djela Miroslava Kraljevića). Tu je i stalni postav iz ***Kulturno povijesnog odjela*** u kojem je najzastupljenija Zbirka pokućstva starih gospićkih kuća iz vremena koja sežu u daleko 19. stoljeće.

Napuštamo Muzej Like u Gospiću i upućujemo se prema ***Memorijalnom centru „Nikola Tesla"*** s blagim osjećajem razočarenja što u rodnom gradu velikog Miroslava Kraljevića, u kojem je odrastao i maturirao, nema njegovih kapitalnih djela, koja se najvećim dijelom u galerijama izvan Gospića (Zagreb, Požega). Ali nije to usamljen slučaj kada je gospićki Muzej u pitanju, jer nema ni djela Gospićanina po rođenju, velikog slikara i akademika Ede Kovačevića.

U maniri iskusnog voditelja dočekuje nas turistička voditeljica u Smiljanu, te nas podsjeća kako je Memorijalni centar otvoren tek 2006. godine povodom obilježavanja 150. godišnjice rođenja toga genija planetarnih razmjera. Razgled je obuhvatio obnovljenu rodnu kuću Nikole Tesle, upoznati smo najznačajnijim izumima i patentima ovog genija, koji su danas temelj najnovijim tehnologijama. Ovome treba pridodati i polusatni film o Teslinom životu i radu.

Nepotpun je svaki obilazak povijesnih ličkih toponima, ukoliko se ne posjeti i ***rodna kuća Oca Domocine dr. Ante Starčevića*** u ***Velikom Žitniku***, udaljena svega nekoliko kilometara od Smiljana. Memorijalna kuća tvorca hrvatske državotvorne ideje na svoju obnovu morala je čekati 1991. godinu i osvit hrvatske demokracije u samostalnoj državi.

Napor nadvladava znatiželju za povijesnim uspomenama, na koje smo iznimno ponosni, i autobus usmjeravamo u pravcu ***Donjeg Pazarišta***, pred pivovaru ***„Ličanka"***, našeg osvjedočenog prijatelja i domoljuba, Karla Starčevića. Nakon upoznavanja sa životnim putem ove marljive povratničke obitelji, upoznajemo se s najsuvremenijim postrojenjem za proizvodnju vrhunskog piva svjetske kvalitete, koji se proizvodi u tri varijante (svjetlo, tamno i tzv. Kasačko pivo). Proizvedeno je prema suvremenoj tehnologiji od pivskog ječma, hmelja, kvasca i nadasve poznate zdrave ličke vode koja izvire u podnožju Velebita, u poznatom vrilu Ričina.

Subota je popodne, izletnici se dijele prema vlastitoj odluci na one koji žele vožnju čamcem po ***rijeci Lici do umjetnog jezera Kruščica***, izgrađenom za potrebe HE Senj I., dok se druga skupina požeških Ličana uputila u razgledavanje ***špilje Samograd u pećinskom parku Grabovača*** kod Perušića. Na području parka nalazi se šest špilja i jedna jama, od kojih je špilja Samograd prva u Hrvatskoj za koju je 1911. godine izrađen geodetski nacrt i jedina je špilja u parku koja je elektrificirana i uređena za posjetitelje. Neupitna je velika prirodna i povijesno-kulturna važnost Samograda. O nazivu špilje govori sam toponim Samograd (sam- stvoren, sam sagrađen- samograd).

Najveća je i najprivlačnija špilja na Grabovači, a nalazi se na istočnim padinama brda Grabovača. Duga je 345 m, visina kanala je od 4 – 30 m, a širina kanala na nekim mjestima od 25 - 30 m. Odlikuje se kalcitnim tvorevinama stalaktita, stalagmita, sigastim stupovima uz dva sigasta mosta. Ulaz se nalazi na 675 m. nadmorske visine.

Za razliku od kišovitog i depresivnog petka, osunčano nedjeljno jutro napaja nas novom znatiželjom za ponovnim susretom sa onim dijelom Like koji je utkan u povijest hrvatske pismenosti – ***Kosinj!*** Za neke prvi susret sa Kosinjskom dolinom, za neke ponovni, za neke poput pok. Pave Majetića magična erupcija prisjećanja na djetinjstvo i odrastanje provedeno u tom kraju.

Od župnika vlč. Hodaka saznajemo kako je kosinjska mikroregija po mnogočemu zanimljiv i jedinstven prostor, koji počiva na povijesnom uvjerenju o postojanju prve tiskare na slavenskom jugu, upravo ovdje! Prema mnogima, ali i uz brojna osporavanja, tiskana je u Kosinjskom Bakovcu prva inkunabula, ***Misal po zakonu rimskog dvora iz 1483.*** Stoga je Kosinj kao simbol hrvatske kulture našao svoje zapaženo mjesto u Gutenbergovom muzeju tiskarske djelatnosti u Mainzu, a kao toponim otisnut je jasno na svim kartama toga doba, Ugarske i Venecije.

Razlučujemo u duši ono što nas raduje, od onog što prema sjetnom iskazu ovog katoličkog pastira deprimira. On kaže:..." *Povijesne okolnosti su htjele da ova dolina ostane neokrznuta industrijalizacijom i velikim prometnicama, tek sjevernim rubom doline prolazi željeznica. To je na žalost, prouzročilo skoro nevjerojatnu depopulaciju, tako je broj stanovnika na početku ovog stoljeća skoro deset puta manji od onih 12 000 duša koje su živjele na početku prošlog stoljeća. S druge strane, dolina je ostala potpuno nezagađena i čista, blista u svom prirodnom sjaju. Danas je to zasigurno neporeciva komparativna pogodnost kojom se malo koji dio našeg kontinenta može podičiti*".

Ostaje nešto u tom svećenikovom monologu, što se doživljava poput dodane „soli na ranu," jer u spektru tog prirodnog bogom datog dara i spokojstva, ljudi naprosto nestaju. On kaže:.." *u protekloj kalendarskoj godini imao sam 60 ukopa, jedno vjenčanje i **niti jedno krštenje**! Da tragedija bude i veća, Kosinj vjerojatno čeka potapanje zbog izgradnje HE Senj II".*

Arheološka nalazišta (Bočaj, Lopar, Mlakvena Greda...) svjedoče o životu u dolini još od starorimskog doba. U Gornjem Kosinju jednobrodna je barokna župna crkva Sv. Antuna Padovanskog iz 1692. godine s poligonalnim svetištem i zvonikom uz pročelje. U crkvi su klasicističke klupe i klecala.

Ne vidjeti monumentalni ***Kosinjski most*** (dovršen 1936., dug 70 m) naprosto nije moguće, jer se poput povijesnog stražara ispriječio na ulazu u Kosinj. Jedinstven je to građevinski uradak u sferi mostogradnje u svijetu. Statika mosta građena je protiv udara najsnažnijeg vodenog vala, sa otvorima u lukovima koji su u funkciji rasterećenja vodenog udara. Širina između kamenih parapeta iznosi 5,5 m. Projektirao ga je ing. Milivoj Frković, a gradnja je započela 1929., da bi u prosincu 1936. bio pušten u promet čitavom dužinom sa upornjacima.

Osupnuti posljednim župnikovim riječima o depopulaciji i propadanju, autobus u tišini migolji vijugavoj uskom šumskom cestom prema ***Kuterevu, utočištu za napuštenu medvjeđu mladunčad.*** U žičanoj ogradi bezbrižno se nadigrava mladunčad mrkog medvjeda koja je bilo nesretnim slučajem, bilo krivolovom odvojena od majke u dobi kada su premaleni za samostalan život. Stoga izgubivši svoje atavističke osobitosti primjerene svakoj divljači u slobodi, ova mladunčad ostaje trajno ovisna o ljudima. Tu je i eko-etno selo sa volonterima iz čitavog svijeta, dijelom namijenjeno turističkim posjetama. Saznajemo kako utočištem kao jedinstvenim projektom ovoga tipa u svijetu upravlja udruga građana „***Velebitska udruga Kuterevo***" (VUK), a znanstveno-stručnu podršku čitavom kompleksu pruža stručnjak za zvijeri dr.sc. Đuro Huber iz Zagreba.

Kruna putovanja i njen naljepši završetak vezan je uz posjet ***Marijanskom svetištu u Krasnom.*** Dočekuje nas tada već teško bolestan (danas pokojni), župnik vlč. Nikola Komušanac.

Upriličena je i sveta misa u mjesnoj crkvici, uslijedila je okrijepa, kupnja suvenira, razgled svetišta i panoramske fotografije za sjećanje na Svetište s Krasnarskim poljem u pozadini. U dolini ispod samog svetišta smjestilo se

za današnje prilike bogato hrvatsko selo Krasno, s obećavajućom perspektivom u turističkom razvoju. Tu je sirana „Runolist", destilerija, dvije pilane, šumarija sa šumarskim i lovačkim muzejom (najstarija šumarija u Hrvatskoj!!). Krasno je između ostalog i središte Nacionalnog parka Sjeverni Velebit. Prema nekim podacima, svetište Majke Božje od Krasna nekada je bilo u rangu posjećenosti najpoznatijih hrvatskih marijanskih svetišta, Marije Bistrice i Trsata.

Ostaje ipak teško oboriv zaključak, kako je svetište u Krasnom danas nedovoljno iskorišteno, a u okvirima suvremenog hrvatskog vjerskog turizma prilično zanemareno. Planirani odlazak na Zavižan, bili smo prinuđeni otkazati, jer je toga **dana 26. svibnja 2013. na Zavižanu pao snijeg viši od 20 cm**!! Ćudljiva lička priroda i vremenski obrat kao kuriozitet za kraj!

Kada bih mogao samo definirati konglomerat emocija kojima sam sada u povratku preplavljen? O da, sjetih se stiha iz pjesme dragog prijatelja Jure Karakaša:

Lika je zemlja mržnje i ljubavi

I tihe patnje i uzavrelih strasti

Ona je i radost i tuga i odlasci i vraćanje

Ona je gorki pelin i čaša puna slasti.

Napuštamo Liku, prostor u kojem priroda nije škrtarila darovima, ali niti povijest kaznama, Liku zavijenu u plašt zaborava svih odgovornih kroz povijest sanjane i konačno dosanjane samostalne Hrvatske, priskrbljujući joj pri tome atribut**: *provincija usred Države.***

S podvojenim osjećajima u sebi, ushićen viđenim i razočaran mogućim, a ne ostvarenim, polako se mirim s postojećim, gdje ljudi žive na krhotinama nemilosrdne prošlosti, skoro neprimjećujući oko sebe bogom datu ambijentalnu prirodnu raskoš, između usnule stvarnosti i želje za boljim, ali s biljegom poraza na licima.

Put nas vodi preko Brinja u pravcu Požege, a u autobusu negdje „ pri dnu," naslućuje se nježnim glasom u falsetu pjevušenje nekog među nama...." *Cijele noći ladovina, moje zlato spava....*

Dogodilo se, 24. - 26. svibnja, 2013.

DOPRINOS POŽEŽANA HRVATSKOJ MEDICINI

UVOD

U svojoj bogatoj povijesti grad Požega je od svog najstarijeg pisanog spomena iz početka XIII. stoljeća do današnjih dana, kao upravno, trgovačko i kulturno središte ovog dijela hrvatskih prostora iznjedrio svijetu i sebi na ponos mnoge vrijedne ljude.

U rečenom vremenskom razdoblju grad je tri puta postajao središte županije (1210., 1745., i 1992. godine), a za doba tzv. turske Požege (1573.-1688.) bio je i središte turske upravne i vojne vlasti u tzv. Požeškom sandžaku.

Razvitkom trgovine i obrtništva udareni su temelji i ostvarena mogućnost da se požeški sinovi još vrlo davno mogu školovati daleko od Požege u velikim europskim gradovima, centrima kulture i tadašnje znanosti. Početkom XV. stoljeća Požežani već studiraju u Beču, Bologni, Padovi, Krakovu i drugdje, a nešto kasnije na studiju filozofije (mudroslovlja!) u Beču djeluje, ni manje ni više, nego šest profesora koji potječu iz Požege.

Poseban sjaj i ozračje grad doživljava u XIX. i početkom XX. stoljeća. Doba je to, u kojem se u Požegi za hrvatsku povijest i kulturu rađa čitav niz posebno vrijednih ljudi (Antun Kanižlić, Josip Eugen Tomić, Vjekoslav Babukić, Dobriša Cesarić, Julije Kempf, Franjo Ciraki, Janko Jurković i dr.). Od toga vremena do današnjih dana iz prostora zdravstva i liječništva iz Požege je u svijet osim niza prosječnih, krenulo i tridesetak iznimno vrijednih pojedinaca, koji su se vrlo visoko plasirali u medicinskoj struci i tako na jasan način potvrdili temeljne vrijednosti svog rođenog grada i njegove čuvene Gimnazije, utemeljene još davne 1699. godine, koja je tijekom povijesti u dva navrata nosila naziv „*Academia Posegana*“.

Ove informacije o skupini iznimno vrijednih imena hrvatske i svjetske medicine čiji su korijeni požeški, zna malo ljudi i u samoj Požegi ! Stoga sam odlučio te podatke uvrstiti u ovu knjigu unatoč činjenici, da su se svi ti velikani medicinske misli rodili davno prije suvremenika iz svijeta umjetnosti koje sam osobno u proteklih dvadeset godina dovodio i predstavljao požeškoj kulturnoj javnosti, uglavnom ispred društva „Vila Velebita“, te ih sve uvrstio u ovu knjigu.

Čitajući njihove biografije dobivamo orijentacijski uvid u povijest

medicine u Hrvatskoj posljednjih 170 godina. Bilo je to vrijeme koje je obilježilo teško zdravstveno stanje našeg naroda, protkano nastojanjima liječnika pojedinaca i ondašnje zdravstvene službe da se to stanje popravi, a očitovalo se u suzbijanju brojnih zaraznih bolesti, uvođenju cjepiva i obaveznog cijepljenja. Bilo je to vrijeme početaka naših zdravstvenih učilišta, utemeljenja Zavoda za umobolne, utemeljenja Škole narodnog zdravlja, naših bolnica, klinika i proboja naše medicinske misli i znanosti.

Vrijeme je to borbe za naš zagrebački Medicinski fakultet, osnivanja strukovnog udruženja liječnika (Zbor liječnika Hrvatske) uz pokretanje stručnog glasila „Liječnički vjesnik“ i onog najvažnijeg, Medicinske enciklopedije.

U nastavku slijedi prikaz biografija dvadesetorice najpoznatijih požeških liječnika toga razdoblja.

Autor

DR. ANTUN ALEKSANDAR BRANKO PAVIĆ,
(Požega, 1802. - Požega, 1853.)

Kao i mnogi poznati liječnici, požeški je sin, gdje pohađa osnovnu školu, kao i niže razrede gimnazije, a više razrede gimnazije u Zagrebu i Pešti. U Beču je studirao medicinu, gdje je promoviran u doktora znanosti disertacijom ***„De nicotiana tobaco" 1827. godine.***

Poznati su njegovi zaključci i razmišljanja o štetnosti duhana i njegovom blagotvornom djelovanju na ljudski organizam ukoliko se udiše u manjim količinama. Ipak, ti zaključci najvećim dijelom korespondiraju s današnjim znanstveno utemeljenim i provjerenim stavovima o pogubnom djelovanju duhana na pluća, mozak i krvotok, te njegovom sedativnom učinku na smanjenje umora, pojačanu crijevnu peristaltiku i dr. pod uvjetom da je uziman u minimalnim količinama.

Možemo reći da se prvi u nas bavi ozbiljnije profesionalnim bolestima (radnici u tvornicama duhana!!). Naknadno odlazi u Salzburg gdje radi kao liječnik praktičar, a ističe se i radom na mediko-kirurškoj školi kao predavač. U Salzburgu, Pavić boravi ukupno četiri godine, a potom odlazi u Velikovec (Voelkermarkt) u Koruškoj, da bi se tek 1836. godine vratio u Požegu.

Za vrijeme službovanja u Salzburgu oženio se i dobio sina Antuna i kćerku Helenu. Iz toga perioda (1855.) datiraju i sinovljevi radovi u „Nevenu" pod naslovom ***„Nešto o duhanu"***, u kojima za razliku od oca, ističe samo pozitivne strane konzumacije duhana i duhanskog dima, svodeći ga u ono vrijeme na razinu lijeka i hrane!

Dolaskom u Požegu radi najprije kao gradski, a kasnije i županijski fizik. Nakon smrti prve žene Ane, Pavić ženi njenu sestru i s njome ima još četvoro djece.

Antun Pavić ostaje zapisan u povijesti hrvatske medicine kao čovjek koji se zalagao za čistu hrvatsku terminologiju. Bavio se osim toga, i botanikom,

poviješću i etnografijom. Poznate su mu knjige: ***„Povjesnica Slavonije od najstarijih do najnovijih vremena“, „Slavonsko biljoslovlje“ i „Topografija i etnografija Slavonije“***

Rano je obolio od tuberkuloze koja ga posve razara sredinom XIX. stoljeća. Zbog uznapredovale bolesti odlazi u Carigrad (u nakani da bi promijenio klimu), međutim vraćaju ga posve iscrpljenog s pola puta u Požegu gdje i umire u jesen, 15. listopada 1853. godine.

DR. ALEKSA VANCAŠ,
(Požega, 1808. – Jastrebarsko, 1884.)

U Požegi završava osnovnu školu i niže razrede gimnazije, a više razrede gimnazije kao i studij medicine pohađa u Budimpešti. Godine 1832. promoviran je u Budimpešti u doktora medicine s radnjom ***„De rabie“.*** Tu je objašnajvao mehanizam prijenosa bjesnila kao specifične zarazne bolesti putem posebne tvari „contagiuma“ na životinje i na čovjeka. U podnaslovu ove disertacije nije stajalo da je Vancaš *„Slavonita Poseganus“, nego „Croata Zagrebiensis“ (Op. Vladimir Dugački).*

Liječništvo je prakticirao u Ugarskoj da bi se 1836. vratio u Zagreb gdje je odmah postavljen za županijskog fizika. U međuvremenu se po drugi puta ženi vatrenom ilirkom Josipom Andrassy, te oboje djeluju uspješno na promoviranju ideja ilirskog pokreta u nas.

U vremenu od 1851. do 1860. godine bio je protomedik i gradski zastupnik. U funkciji gradskog zastupnika ostaje punih 30 godina, zalažući se za opskrbu Zagreba pitkom vodom.

Aleksa Vancaš je 23. IV. 1860. izabran za počasnog građanina grada Požege zbog iznimnih zasluga koje je stekao pri gradnji bolnice u Vučjaku 1836. godine.

Potvrdio se i u veterinarskoj medicini prijevodom knjige Kochana N. Rohlwesa: ***„Občinski živinvračitel ali navučenje vsakoga gospodara svoje konje, goveda, ovce, svinje, koze i cucke odkojiti, žderžavati oveh betege spoznati i vraćati“*** (Zagreb, 1839.).

U svojoj liječničkoj praksi osobito se bavio okulistikom te ga je prof. Edgar Corberon bio predvidio za profesora okulistike na budućem zagrebačkom fakultetu.

Vancaš je vrlo predano radio na ustrojstvu zdravstvene službe u nas, ali isto tako ističe se i u javnom životu svoga doba. Tako je bio blagajnik

Matice ilirske od njezina osnutka pa do 1851. godine, zatim predsjednik Dioničarskog društva Narodnog doma u Zagrebu, predsjednik Hrvatske štedionice sve do smrti. Naposljetku, neposredno pred smrt, postaje predsjednikom prvog hrvatskog osiguravajućeg društva „Croatia".

Za iznimne zasluge proglašen je 1879. godine počasnim građaninom grada Varaždina, a kao aktivan član Zbora liječnika Hrvatske izabran je 15. VII. 1882. godine za predsjednika Zbora. Počasni je član Društva slavonskih liječnika u Osijeku.

Umro je 28. lipnja 1884. u okolici Jastrebarskog.

DR. MIROSLAV DRAŽIĆ,
(Požega, 1815. – Zagreb, 1879.)

Kao i njegovi prethodnici u Požegi završava osnovnu školu i niže razrede gimnazije, dok više razrede gimnazije i studij bogoslovije (koji vrlo brzo napušta) u Zagrebu.

U Beču diplomira medicinu 1838. godine s disertacijom „Tractatum de balneis“ u kojoj naglašava korelaciju zdravlja i banjskog liječenja u toplicama. Neko vrijeme radi kao bolnički liječnik, da bi 1846. poduzeo putovanje u trajanju od 50 dana (uglavnom pješice) sve do Pariza. Dojmove s toga puta kao i opise pariških bolnica i liječnika iznio je u knjizi : ***„Reise von Wien durch die Schweiz nach Paris, durch Belgien und Deutschland zurück“ Wien, 1847.).***

Kao vatreni ilirac sudjeluje 1848. godine od 31. svibnja do 2. lipnja na Prvom slavjanskom saboru u Pragu i to, kao predstavnik Požege. Svoj animozitet prema Mađarima iskazuje u nekim svojim pismima Miroslavu Kraljeviću, gdje napominje kako je spreman i s oružjem boriti se i krv liti, nego pod mađarskim jarmom biti. Radi toga, on vrlo brzo stupa u Jelačićevu vojsku, gdje je imenovan za nadliječnika I. banderijalne pukovnije husara. U dva navrata bio je zarobljen i od Mađara, čak osuđen na smrt, ali je spašen dobrohotnoću mađarskog generala Damjanića koji je bio podrijetlom iz Hrvatske.

Vojno službovanje prekida 1851. godine i postaje županijski fizik u Karlovcu u vrijeme Bachova apsolutizma. Za posebne zasluge i unapređenje zdravstvene službe, proglašen je za počasnog građanina grada Karlovca. Dražić je u svojoj bogatoj karijeri bio i predsjednik „Hrvatske čitaonice“, a 1878. izabran je redovitog člana Zemaljskog zdravstvenog vijeća. Godinu dana ranije, imenovan je podžupanijskim liječnikom u Zagrebu.

Ostaje vjeran svom rodnom gradu Požegi (iako u njoj nije boravio) i poklanja joj primjerak svoje disertacije.

Umro je u Zagrebu 30. srpnja 1879. godine.

DR. ANTE SCHWARTZ,
(Požega, 1832. – Zagreb, 1880.)

Uz oca Josipa, požeškog pekara završava u Požegi niže razrede srednje škole, a ostatak školovanja nastavlja u Zagrebu. Medicinski fakultet upisuje u Beču 1851. godine. Za vrijeme studija materijalno mu pomažu požeški magistrat i odjel za bogoštovlje i nastavu. Doktorom medicine promoviran je 1857. godine, a onda dvije godine nakon toga, radi u Beču na kirurškoj klinici kod prof. Schuha, čime stječe diplomu liječnika osposobljenog za obavljanje pojedinih operacijskih zahvata.

Od 1860. godine radi u više gradova. Najprije kao željeznički liječnik u Požunu (Bratislava), a zatim u Saki u Banatu. Križevački županijski fizik postaje 21. V. 1864. Istu dužnost obnaša pet godina kasnije i u Varaždinu, gdje 1872. izdaje publikaciju *„Nješto o koleri"*. Zbog brojnih publikacija iz područja medicine Schwartz postaje dopisnim članom Srpskog lekarskog društva.

Godine 1875. godine pozvan je u Zagreb gdje preuzima mjesto tajnika Odsjeka za zdravstvo u odjelu za unutarnje bolesti zemaljske vlade. Vrijeme je to, u koje marljivo radi na unapređenju javnog zdravstva. Njegovom je zaslugom utemeljeno prvo Zemaljsko primaljsko učilište s rodilištem u Zagrebu 1877. godine. Također sudjeluje u izgradnji Zavoda za umobolne u Stenjevcu 1879. godine.

Osnivanjem Zbora liječnika Hrvatske 1874., zbog iznimne agilnosti i angažmana dr. Schwartz je izabran 1875. godine za tajnika Zbora, godinu dana kasnije za dopredsjednika, a 1878. godine za predsjednika ZLH-e. Ističe se u to vrijeme i kao urednik „Liječničkog vjesnika" s aktualnim vijestima o stanju zdravstva u Hrvatskoj u to vrijeme.

Pored uvođenja animalnog cjepiva protiv velikih boginja, ostaje zapamćen kao autor djela: *„Opisna anatomija ili razudbarstvo čovječjeg tiela"* u dva toma (Zagreb, 1873. – 1874.), što je ujedno trebao biti prvi hrvatski

medicinski udžbenik na samostalnom hrvatskom sveučilištu otvorenom 1874., ali bez medicinskog fakulteta.

Ovom velikom požeškom liječniku podignuta je u Požegi 1932. godine u ulici Stjepana Radića 15 (kuća njegovog rođaka) spomen ploča, a postavila ju je „Družba braće hrvatskog zmaja“.

Umro je vrlo mlad u 48. godini u Zagrebu.

DR. IGNJAT THALLER,
(Požega, 1840. - Zagreb, 1916.)

Potječe iz bogate ljekarničke požeške obitelji, od kojih treba spomenuti dva liječnika, Luju i Milana, te ljekarnike Pavla i Vatroslava. Nakon osnovne škole pohađa gimnaziju u tri grada (Požega, Zagreb, Osijek). Maturirao je u Osijeku 1857. godine.

Medicinu uči na Jozefinskoj akademiji u Beču, te na vojnoj akademiji, na kojoj je 1863. promoviran u doktora medicine. Uslijedila je karijera vojnog liječnika zbog čega sudjeluje u bitci kod Custozze, odnosno kao nadliječnik u krajiškoj pukovniji u Novoj Gradiški.

Razbolivši se od malarije istupa iz vojne službe, što bitno određuje njegovu kasniju karijeru u Požegi. Naime, on sve do smrti ostaje sada vezan uz Požegu, gdje je 1869. izabran začasnim fizikom Županije požeške. Godinu dana kasnije, postaje gradskim fizikom, a pet godina kasnije, postaje podžupanijski liječnik u Požegi. Za to vrijeme zalaže se za poboljšanje zdravstveno-higijenskih prilika u Požegi. Poznato je njegovo zalaganje za veći broj liječnika u županijskim središtima kakva je Požega, jer su u to vrijeme na 40 000 žitelja Požege i Požeštine radila samo dva liječnika /fizika/.

15. travnja 1894. godine postaje Thaller županijski fizik Županije požeške i redoviti član Zemaljskog zdravstvenog vijeća u kojem samo godinu dana kasnije postaje podpredsjednikom.

Od 1900. do 1912. godine, kada je umirovljen na vlastiti zahtjev, obnaša dužnost vrhovnog zemaljskog liječnika. Bilo je to zlatno razdoblje u njegovoj karijeri kada je donio niz važnih odredbi i propisa, bitnih za kasniji razvoj hrvatskog zdravstva. Proširuje se tada Zavod za umobolne u Stenjevcu, bolnica u Osijeku, osniva se bakteriološki Zavod u Zagrebu). Reguliraju se brojni vodotoci u Hrvatskoj radi sprečavanja malarije (Zrmanja, Suvaja, lički potoci).

Godine 1902. biran je za člana Časnog suda ZLH-e i počasnog člana ZLH-e.

Njegovo autobiografsko djelo *„Moj životopis“* ostalo je nažalost u rukopisu.

Nakon smrti u Zagrebu 16. lipnja 1916.godine, sahranjen je u Požegi.

DR. VATROSLAV FLORSCHÜTZ,
(Požega, 1879. – Zagreb, 1967.)

Iako rođen u Požegi, kao dijete odlazi u Zagreb gdje završava osnovnu školu i gimnaziju. Na Medicinskom fakultetu u Insbrucku diplomirao je 1904. godine. Samo godinu dana kasnije postaje pomoćni liječnik u Zakladnoj bolnici u Osijeku.

Po odsluženju vojnog roka radi kao pomoćni liječnik u bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu. Godine 1911. premješten je dekretom ponovo u Osijek, gdje obnaša dužnost primariusa za rentgenologiju i zamjenika šefa za kirurgiju. Bilo je to mučno razdoblje u kojem je osječko zdravstvo na niskim granama, grad je bez struje, operiralo se golim rukama bez rukavica i bez anestezije.

On se snažno zalaže za unapređenje uvjeta rada u bolnici, a posebno se ističe jednom metodom u liječenju prijeloma kostiju, što su čak i Englezi usvojili (***„Balkan beam***"), a Francuzi ovu metodu preimenuju u ***„La methode balkanique"***, dok je Nijemci usvajaju pod svojim nazivom ***„Florschütz Rahmen"***. Njegovo je ime time ušlo na velika vrata u svjetsku stručnu literaturu. Dolazi vrijeme 1. svjetskog rata kada se odaziva pozivu Srpskog crvenog krsta i odlazi u Beograd 1913. (II. balkanski rat!), a od 1914. - 1917. kao liječnik, sudionik je borbi na ruskom frontu u Karpatima, Galiciji i Besarabiji.

Svoja ratna iskustva inaugurirao je kao nove metode u ratnoj kirurgiji toga doba (trepanacija lubanje, laparotomije kod ozljeda trbušnih organa, i posebno nove metode kod kostoloma), čime su srušene neke do tada rigidne postavke ratne i vojno-medicinske doktrine.

Po završetku 1.svjetskog rata vraćen je u Osijek, gdje radi na izgradnji novog kirurškog paviljona (dovršen je 1930.!!). Vrlo brzo je zbog potreba službe premješten u Zagreb. Publicirao je preko 70 stručnih i znanstvenih radova u „Liječničkom vjesniku" uz dvije knjige : ***„Nauka o prijelomu kosti i isčašenju zglobova" (Zagreb, 1927.) i „Operacije praktičnog***

liječnika" (Karlovac, 1929.).

Uz sve nabrojeno, u karijeri ovoga sjajnog kirurga požeških korijena, ne smije se zaboraviti njegov udio u inauguraciji nekih metoda anestezije i transfuzije krvi kod kirurških zahvata.

Karijeru je završio kao izvanredni profesor kirurgije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i to u bolnici „Dr Josip Kajfeš", današnja bolnica „Svetog Duha".

U dubokoj starosti (za kirurga), umro je u Zagrebu u 88. godini života.

DR. JULIJE BUDISAVLJEVIĆ,
(Požega, 1882. – Insbruck, 1981.)

Rođen je u Požegi u obitelji podžupana Požeške županije. Brat mu je bio Srđan Budisavljević, kraljevski namjesnik s kraja 2. svjetskog rata. U mladosti se zbog očevih obaveza preselio u Gospić gdje je završio gimnazijsko školovanje.

Medicinu je diplomirao u Insbrucku 1907. godine postavši tako doktorom sveukupne medicine. Nije izbjegao vojni angažman, pa tako kao kirurg sudjeluje aktivno u Balkanskom ratu kada obnaša dužnost rukovoditelja pokretne kirurške bolnice.

U razdoblju od 1915. do 1918. godine Budisavljević je radio kao asistent na kirurškj klinici u Insbrucku. Godinu dana kasnije (1919.) postao je profesor kirurgije na novotvorenom Medicinskom fakultetu u Zagrebu gdje ostaje kao nastavnik dugi niz godina.

Bio je član L'academie de chirurgie u Parizu, te počasni član Njemačkog, Češkog i Bugarskog kirurškog društva.

Nakon umirovljenja u NDH-oj, završetkom rata ponovo je reaktiviran. Odlaskom u pravu mirovinu pedesetih godina ovoga stoljeća živi u rodnom mjestu svoje supruge Dijane Iglou u Tirolu.

Objavio je 13 znanstvenih i stručnih radova u zemlji i svijetu, a najvažniji su: ***„ Ein operativ geheilter Fall von Magen tetanie“ (Wien, 1919.), i „Ulcus pepticum jejuni“ (1925.).***

Umro je u dubokoj starosti od 99 godina u Insbrucku.

DR. ANDRIJA ŠTAMPAR,
(Drenovac, 1888. – Zagreb, 1958.)

Ovog velikana medicinske misli posebno iz domene javnog zdravstva, smatramo požeškim sinom, iako je rođen na rubu Požeške kotline, gdje mu je otac Ambroz učiteljevao. Gimnaziju završava u Vinkovcima, a Medicinski fakultet u Beču 1911. godine.

Vrlo rano se bavi publicističkom i stručno-znastvenom djelatnošću rezultat čega su brojni publicirani radovi o alkoholizmu, sušici, tuberkulozi i spolnim bolestima. Po završetku fakulteta radi kao sekundarni liječnik u gradskoj bolnici u Karlovcu gdje pokreće časopis „Novi život", glasilo društva apstinenata u Hrvatskoj, kao i još neke brošure (***„Je li alkohol hrana"***) i dr. Zalagao se za osnivanje Društva za očuvanje narodnog zdravlja.

Godine 1913. Štampar je dekretom premješten u Novu Gradišku gdje obavlja funkciju općinskog liječnika. Bilo je to vrijeme suzbijanja epidemije kolere u novogradiškom području.

Nakon mobilizacije 1916. godine, te kraćeg boravka u zarobljeništvu u logoru Mathaussen, gdje je radio kao vojni liječnik, Štampara premještaju u Zagreb 1918. godine, sada u svojstvu zdravstvenog savjetnika Povjereništva za socijalnu skrb. On uporno i sustavno upozorava tadašnju javnost na značaj socijalne etiologije u razvoju bolesti za koju smatra da je važnija od individualne, te stoga treba podizati sustavno razinu ekonomskog blagostanja čime će se podizati i razina zdravlja pučanstva.

28. svibnja 1919. Štampar je izabran za načelnika higijenske službe u Ministarstvu narodnog zdravlja u Beogradu. Osnovni je moto njegovog djelovanja u Kraljevini Jugoslaviji bio zahtjev za socijalizacijom medicine gdje bi liječnik bio neovisan od bolesnika, te težiti izlasku liječnika iz ordinacija u sredine gdje bolesnici žive.

Takvim nastojanjima uspio je ishoditi (zahvaljujući toj funkciji) izgradnju i osnivanje oko 250 socijalno-medicinskih ustanova, zavoda, bakterioloških stanica, poliklinika i sl. Istodobno, osposobljava se veliki broj liječnika-higijeničara, donose se mnogi novi zdravstveni zakoni.

Ipak, njegov najveći uspjeh je uvrštavanje socijalne medicine kao predmeta u nastavu Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1922. godine.

Kao izvanredni profesor Medicinskog fakulteta otvara Institut za socijalnu medicinu. Istodobno u Beogradu podupire otvaranje središnjeg higijenskog zavoda, a 1927. godine otvoren je u Zagrebu Zavod sa Školom narodnog zdravlja, nazvan po njegovom imenu „ Dr Andrija Štampar".

Zbog svojih stavova dolazio je u sukob s liječničkom kastom koja je zagovarala komercijaliziranu medicinu, ali i s političkim strukturama, rezultat čega je bilo njegovo nasilno umirovljenje 1931. godine. Bio je to izravni povod da Štampar te iste godine kao ekspert Higijenske organizacije Društva naroda odlazi najprije u Ameriku i Kanadu, a zatim u Kinu gdje organizira javno zdravstvo, te kasnije održava i niz predavanja po Americi o higijeni i socijalnoj medicini.

U domovinu se vraća 1939. godine kada je izabran za redovitog profesora na zagrebačkom Medicinskom fakultetu. U tom razdoblju izlazi njegova knjiga ***„Higijena i socijalna medicina***". U periodu 1940./41. bio je dekan Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

U vrijeme 2. svjetskog rata ovaj vrsni liječnik i zdravstveni pedagog uhićen je i interniran u Graz, gdje ostaje sve do kraja rata, a 1945. godine ponovo preuzima katedru i funkciju direktora Škole narodnog zdravlja u Zagrebu. Te godine je imenovan rektorom zagrebačkog Sveučilišta.

Razdoblje nakon 2. svjetskog rata je najplodonosnije za Andriju Štampara, jer tada radi na osnivanju Svjetske zdravstvene organizacije. Tri godine kasnije, on predsjedava prvoj Svjetskoj zdravstvenoj skupštini u Ženevi.

Samo godinu ranije, postao je članom JAZU-a, a vrlo brzo i njenim predsjednikom, za čijeg se mandata (sve do smrti) razvija izvanredna znanstveno-istraživačka i publicistička djelatnost na razini Akademije.

Ponovo je postao dekanom Medicinskog fakulteta u Zagrebu u periodu od 1952. – 1957. godine, uvevši neke nove kolegije kao što su : Uvod u medicinu, Sestrinstvo, Medicinska statistika i dr. Istodobno, njegovim

zalaganjem otvara se i drugi Medicinski fakultet u Rijeci 1955. godine. Prije toga osniva se Viša škola za medicinske sestre.

Godine 1955. nagrađen je medaljom i nagradom zaklade Leona Bernarda, što predstavlja najveće međunarodno priznanje na području socijalne medicine. Pri kraju života u funkciji visokog izaslanika i eksperta Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) obilazi brojne afričke zemlje, opterećene u to vrijeme epidemijama brojnih zaraznih i egzotičnih bolesti.

Umro je u Zagrebu u 70. godini života.

DR. ANTE ŠERCER,
(Požega, 1896. – Zagreb, 1968.)

Ovaj vjerojatno najveći otorinolaringolog u povijesti hrvatske medicine, rođen je u Požegi od oca Ivana Šercera poznatog filologa i majke Malčike Mazek, kćerke znamenitog ravnatelja požeške Gimnazije, profesora Antuna Mazeka, odgojitelja plejade visokih požeških intelektualaca.

Maturirao je 1914. godine u Dubrovniku gdje mu je i otac bio profesor na Pomorskoj akademiji. Svoje dječje i školske praznike najradije je mladi Šercer provodio u Požegi kod svoga djeda Mazeka.

Studirao je medicinu u Grazu, a doktorirao je u Pragu 1919. godine. Već od 1920. godine radi u novoj Klinici za ORL u Zagrebu kao asistent prof. Mašeka.

Još kao medicinar napisao je brošuru ***„Kakva korist od alkoholnih pića? Zorni prikaz štete koju alkoholna pića uzrokuju u narodnom životu i gospodarstvu“*** (Rijeka, 1918.). Zahvaljujući dobrohotnosti dr. Mašeka daroviti Šercer provodi svake godine po dva mjeseca na inozemnim klinikama, stječući pri tome, dragocjena iskustva upoznavajući se s vodećim europskim otolozima toga vremena.

Vrlo rano Šercer pokazuje sklonost slikarstvu, pa izrađuje veći broj slika za nastavu studentima. Uređuje i knjižnicu Klinike.

Privatnim docentom postao je 1925. godine, a dvije godine kasnije izabran je za sveučilišnog docenta. Godine 1929. umirovljenjem dr. Mašeka on postaje predstojnikom Klinike za ORL. Iste je godine postao izvanredni profesor, a 1932. godine je izabran za redovitog profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

Tri je školske godne obnašao dužnost dekana Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

Svojom izvanrednom stručnošću i istraživačkim nadahnućem utjecao je da zagrebačka Klinika za ORL postane vrlo poznata po uzornoj nastavi i znanstveno-istraživačkom radu iz područja otorinolaringologije i plastične kirurgije.

Nakon rata, u jesen 1946. postavljen je za šefa Odjela za uho, grlo i nos bolnice „Dr. Mladen Stojanović" u Zagrebu. On taj Odjel reformira i modernizira, a 1964. godine pretvorio ga je u sveučilišnu Kliniku.

K tome, treba reći, da je prof. Šercer osnivač Instituta za proučavanje i zaštitu uha i dišnih organa, te da je jedan od osnivača Thalasoterapije u Crikvenici, ustanove za liječenje kroničnih otorinolaringoloških bolesnika.

Njegov se znanstveni opus sastoji od preko 170 znanstvenih radova napisanih na hrvatskom i na više stranih jezika. Napisao je i desetak briljantnih monografija, knjiga i udžbenika.

U svojim znastvenim razmatranjima doticao se mnogih problema iz područja kojim se bavio, ali je posebno naglašavao neke, primjerice ***sklerom,*** koji je u to vrijeme bio skoro nacionalni zdravstveni problem.

Još prije 2. svjetskog rata, među prvima u Europi razrađuje operacijske metode otoskleroze o čemu je snimio jedan edukativni film. U spektru briljantnih kirurških zahvata ovog sjajnog liječnika visoko mjesto zauzimaju zahvati iz sfere plastične kirurgije (***rinoplastika***) te zahvati radi raka grkljana uz modifikaciju još mnogih zahvata. Njegovo kapitalno djelo ***„Otorinolaringologija"*** koncipirano je u tri dijela - sveska: (***Propedeutika, Klinika i Operacije***). Treći svezak je nažalost ostao u rukopisu. Za drugi svezak knjige nagrađen je 1966. godine nagradom grada Zagreba.

Napisao je iz područja povijesti medicine djelo ***„Propedeutika"***, a u formi monografije izdaje 1950. u Zagrebu knjigu ***„Povijest traheotomije i trahealne kanile".*** Ovome treba pridodati i knjige ***„Tonzilarni problem"*** (Zagreb, 1950.) i knjigu ***„Kirurgija čeljusti"*** izdane još 1936. u suradnji s dr. Čuparom i dr. Podvincem. U Njemačkoj 1962. godine Šercer zajedno s prof. Mundnichom objavljuje knjigu ***„Plastische Operationem an der Nase und an der Ohrmuschel".***

Od 1932.-1934. godine bio član Časnog suda ZLH-e, a Zbor ga proglašava nakon toga svojim počasnim članom.

Profesor Ante Šercer je u razdoblju od 1954. pa sve do svoje smrti 1968. godine bio glavni urednik Medicinske enciklopedije LZ „Miroslav Krleža“ u Zagrebu. Mnogi smatraju izdavanje Medicinske enciklopedije uspjehom stoljeća u našoj nacionalnoj medicinskoj leksikografiji. Nakon uređenja prvog izdanja u deset svezaka, u dovršenju drugog izdanja prekinula ga je iznenadna smrt 25. studenog 1968. godine.

Konačno, Ante Šercer je prvi naš liječnik koji je izabran za redovitog člana JAZU-a (danas HAZU) već 1937. godine.

DR. RADOSLAV LOPAŠIĆ,
(Požega, 1896. - Zagreb, 1979.)

Nakon osnovne škole, gimnaziju pohađa u Požegi i Gospiću, dok je studij medicine okončao u Pragu.

Nakon toga radio je u duševnoj bolnici u Vrapču, te u Neurološko-psihijatrijskoj klinici u Beogradu.

Docentom postaje 1932. godine, a nešto kasnije i redovitim profesorom Medicinskog fakulteta u Zagrebu te nakon toga, predstojnikom Neurološko-psihijatrijske klinike. Rano je postao redovitim članom JAZU-a.

Sudjelovao je na mnoštvu kongresa i drugih stručnih skupova, a obavljao je i brojne odgovorne funkcije u domaćim i stranim stručnim udruženjima.

Bio je istaknuti član redakcije časopisa „Neuropsihijatrija".

Objavio je u karijeri 78 stručnih i znanstvenih radova, a bio je i suradnik Medicinske enciklopedije LZ „Miroslav Krleža".

Poznati su mu radovi: ***„Liječenje psihoza dugotrajnim snom" (1924.), i „Kriminalna patologija psihopatoloških tipova" (1933.).***

U karijeri je višestruko odlikovan. Tako je 1966. godine dobio Nagradu Grada Zagreba.

Umro je u Zagrebu, u jesen 15. listopada 1979. godine.

DR. ERNEST GRIN,
(Požega, 1899. – Sarajevo, 1976.)

U ranoj dječjoj dobi s roditeljima seli u Zagreb gdje završava osnovnu školu i gimnaziju, a Medicinski fakultet u Beču.

Godine 1923. nastavlja specijalizaciju iz dermatolovenerologije koju okončava 1926. godine. Kao uposlenik u Higijenskom zavodu u Zagrebu vodi bitku s endemskim sifilisom koji u to vrijeme hara predjelima istočne Bosne (Foča), kao i u sjevero-zapadnim krajevima oko Cazina.

U Varaždin se seli 1930. godine gdje postaje šef Kožno-veneričnog dispanzera, a već dvije godine kasnije odlazi u Vukovar za upravitelja Doma narodnog zdravlja. Uslijedilo je razdoblje školovanja u Americi u trajanju od dvije godine. Slijedeća stanica, ovog sada, već uglednog dermatologa je bilo Sarajevo, točnije Higijenski zavod u Sarajevu, gdje se susreće s vrlo teškim slučajevima, endemskog sifilisa, gušavosti i tuberkuloze.

Prema podacima iz literature, prava bitka sa endemskim sifilisom počinje 1927. godine u Bosni, kada se osnivaju brojni higijenski zavodi i domovi zdravlja (Tuzla, Mostar, Bihać, Travnik).

U razdoblju od 1927. do 1943. godine pregledano je u Bosni preko 500 000 ljudi i tom prilikom otkriveno 15,2% (ili svaki 6. pregledani !!) zaraženih sifilisom (podatak: Vladimir Dugački!).

Angažman u struci vodi ga pred 2.svjetski rat u Banja Luku, odakle odlazi u rat, da bi nakon rata nastavio i dalje predano raditi u struci na suzbijanju zaraznih bolesti u čitavoj Bosni i Hercegovini, kao i na organizaciji cjelokupne zdravstvene službe u toj Republici.

Tako je već 1946. godine postao direktorom Centralnog kožno-veneričnog dispanzera u Sarajevu. Nemjerljive su zasluge ovog Požežanina na eradikaciji endemskog sifilisa u Bosni što je postalo ogledni model za slična suzbijanja u okvirima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), čiji je uskoro postao konzultant i savjetnik za ova pitanja. U ime WHO, a na temelju iskustava stečenih u Bosni, Grin boravi u mnogim zemljama Dalekog istoka, Indokine i Afrike.

Iz toga razdoblja datiraju i njegove najpoznatije publikacije: ***„O polnim bolestima“ (Sarajevo, 1946./47.), „O endemskom sifilisu“ (Sarajevo 1948./49.), „Kožne i polne bolesti“*** i dr.

Na kraju svoje plodne liječničke karijere Grin osniva u Sarajevu Zavod za kožne i venerične bolesti „Dr. Sima Milošević“, inače ranije poznat kao Bolnica za gljivična oboljenja. Isto tako, jedan je od osnivača Akademije nauka i umjetnosti BiH 1966. godine.

Na sarajevskom Medicinskom fakultetu inauguriran je u status redovnog profesora 1960. godine, a šest godina kasnije, izabran je za šefa Katedre i Dermatovenerološke klinike.

Objavio je preko 150 stručnih i znanstvenih radova u kojima prvenstveno obrađuje problem endemskog sifilisa. Poznati rad iz tog područja je ***„Epidemiology and Control of Endemic Syphilis***“ objavljen mu je u okviru publikacije WHO.

Njegova životna predanost ovoj problematici, te izvanredno poznavanje svih vidova, svrstalo je Ernesta Grina u red najistaknutijih svjetskih stručnjaka za problematiku endemskih treponematoza.

Ništa manje angažmana i stručnosti nije Grin posvetio jednom drugom problemu kojega također uspješno stavlja pod kontrolu, a to je problem gljivičnih oboljenja. Tako iz razdoblja šezdesetih nastaje njegovo koautorsko djelo „Dermatofitije ljudi i životinja“ u kojemu iznosi probleme kožno-gljivičnih bolesti kao socijalno-zdravstveni problem kod ljudi, ali i kod životinja.

U životopisu ovog znamenitog Požežanina navode se i za ono vrijeme socijalizma, nezaobilazna društvena priznanja koja su bila brojna. Najznačajnije je bilo svakako priznanje: *Orden zasluga za narod sa zlatnim vijencem te nagrada AVNOJ-a.*

Umro je u Sarajevu u 77. godini.

DR. MIROSLAV DELIĆ,
(Požega, 1901. – Zagreb, 1971.)

Na samom početku XX. stoljeća rodio se u Požegi, kasnije vrlo poznati i u širim razmjerima priznati, ortoped dr. Miroslav Delić.

Nakon osnovne škole, gimnaziju je završio u Makou u Mađarskoj. Medicinu studira u Beču i Zagrebu, gdje je diplomirao 1925. godine.

Prvo radno mjesto nakon odsluženja vojnog roka, za Delića je bilo u Državnom sanatoriju za tuberkulozu kostiju i zglobova u Kraljevici. Za samo godinu dana prelazi u Zagreb i zapošljava se kao sekundarni liječnik u Ortopedskoj bolnici kod čuvenog ortopeda dr. Špišića.

Dvije godine kasnije, Delić odlazi kod prof. Ombredannea u Pariz da bi se usavršavao u ortopediji. Unatoč ponuđeg mu mjesta u klinici za dječju ortopediju i kirurgiju u Parizu, vraća se u Hrvatsku i to ponovo u Kraljevicu, gdje ostaje na mjestu šefa Državnog lječilišta za tuberkulozu kostiju i zglobova sve do 2. svjetskog rata.

Treba reći da je njegov boravak u Kraljevici imao za posljedicu vrlo bogatu spisateljsku i izdavačku djelatnost. Tako su u tom razdoblju svjetlo dana ugledale vrlo vrijedne knjige: ***„Tuberkuloza kosti i zglobova, Lječilište Kraljevica, metode liječenja, idealna klima" (Zagreb, 1930.) i „Sanatorij i tuberkuloza kosti i zglobova"*** koju piše zajedno s arhitektom Weismannom.

Zatim, tu je stručna knjiga za liječnike praktičare ***„Sadreni povoji"*** a zajedno s Ernestom Grinom objavljuje knjigu ***„Koštani i zglobni lues kod endemskog luesa u Bosni" (Zagreb, 1936.).***

Godine 1940. izlazi mu značajno djelo ***„Koštana i zglobno-koštana tuberkuloza",*** a dvije godine ranije, pozabavio se problemima operativnog zbrinjavanja tuberkuloze kostiju u knjizi ***„Operativno liječenje tuberkuloze kosti i zglobova".***

Nakon ratnih putešestvija, sve do 1951. godine ostaje najprije u Budvi, a kasnije u Risnu, da bi početkom 1951. godine primio dužnost primariusa na ortopedskom Odjelu bolnice „Dr. Josip Kajfeš" – danas bolnice „Svetog

Duha“ u Zagrebu.

Tu sve do smrti, dr. Mirolav Delić nastavlja izdavati brojne knjige i publikacije kao što su: ***„Prirođeno isčašenje kuka“ (1951.), „Razvoj medicinske misli i gradnja bolnica“ (1953.), „Poliomielitis“ (1954.), „Coxa vara“ (1967.).***

Umro je u Zagrebu, kao redoviti ili počasni član brojnih stručnih društava u 70. godini života.

DR. ANTUN VALEČIĆ,
(Požega, 1905. – Zagreb, 1989.)

S početka XX. stoljeća Požega je iznjedrila još jednog sjajnog kirurga – urologa dr. Antuna Valečića.

U Požegi je nakon osnovne škole završio gimnaziju, a medicinu nastavlja studirati u Zagrebu, gdje je po završetku studija uslijedila specijalizacija iz kirurgije.

U početku radi kao asistent na kirurškom odjelu Sanatorija „Merkur". Ratnih godina 2. svjetskog rata usavršava svoje kirurško znanje u Mostaru.

Poslije toga dr. Valečić djeluje na kirurškoj klinici Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Uz rad na polju kirurgije urogenitalnog trakta objavio je oko 30 stručno-znanstvenih radova. Najpoznatiji su: ***„Prilog pitanju rupture uretre", „Rak dojke" i „Adenom prostate".***

Za iznimne doprinose u kirurgiji i marljiv rad u struci višestruko je nagrađivan kako na lokalnoj tako i na državnoj razini.

Umro je u Zagrebu 1989. godine.

DR. ALFRED ŠTAJNER,
(Požega, 1910. – Beograd, 1990.)

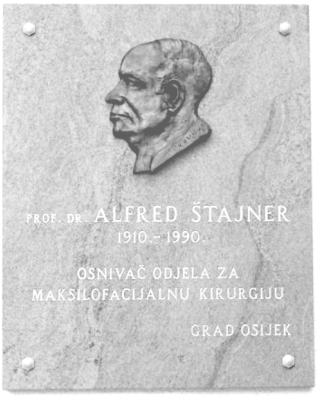

Nakon završene osnovne škole, pohađao je požešku Gimnaziju, a nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, nastavlja studij medicine u Zagrebu.

Po završetku studija medicine radio je u godinama prije 2. svjetskog rata u ordinaciji svoga oca, zubnog liječnika dr. Makse Štajnera.

U vrijeme rata obnašao je važne funkcije u sanitetu NOV-e , a nakon završetka rata djeluje u okviru medicinske službe bivše JNA.

Godine 1950. utemeljio je Odjel za maksilofacijalnu kirurgiju u okviru Klinike za bolesti usta i zubi VMA u Beogradu. Bio je predstojnik istoga Odjela dugi niz godina. Postupno je stekao zvanje docenta i sveučilišnog profesora. Na dužnosti rukovoditelja toga Odjela dočekao je i odlazak u mirovinu 1967. godine.

Dr. Štajner je bio jedan od utemeljitelja Udruženja za plastičnu i maksilofacijalnu kirurgiju Jugoslavije kao i Europskog društva za maksilofacijalnu kirurgiju. Kao umirovljeni stručnjak utemeljio je u vremenu od 1967.- 1972. Odjel za maksilofacijalnu kirurgiju u Općoj bolnici u Osijeku.

U karijeri je objavio tridesetak znanstvenih i stručnih radova na hrvatskom, njemačkom i engleskom jeziku. Među najpoznatijim publikacijama su: „Terapija velikih cista mandibule transplatacijom spongioze“, ***„Kompleksne frakture kostiju lica kod povreda maksilofacijalne regije“, „Karcinom maksile s prodorom u orbitu“.***

Umro je u Beogradu u 80. godini života.

DR. IVAN REINER,
(Požega, 1911. - Zagreb, 1975.)

Kao i brojni njegovi prethodnici dr. Reiner je završio osnovnu školu i gimnaziju u rodnom gradu. Upisao je 1930. godine Medicinski fakultet u Zagrebu na kojem je diplomirao 1937. godine.

Nakon odsluženja vojnog roka, nastavlja specijalizaciju iz interne medicine u bolnici „Milosrdnih sestara" u Zagrebu. Specijalistom internističke struke postao je 1942. godine uz dosta prethodnih nepredviđenih poteškoća i političkih podmetanja.

Uslijedila su brojna premještanja, najprije u Osijek, a zatim u neke zagrebačke bolnice („Sveti Duh", Glavna vojna bolnica) te u Vojnu bolnicu u Crikvenici, da bi se konačno 1945. skrasio u zagrebačkoj bolnici „dr. Mladen Stojanović".

Aktivirao se kao omladinac u poslijeratnoj izgradnji zemlje.

U izgradnji znanstvene karijere ovog vrsnog liječnika redoslijed je slijedeći: 1950. izabran je za asistenta na Medicinskom fakultetu, naslovni docent postao je 1959., a za sveučilišnog docenta izabran je 1961. godine. Izvanredni profesor je postao 1964., a u status redovitog sveučilišnog profesora promaknut je 1972. godine.

Interni odjel na kojem dr. Reiner radi, prerasta 1964. u Internu kliniku Medicinskog fakulteta, a on postaje predstojnik klinike. Unatoč teškoj bolesti (leukemija) s kojom se dugo godina hrvao, prof. Reiner uspijeva modernizirati kliniku uvodeći brojne subspecijalističke ambulante, kao i nove dijagnostičke metode i postupke uz proširenje odjela.

Kao međunarodno priznati stručnjak u endokrinologiji i dijabetologiji, publicirao je preko 80 stručnih i znanstvenih radova, a teme su mu razni endokrinološki poremećaji kao i dijabetologija, te posebno pulmologija. Kao suplement časopisa „Anali bolnice dr. Mladen Stojanović" 1962. tiskan je njegov poznati rad ***„Karcinom bronha"***.

Poznat je kao deklarirani protivnik pušenja, objašnjavajući znanstveno na mnogim mjestima u medicini najdokumentiraniju korelaciju između pušenja i raka pluća. Tako je poznat njegov prilog u Medicinskoj enciklopediji ***„Pušenje i rak bronha".***

Kao Požežanin, zalažući se indirektno za zdravu populaciju u rodnom gradu, objavljuje povodom 270. godišnjice požeške Gimnazije 1969. godine, *Raspravu o štetnosti pušenja,* pri čemu se zalaže za poduzimanje energičnih mjera u suzbijanju pušenja (Zbornik požeške Gimnazije, 1969).

Bio je član Glavnog odbora Zbora liječnika Hrvatske (ZLH) u trajanju od tri godine, zatim član Znanstvenog vijeća Središnjeg instituta za tumore i slične bolesti (danas Klinike za tumore) u Zagrebu, predsjednik Internističke sekcije ZLH-e i predsjednik Komisije Sekretarijata za narodno zdravlje SRH-e za specijalističke ispite iz interne medicine.

Višestruko je nagrađivan za života i posthumno.

Shrvan teškom bolešću umro je prerano u 64. godini života.

DR. FRITZ SPITZER,
(Požega, 1914. – Zagreb, 2003)

Temeljnu i srednješkolsku naobrazbu stekao je u rodnom gradu Požegi, da bi se nakon toga uputio na studij medicine u Zagreb.

Završetkom studija medicine, početkom rata interniran je u Njemačku gdje je boravio od 1941.-1945. godine.

Nakon rata, povratkom u Hrvatsku radio je u bolnicama u Petrinji i Sisku, a od 1953. godine obnaša dužnost ravnatelja Opće bolnice u Vinkovcima gdje je ujedno i rukovoditelj Internog odjela.

U periodu 1959.-1962. godina imenovan je ravnateljem bolnice u Ras Desti u Etiopiji, a nakon povratka uposlen je u Republičkom zavodu za socijalno osiguranje u Zagrebu.

Pod kraj šezdesetih (1969.), Spitzer obnaša dužnost predsjednika Vijeća Više invalidske komisije zajednice MIORH-a. Uz to, bio je i predsjednik Sekcije za medicinska vještačenja HLZ-a.

Objavio je u karijeri oko 70-tak znastvenih i stručnih radova u nas i u inozemstvu, (***„Prilog poznavanju eozinofilnog pleuritisa“, „Analiza faktora koji određuju radnu sposobnost i invalidnost kardiovaskularnih bolesnika“)***, a za predan rad u području zdravstva stekao je više odlikovanja.

1987. godine promijenio je ime i prezime u Zagrebu u Fric Špicer.

Umro je u Zagrebu 3. listopada 2003. u 89. godini.

DR. MATIJA KOŽIĆ,
(Šeovci-Požega, 1915. - Zagreb, 1981.)

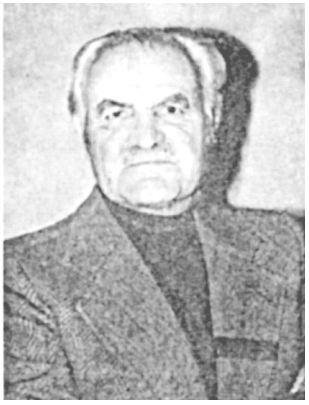

Osnovnu školu i realnu gimnaziju završava u Požegi, a nakon mature, upisuje studij medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Završetkom 2. svjetkog rata (1945.) radi na Kirurškoj klinici u Zagrebu, a od 1946. godine radi kao asistent na kirurškom odjelu Zakladne bolnice „Rebro“ u Zagrebu.

Godinu dana kasnije, Kožić prelazi na neurokirurški odjel kirurške klinike.

Kao stipendist Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) narednih je godina specijalizirao neurokirurgiju u Švedskoj, Danskoj, Švicarskoj i Engleskoj. U tim je zemljama posebno studirao dijagnostiku i operacijsku tehniku tumora mozga i leđne moždine.

Dobitnik je diplome International Cooperation Administration USA za područje neurokirurgije. Godine 1952. postao je rukovoditelj Neurokirurškog odjela Kirurške klinike u Zagrebu, a tri godine kasnije, promoviran je u sveučilišnog profesora Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

Još od prije, član je Skandinavskog neurokiruiškog društva i Glavnog Odbora neurokiruškog društva bivše države. Bio je stručni suradnik Medicinske enciklopedije LZ „Miroslav Krleža“.

Objavio je u stručnoj i znanstvenoj periodici više od 50 radova. Među značajnijim radovima ističu se: ***„Kirurška tehnika hydrocephalusa“, „Slučaj tuberkuluma frontalnog režnja“, „Operativno liječenje epilepsije pomoću kortigrafije“.***

Umro je u Zagrebu 1981. godine.

DR. ZDRAVKO PANIJAN,
(Jakšić - Požega, 1921. – Zagreb, 1998.)

Postoje podaci prema kojima je rođen u Brod Moravicama u Gorskom kotaru (op. aut.).

Nakon nižih razreda osnovne škole, nastavlja školovanje na realnoj gimnaziji u Požegi.

Uslijedio je studij medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Nakon završenog studija medicine, karijeru nastavlja kao vojni liječnik službujući od 1946. - 1964. godine u raznim gradovima (Kopar, Sisak, Zemun, Zagreb).

Nakon 1964. godine djeluje kao liječnik s titulom primariusa i kao rukovoditelj Oftalmološkog odjela u bolnici „Sveti Duh“ u Zagrebu.

Stekavši titulu doktora medicinskih znanosti i postavši naslovni docent Medicinskog fakulteta u Zagrebu, sudjeluje aktivno na brojnim domaćim i stranim stručno-znanstvenim skupovima.

Publicirao je u medicinskoj periodici oko 30-tak stručnih i znanstvenih radova iz područja oftalmologije.

Bio je član Francuskog oftalmološkog društva u Parizu i Austrijskog oftalmološkog društva u Beču.

Umro je u Zagrebu 17. veljače 1998. godine.

DR. IGNAC STIPANIĆ,
(Požega, 1925. – Osijek, 2005.)

Pučku školu i gimnaziju okončava u rodnoj Požegi, a potom se upućuje na studij medicine u Zagreb.

Nakon diplomiranja, nastavlja specijalizaciju iz urologije koju obavlja u više uroloških klinika u Zagrebu, Ljubljani i Beogradu, ali uz to, boravi u više navrata na edukacijama u inozemstvu (Kopenhagen).

Gotovo čitav radni vijek proveo je radeći kao vrhunski urolog i šef Odjela urologije u OB Osijek, kojega je utemeljio još 1961. godine.

Također je bio predsjednik Urološke sekcije HLZ-a, te član Internacionalog društva urologa.

Za doprinose u razvoju zdravstva u Osijeku višestruko je odlikovan.

Publicirao je preko 50 stručnih i znanstvenih radova u domaćim i stranim časopisima za kirurgiju i urologiju.

Umro je u Osijeku 4. kolovoza 2005. godine.

DR. VLADIMIR GABRIĆ,
(Požega, 1923. – Zagreb, 2007.)

Požeški je đak, koji studij medicine završava 1952. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Kirurgiju je specijalizirao 1960. godine, a specijalistički ispit iz urologije položio je 1964. godine.

Bio je demonstrator i kasnije asistent u Zavodu za anatomiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu, a radio je jedno vrijeme u zagrebačkoj Traumatološkoj bolnici, sve do 1957. godine.

Nakon toga prelazi na KBC Rebro, u svojstvu asistenta na Klinici za kirurgiju. Njegov znanstveni uspon u medicini počinje ustvari utemeljenjem Klinike za urologiju za čije je osnivanje odigrao značajnu ulogu, najprije kao zamjenik šefa Klinike, a zatim kao šef Klinike za urologiju Medicinskog fakulteta, kada je ujedno obranio doktorsku disertaciju. Uslijedio je izbor u zvanje docenta, a kasnije, nakon statusa izvanrednog profesora, promaknut je u zvanje redovitog profesora Medicinskog fakulteta.

Pored istinske predanosti struci, sačuvao je vedrinu i interes za veslanje i streljaštvo, koji su dodatno krijepili njegov životni put.

Svoj je znanstveni i istraživački angažman u eksperimentalnom radu u rekonstruktivnoj kirurgiji debelog crijeva, te eksplantaciji bubrega, prenosio na svoje suradnike, potičući kod njih interes za napredak.

Poticao je osnivanje Centra za dijalizu i nesebično pomagao njegovom razvoju. Kada je u pitanju usavršavanje, najviše je vremena proveo u kirurškoj Klinici u Beču, pored toga pohodio je urološke Klinike u Düsseldorfu, Münchenu, Hamburgu, Berlinu, Rostocku, Varšawi, Milanu, Parizu, Londonu, Barceloni i San Francisku.

Nakon umirovljenja 1990. godine, nastavio je predano raditi i nastupati u Medicinskoj akademiji (AMZH).

Umro je u 84. godini u Zagrebu.

DR. BRANKO ŽIVKOVIĆ,
(Požega, 1925. – Zagreb, 1991.)

Rođen je u Požeškim Sesvetama gdje je pohađao osnovnu školu, a nakon toga pohađa realnu Gimnaziju u Požegi. Nastavio je nakon srednje škole studij medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Od 1959. godine radi u Općoj bolnici Nova Gradiška, gdje je utemeljio ginekološki odjel bolnice i dispanzer za žene. Bio je prvi rukovoditelj obje ove jedinice pri Službi za zaštitu žena.

Od 1963. godine radio je u kliničkoj bolnici „Sestara milosrdnica" u Zagrebu kao rukovoditelj Odsjeka na Odjelu za ženske bolesti i porodiljstvo.

Dr. Živković je u karijeri uglednog ginekologa požeških korijena, objavio tridesetak stručnih radova od kojih su poznati: ***„Prerano ljuštenje posteljice", „Pretporođajna zaštita i profilaksa u trudnoći", „Slučaj ascitesa u graviditetu".***

Pored plodne liječničke karijere, ogledao se u pisanju poezije. Tako je objavio nekoliko krugova pjesama uklopljenih u zbirku ***„Sve o Veneri"*** (1989.) koje su znakovite po tome što im je motiv žena u ginekološkom ozračju. U pjesmama su povezani žena i znanstvena opažanja na njoj, a sve to ocrtano je znakovitim slavonskim smislom za blagi humor.

Književnik Milivoj Slaičeк je u predgovoru njegove zbirke pjesama je napisao: „Nema sumnje da je ovakav liječnik – pjesnik Živković nešto novo u našoj sredini. Knjiga je sretan put za one prave znatiželjnike i one prave filistre."

Nakon prvih pjesničkih pokušaja u požeškoj Gimnaziji gdje se pojavio kao jedan od mladih pjesnika u knjizi ***„Mlada požeška lirika"*** (Požega, 1943.), Branko Živković je kao zreo čovjek tiskao zbirku pjesama ***„Venera, moj pacijent" (Zagreb, 1984.), „Približavanje Veneri" (Zagreb, 1986.) i „Sve o Veneri" (Zagreb, 1989.).***

Umro je u Zagrebu 1991. godine.

Izvori:

* Požeški leksikon, Slavonska Požega, 1977.

* Fajdić J. i sur.: Pojavnost raka u požeškoj regiji. Požega, 1966, 55-73.

* Fajdić J.: Četrdeset godina onkološke zaštite u Požegi (1969. – 2009.)Požega, 2009., 165-187.

* Milić N.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku, 97/1975.

* Dugački V.: Istaknuti požeški liječnici. U: Prirodoslovna baština Slavonske Požege. Zbornik radova znanstvenog simpozija, Slavonska Požega, 1977, 62- 64.

* Mandić V.: Biografija. U: Acta chirurgica Iugoslavica, 1961.

* Zergollern J.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku, 94/1972.

* Biografija. U: Medicinski arhiv, Beograd, 24/1970, str. 3-7.

* Nekrolog u „Nevenu", 3/1854, 414.

* Grmek M. D.: Inauguralne disertacije hrvatskih, srpskih i slovenačkih liječnika. Starine JAZU, 43/1951, 129-130

* Koerbler J.: Dr. Aleksandar Antun Pavić i njegova disertacija o duhanu. Saopćenja (Pliva), 16/1973, 91-94.

* Brozović I.: Dr. Aleksa Vancaš, Liječnički vjesnik, 63/1941, 246-7.

* Kempf J.: Požeški počasni građanin Aleksandar Vancaš, „Obzor", 72/1931.

* Thaller I.: Biografija. U: Medicinska enciklopedija, Zagreb, 1945, 252.

* Grmek M. D.: Biografija. U: Medinska enciklopedija, Zagreb, 1963, 645.

* Reichwein D.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku. 38/1916, 165-168.

* Grujić M.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku. 89/1967, 353-4.

* Utvić V.: Povijest bolničkih ustanova u Osijeku 1874.-1974. II dio, Osijek, 1974, 35-39.

* Koporc J.: Biografija. U: Acta chirurgica Iugoslavica. 1(2)/1954, 309-310.

* Medicinska enciklopedija, JLZ, Zagreb, 1965.

* Kraljević M.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku. 80/1958, 505-507.

* Evang K.: Komemoracija u Liječničkom vjesniku. 91/1949, 647-651.

* Grmek M. D.: U borbi za narodno zdravlje, Zagreb, 1966, 13-49.

* Padovan I.: Nekrolog. U: Anali bolnice „Dr Mladen Stojanović," 8/1969, 56-59.

* Orešković M.: Nekrolog u Liječničkom vjesniku. 91/1969, 1246-7.

IZVODI IZ RECENZIJA

Čitajući eseje prof.dr.sc. Josipa Fajdića, nameće se zaključak kako pred sobom imamo zapise svjedoka vremena, kulturnog prostora baroknog gradića koji duboko diše tradicijom i poviješću te sadašnjim trenutkom u kome je Josip Fajdić i njegova *Vila Velebita* zasigurno ostavio traga. Način na koji je knjiga koncipirana potvrđuje nam Fajdićevu svestranost te duboku povezanost s rodnom Likom, ali i zaljubljenost u kulturu grada u kome provodi svoje najplodnije godine. Dobar poznavatelj umjetnosti, vješto koristi vokabular kojim, u peićevskom stilu, preferirajući impresiju, predstavlja djela niza umjetnika od Stipe Golca, Davora Žilića, Predraga Golla, Josipa Generalića, Ede Kovačevića, Josipa Zankija do Dimitrija Popovića i drugih. Iznenađuje poetičnost i liričnost Fajdićevih, rekli bismo Zidićevim jezikom, likovnih rečenica kojima strastveno predstavlja dimenziju slikovnosti autora koje prezentira požeškoj kulturnoj javnosti. On se ne zadržava na površinskim tumačenjima nego nastoji otkriti različite značenjske slojeve koji nastaju u njegovom oku. Bilo da je riječ o već afirmiranim umjetnicima ili manje poznatima treba reći kako je Fajdić uistinu napisao zanimljive crtice svojih opažaja.

Drugi dio ove tiskovine posvećen je zapisima nastalim prilikom predstavljanja knjiga različitih tematika od onih koje se bave socijalnim, povijesnim, političkim, do knjiga koje govore o značenju Crkve i sakralnih objekata u Lici do beletrističkih tekstova. Treba ovdje izdvojiti napise koji obrađuju ličku ikavicu, arhaični segment zavičajnog jezikoslovlja koji Fajdić želi otrgnuti zaboravu. Njegova osobna lička baština prepoznatljiva je u dokumentarističkom načinu pisanja. S druge strane, ironična britkost njegova izraza ogleda se u kritički nastrojenim tekstovima u kojima, poput nekih naših zavičajnika iz druge pol. 19. st., spočitava suvremenicima odnos prema kulturnim vrijednostima i sadašnjem trenutku no sve u maniri dobronamjernog, ali aktivnog promatrača.

Radost i zanos osjeća se u Fajdićevim rečenicama, a također iščitava i značenje koje je umjetnost imala i ima u životu intelektualca koji je za životni poziv ipak odabrao liječništvo. I njemu su upravo posvećeni posljednji dijelovi knjige, znanstveni radovi vrsnoga kirurga. Posebno je značajan dio knjige u kome je Josip Fajdić ustanovio podatke, do sada malo kome poznate, o liječnicima koji potječu s područja Požeštine, a živjeli su i radili u 19. i 20.st. Kroz njihove zanimljive životopise te doprinose medicinskoj znanosti, omogućio nam je uvid u povijest medicine na našim prostorima, ali i šire te otvorio putove nekim novim istraživačima.

Dr.sc. Vesna Vlašić

Požeški zapisi: o*svrti, kritike i eseji*

Rukopis Požeški zapisi: o*svrti, kritike i eseji* autora Josipa Fajdića ima 150 stranica računalom pisanog teksta u standardnom proredu i veličini slova. To je djelo za popularizaciju znanosti. U njemu su doneseni osvrti, kritike i zabilješke koje je autor pisao u prigodi predstavljanja slikara i njihovih djela, odnosno pisaca i njihovih djela, uključujući likovnu koloniju Vile Velebita u Požegi, doprinos Požežana hrvatskoj medicini i tekstove s povetom. U osvrtima, kritikama i zabilješkama portretirane su teme čije izvorno značenje artikulira potrebu za domišljenim sustavom kritički posredovanih misli. To nije jedini mogući pristup tim temama, ali je razmjerno pouzdan putokaz prema njima. Primjeri različih oblika spoznaje u osvrtima, kritikama i zabilješkama uvjetovani su društveno-povijesnim prilikama, a rukopis se odlikuje izuzetnom snagom izraza i umnim uvidom njegova autora, čijoj su stvaralačkoj energiji slikari i pisci kao relevantni sugovornici u središtu pozornosti. Naslov rukopisa odgovara njegovu sadržaju, struktura rukopisa je dobra, a pristup, jezik i stil su prikladni. Tekst je napisan jasno i logično. Pojedini dijelovi rukopisa ujednačeni su po svom opsegu. Rukopis pokazuje visoku razinu samostalnog razmišljanja. Djelo je namijenjeno zainteresiranoj znanstvenoj i kulturnoj javnosti. S obzirom na tematsku relevantnost, interes intelektualne zajednice i potrebe društva njegovo je objavljivanje bez izmjena opravdano i preporučljivo.

U Zagrebu, 13. lipnja 2016.

Recenzent

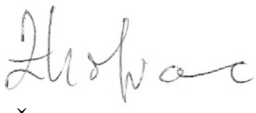

Dr. sc. Željko Holjevac, izv. prof.

Lucidna seciranja kulturne zbilje Požege

Rijetke su danas osobnosti poput glasovitoga liječnika dr. sc. Josipa Fajdića koji, u kontinuitetu od gotovo trideset godina, ne samo da prati ono što se na planu kulture u životu grada Požege događa, već on predstavlja i jednog od ključnih i nesustalih protagonista kada je riječ o organizaciji i produkciji vrijednih kulturnih priredaba i događaja u „slavonskoj ljepotici". Usto, dodatnu iznimnost u „slučaju Fajdić" pronalazimo u činjenici što on, posve suvereno, i promišljajući referira na iste – bilo da je riječ o onima iz područja slikarstva ili pak o onima iz književnosti, na način što je bio, i to uistinu suvisao, govornik prigodom otvaranja izložaba ili predstavljanja knjiga u Požegi.

Istaknusmo posve svjesno ono „suvisao govornik" iz razloga što se iz sadržaja Fajdićeva javnih nastupa s navedenih priredaba krije nesvakidašnja širina informiranosti, gotova svekolika upoznatost s onim što je vrijedno na umjetničkoj sceni kao i posve raritetno razumijevanje suvremenih tokova u slikarstvu i književnosti. Naravno, s iznijetim pozitivnim ocjenama ne želimo reći kako je ovaj hvaljeni liječnik „promašio" svoju profesiju, koliko hoćemo istaknuti sljedeću činjenicu – Josip je Fajdić jedan od posljednjih intelektualaca „staroga kova", koji živi svladan od mnogovrsne znatiželje i svestrane obrazovanosti.

Promatramo li sve tako što u jednoj povijesnoj perspektivi od tridesetak godina, dobivamo u osobi liječnika i hirurga Fajdića ne toliko i ne samo kroničara onoga što se najznačajnije zbivalo na kulturnoj sceni u Požegu, nego prije svega vrsnog i isto tako lucidnog interpretu, o čemu svjedoče rukopisi koji se objavljuju u ovoj knjizi. Na taj način ostvarujući svoju misiju, dr. Fajdić biva zapravo dvostrano užljebljen u suvremenoj požeškoj kulturi: on je i sigurni upućujući smjerokaz za najvrjednije opuse u recentnoj hrvatskoj slikarskoj i književnoj sceni al i njihov uistinu kompetentni tumač.

U tom se smislu, zaključno može reći kako hirurg i liječnik Josip nas Fajdić ovim djelom uvlači u svoj svijet umjetnosti. Svijet koji zavređuje divljenje – i onaj o kojemu se piše ali isto tako i ono što o njemu dr. Fajdić piše! Tko to ne vjeruje, neka uzme u ruke ovu knjigu. I razuvjerit će se čitajući ju. Zacijelo!

Tomislav Žigmanov

Bilješka o piscu

Josip Fajdić rođen je u Gospiću, u Lici 1947. gdje je završio osmogodišnju školu i gimnaziju, a nakon toga u Zagrebu Medicinski fakultet.

Kraće vrijeme radio je u gospićkoj bolnici kao sekundarni liječnik, a onda 1977. odlazi u Požegu. Od 1981. kao specijalist kirurg, nastavlja usavršavanje u struci uz paralelnu izgradnju znanstvene karijere. Tako je nakon magisterija (1989,) doktorirao i postao docent na Medicinskom fakultetu u Osijeku (2003.). Četiri godine kasnije postaje izvanredni, a 2010. redoviti profesor na katedri za kirurgiju Medicinskog fakukteta Sveučilišta „Josip Juraj Strossmayer" u Osijeku.

Osnovao je (ponovo) Ligu protiv raka u Požegi 1990. godine kojom rukovodi narednih deset godina.

1997. s grupom istomišljenika osniva u Požegi zavičajnu zajednicu Ličana „Vila Velebita" čiji je predsjednik sve do danas.

Objavio je (kao prvi autor i priređivač) uglavnom u suradnji s drugim poznatim hrvatskim onkolozima tri sveučilišna udžbenika: *„Kirurgija dojke"*, *„Suvremena dijagnostika bolesti doj*ke" i *„Bolesti dojke"*. Uz to, autor je i urednik dviju monografija *„Pojavnost raka u požeškoj regiji"* (povodom 30. godišnjice Lige za borbu protiv raka u Požegi) i *„Četrdest godina onkološke zaštite u Požegi"* (povodom 40. godišnjice iste asocijacije). Knjiga Bolesti dojke, proglašena je najvećim izdavačkim pothvatom u medicini 2000. godine u Hrvatskoj, čime je zaslužila nagradu HAZU *„ Josip Juraj Strossmayer"*.

Kao zaljubljenik u Liku, ne zanemarujući nikada vlastite korijene, napisao je i nekoliko knjiga o Lici. Najznačajnije su: *„Ličani u Slavonijni & Vila Velebita u Požegi (2010.) i „Posebnosti Like: priroda, povijest, kultura, poznate osobe"* (u tisku), a autor je dokumentarnog 80 - minutnog filma: *„Priča o Lici i Ličanima u Slavoniji".* Istaknuti je organizator brojnih kulturnih događaja u Požegi i šire, uglavnom u organizaciji LZD „Vila Velebita".

Dobitnik je prestižne nagrade Hrvatskog liječničkog zbora 2009. *„Ladislav Rakovac"* za postignute rezultate u razvoju zdravstva i medicinske znanosti. Dobitnik je i *Godišnje nagrade Grada Požege (2000.)* za unapređenje zdravstva u Požegi. Danas kao umirovljeni sveučilišni profesor živi u Požegi.

9 789535 656210